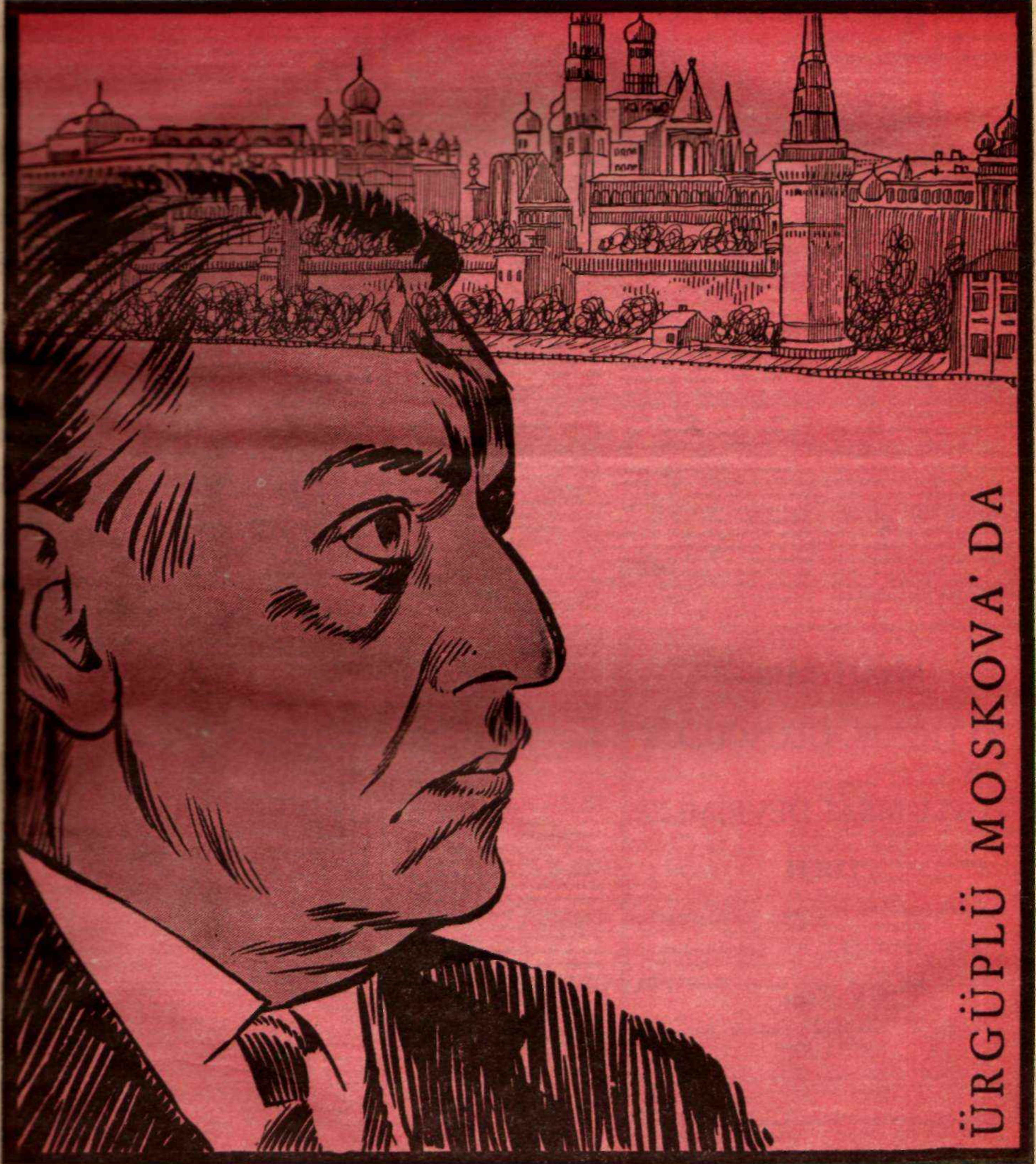
YÖN

HAFTALIK GAZETE

YIL: 4 - SAYI: 124 13 AGUSTOS 1965 125 KURUŞ

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Sosyalizm Tartışmaları

Doç. Dr. Vural Savaş'ın Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan sosyalizm ile ilgili yazıları geniş tepkilere yol açtı. Aslında Savaş'ın yazılarının bu tepkilere lâyık olduğu inancında değiliz. Yazı serisi, «devletleştirmede sosyalistler, ya peşin para, ya da hisse senedi ödemek zorundadırlar» gibi hisse senedi ile tahvil arasındaki ayırımı dahi göremiyen bir bilgisizlikle kaleme alınmıştır.

Kapitalizmi ile sosyalizm gibi iki sistem dünya çapında çarpışırken «sistem yoktur» gibi fantezileri ciddiye alan Savaş'ın yazıları üzerine okuyucularımızdan pek çok mektup aldık. Bunlardan sadece birini yayımlamakla yetiniyoruz.

YÖN

Eleştirmede sistemli olmak şarttır

Doçent Vural Savaş «Teoride ve uygulamada sosyalizm» başlığı altında geçenlerde bir dizi yazı yayımladı (1). Sosyalizmi yermek için sözüm-ona bilimsel bir görünüş altında yapılan çıkışların nasıl dayanaksız olduğunu bir kere daha göstermekten başka bir şey yapmış olmadı aslında.

Herkesten sosyalizmi savunmasını bekliyen yok. Günümüzde elbet ona karşı çıkanlar da olacak. Bunu tabiî saymalı. Tabiî olmıyan şey tarafsız sureti haktan görünüp taraf tutmak ya da taraf tutarken tarafsız görünmeğe çalışmaktır. Bunu değil bilim onuruyla kişi onuruyla bile pek bağdaştıramıyoruz.

Sosyalizme karşı çıkanların önce bilmeleri gerekli şey, sosyalizmin bir üretim tarzı (belirli derecede gelişmiş üretim güçleri ile bu güçlere tekabül eden üretim ilişkilerinin meydana getirdiği bütün) olmakla kalmayıp, aynı zamanda bir ekonomik - sosyal kuruluş (belirli bir üretim tarzı ile o üretim tarzına uyan bir üst yapının —ideoloji, politika hukuk töreler v.b.— meydana getirdiği bütün), kısacası *bir sistem olduğudur.* Kapitalizm nasıl bir ekonomik - sosyal kuruluş ise, sosyalizm de öylesine bir ekonomik - sosyal kuruluştur, yoksa «bir parti programı» değil... Bir sisteme ise ancak bir başka sistemle karşı çıkılabileceği açıktır (2). *Hal böyle iken,* Bay Savaş boş bulunmuş, sosyalizmin eleştirmesine pek sistemsiz kanıtlarla bölük pörçük yargılarla kalkışmış, sonunda da, *niyetlendiği amacın epey uzağında* kala kalmıştır.

Gerçekten sosyalizmi eleştirmek onu çürütmek, onun ayakta durmak gücünden yoksun olduğunu *göstermek istiyenler* için yapılacak iş —eleştirmecilerin çoğunlukla bunu gözettikleri yok haydi biz koyya verelim— sosyalist ekonomik - sosyal kuruluşun değişik tezahürlerini, sorunlarını birbirinden kopuşuk bir şekilde ele alıp, pek şu - götürür değer ölçüleriyle onları yermeğe çalışarak sonunda, sosyalizmin tümüyle fos ya da geçersiz olduğunu tantanayla ilân etmek değil, sosyalist ekonomik - sosyal kuruluşu bir bütün olarak ele almak, bu kuruluşun temel oluşum kanunlarını kavramak bu kuruluş içinde birbiriyle bağdaşmaz unsurların çatışmasını bulmak ve o çatışmaların, o kuruluşu yıkıntıya götürmesinin niçin mukadder olduğunu bilimsel bir şekilde göstermektir.

Nitekim, kapitalizmin ayakta durmak gücünden yoksun olduğunu *söyliyen sosyalist düşünürler* bu yolda hareket etmişler, tezlerinin doğruluğunu böylece açıklamışlardır.

Hâsılı,

«Gelir dağılımında büyük bir adaletsizlik olan, istihsal mekanizmasının geniş ölçüde istismara dayandığı görülen ve artan nüfusu doğuştan borçlu olan bir ekonomide sosyalist akımın hızlanmasına şaşmamak lâzımdır.» diye başlayıp sosyalizmin teori ve uygulamasını incelemiş gibi yaparak bir takım zikzaklardan sonra, günümüz dünyasında sosyalizme yer olmadığı yargısına varan Bay Savaş'ın ve benzerlerinin, ciddiye alınsın istiyorlarsa, önce düşüncelerini sistemleştirmeleri *gerekmektedir. Doğrusu,* sosyalist ekonomik - sosyal kuruluşun varlığı ve oluşumu konusunda sistemli bir düşünce öne sürmiyen, sosyalist teoriden söz *etmiyen, teori ile uygulama* arasındaki bağlar üzerinde durmıyan bir araştırmacının akademik bir ünvan taşıması düpedüz bir talihsizliktir.

Bay Savaş sosyalizmi şöyle tanımlıyor:

> «Sosyalizm, istihsal ile ilgili kararların devlete terkedildiği ve buna bağlı olarak istihsal vasıtalarının devletleştirildiği bir sistemdir.»

Eksik, eksik olduğu için de yanlış bir tanımlama bu. Çünkü insan sorunu bu tanımlamanın dışında tutulmuş. Oysa, sosyalist dünya görüşünü bilimin verilerine uygun olarak sistemleştiren düşünürler için insan sorunu, bütün sorunların göbeğinde yer alan baş sorun olmuştur. «Burjuva iktisatçılarının nesneler - arası ilişkiler gördükleri yerde Marks, insanlar - arası ilişkiler bulup ortaya çıkarmıştır.» Ne türden olursa olsun ekonomik - sos*yal kuruluşların hepsinde insan* - tabiat sorunu ve bunun temelinde diyalektik bir emek - ihtiyaç ilişkisi vardır. Bundan başka her ekonomik - sosyal kuruluşun varlığını şartlandıran belirli üretim ilişkileri (sosyal sınıflar, sosyal iş bölümü), sosyal ilişkiler (yerleşme, aile tipi v.b.), töreler, ideolojiler (dünya görüşü, felsefe, ahlâk, din v.b.), hukukî ilişkiler, politik ilişkiler vardır.

Bu beşerî fenomenleri hesaba katmadan, sadece üretim araçlarının mülkiyet biçimiyle bir ekonomik - sosyal kuruluşu tanımlamak mümkün değildir; üstelik insan sorunu üzerinde oluruna bir titizlikle duran ve insan sorununun özgür bir perspektif içinde *artık kesinlikle çözümlenmesi* için köklü dönüşümler teklif eden ve bu teklifleri bilimsel bir bilinçle uygulamağa hazırlanan, sosyalist ekonomik - sosyal kuruluş söz konusu olunca, beşerî fenomenlerin hiç hesaba katılmayışı konuyu büsbütün anlamsızlaştırmaktadır.

İşte araştırmasına böylesine yanlış bir pusulayla girişen Bay Savaş, sosyalist uygulamanın karşılaştığı tikel sorunlara, sosyalist sistemin öbür etkenleriyle bağıntılı çözümler üzerinde duracak ve belki de sosyalist uygulamayı zenginleştirebilecek veriler arayacak yerde, o tikel sorunları, önce sistemin bütününden koparıp, sonra bölük pörçük kapitalist ölçütlerle değerlendirmeğe kalkışıyor. Buna dümdüz şap ile şamanı birbirine karıştırmak denir. Sonunda da, sosyalist sistemin inkârına varıyor. Ulaştığı yargı da şu:

> *«İktisat biliminde çeşitli sistemler yoktur. Sadece iktisadı bilenlerin ve bilmiyenlerin uyguladıkları iki ayrı sistem vardır.»*

Bilimin verileriyle çelişen böylesine yargılardan kurtulması için Bay Savaş'a, pek ilerlemiş göründüğü ekonomi bilgisini, ne yapıp edip, öbür beşerî bilgilerle, özellikle diyalektikle zenginleştirmesini sağlık veretim. Gerçeği donuk, indî (dolayısıyla gerçeği yansıtmıyan) bir şekilde değerlendirmekten vazgeçip, asıl bilim adamlarına yaraşır bir şekilde, bütünlüğü, hareket ve gelişimi, gelişmesine hız veren antagonizmaları ile birlikte kavraması ve sadakatla yansıtması ancak o zaman mümkün olabilir.

Bay Savaş'ın sosyalizmi eleştirme yolundaki cılız ve tutarsız çabası, bize kalırsa, sosyalizmin *başa çıkılmazlığını ve kaçınılmazlığını* bir kere daha telkin etmekten başka olumlu ve dişe gelir bir anlam taşımamaktadır.

Ergün DOĞAN

Bir Yargıtay Kararı

Şadi Alkılıç'ı, Cumhuriyet gazetesinde çıkan «Türkiye nin tek kurtuluş yolu sosyalizm» adlı yarışma yazısından dolayı Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu oy birliği ile suçlu buldu. Şimdilik herhangi bir yoruma girişmeden, Yargıtay Genel Kurul kararının önemli kısımlarını yayınlıyoruz:

1 — Hazırlık soruşturması sırasında düşüncelerine başvurulan Sulhi Dönmezler ve arkadaşlarının düzenledikleri 15/12 1962 günlü raporlarında suç konusu yazının özel mülkiyeti inkâr, dine karşı cephe alınması, sömürücü azınlığa karşı sosyalizmin kanun ve devlet zoru ile kurulacağının öne sürülmesi yolu ile Türk ceza kanununun 142 nci maddesinin suç unsurlarını taşıdığını belirtmiştir.

2 — Son soruşturma sırasında düşüncelerine başvurulan bilirkişilerden *Hazım Atıf Kuyucak* 30/10/963 günlü raporundaki (sanık yazarın yazısındaki genel tavır ve eda ile ve özellikle yazı sonundaki soruları ile *sosyal bir sınıf olan sermaye* sahiplerini ortadan kaldırmak, anayasanın teminatı altında bulunan mülkiyet düzenini yıkıp ve hukuk düzenimizi (mütefessih) bozulmuş, kokmuş görmek yolu ile ceza kanununun 142 nci maddesine giren suç işlemiş olduğunu belirtmiş bulunmaktadır.

Gerçi yine duruşma sırasında Hazım Atıf Kuyucak ile birlikte düşüncelerine baş vurulan bilirkişilerden İst. Üniversitesi İktisadî Doktrinler Tarihi Doçenti Dr. Oktay Yenal, raporunda: (Sosyalizmin bir iktisadî doktrin olduğunu, yazıda ihtilâl fikri bulunmadığını, proleterya diktotaryasından söz edilmediğini, kanun ve devlet zorundan söz edilmesile bu yazının komünizm propagandası olarak yorumlanamıyacağını bildirmiş ve yine İstanbul Üniversitesi Anayasa Hukuku Ordinaryüs Profesör Doktor Hüseyin Nailî Kubalı ise: Sanığın Anayasanın teminatı altında bulunan serbest düşünce ve basın özgürlüğü anlayışına dayanarak yazdığı bu *yazıda komünist* ideolojisinin bir propagandası bulunmadığı ve yalnız ütopik sosyalizme hâs bir sosyal adalet anlayışının savunuculuğunu yaparken *bunu servet komplek*sini yansıtan hissî ve demagojik bir şekilde yaptığını bildirmekle beraber yazının ilk bakışta yanlış bir hükme sürükleyebilecek *bir* görünüşte bulunduğunu da açıklamaktan kendini alamamıştır.

Sanık vekillerinin bazı düşünür ve profesörlere özel şekilde mektup yazarak kendilerinden aldığı ve mahkemeye verdiği karşılıklar tartışma konusu yapılabilecek nitelikte bilirkişi düşünce raporlarından sayılmamışlardır. (1)

Yukarıdan beri yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere Prof. Dr. Hüseyin Nailî Kubalı, Doçent Dr Oktay Yenal, sanığın bu yazısında komünizm propagandası niteliğini taşımadığını öne sürüp işi bu yönden ele almışlarsa da işi sadece bilimsel açıdan inceleyip sonuca varan bilirkişilerin bu görüşlerini sanığın bilimsel bir konferans veya ders vermediğine, geniş bir halk kitlesinin okuyup etkisi altında kalabileceği bir yazı olarak bunu yazıp yayınlatmış olmasına göre bunu okuyacak kimseleri göz önünde tutarak yazıyı kaleme aldığı bir gerçektir. Yazı bu yönden incelenirse varılacak sonuç büs*bütün başka olur. Kendisi* dahi komünizm ve sosyalizmin farklı iktisadî prensiplere sahip olmadıklarını, birbirlerinden sadece hızlılık veya yavaşlıkla ayrıldıkları bulunduğunu kabul etmekle beraber bu yazı tümü bakımından komünizm propagandası olsun veya olmasın anayasa ile teminat altına alınmış özel haklar ve kurulmuş iktisadî, siyasî, sosyal düzene karşı ve sosyal bir sınıfın öbür sosyal sınıflar üzerinde tehakkümünü kurmayı amaç edinen bir görüşü etkili olarak açıklamakta bulunmuş olmakla Türk Ceza Kanununun 142. maddesinin unsurlarını taşıyan bir suç doğmuştur.

Her ne kadar yazının sonlarına doğru, yazarın dilediği değişikliklerin devlet eliyle ve yasa yolu ile gerçekleşeceği bildirilmekte ise de bu bir iki satırlık bildirim (beyan), yazının tümünün telkin ettiği bayağı ve kaba bir zorla yıkma düşüncesini örtme yolunda başvurulmuş bir tedbir niteliğini taşımaktadır. Bu yön, yazının tümünde ve kanun ve *devlet zoru düşünce*sinin yazı içindeki durumundan açıkça anlaşılmaktadır. Nihayet, Anayasanın 20. maddesinde tanınan düşünce ve düşüncenin *açığa vurma özgürlüğü sınırsız* ve Anayasanın ceza müesseselerini devirmeyi sağlayacak bir biçimde kullanılması bu özgürlüğün temel ilkesidir. Sanık bu *ilkeye aykırı davranmakla* Anayasanın tanıdığı bir hakkı kullanmış sayılmaz. Özel daire ilâmında gösterilen bozmaya uyularak yazılı gerekçe ile eski hükümde direnilmesine karar verilmesi Yasaya aykırı ve C. Savcısının temyiz itirazının yerinde görüldüğünden hükmün bozulmasına karar verilmiştir.

---

(1) Bu kimseler İtalyan Cumhurbaşkanı Saragat, sosyalist lider Nenni, Bertrand Russel, Oxford ve Cambridge üniversiteleri profesörlerinden M. Dobb ile Ayar. Prof. Bahri Savcı ve Prof. Sadun Aren'dir. Bu ünlü kişiler yazıda «komünizm propagandası suçu yoktur» kanısına varmışlardır.

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu

Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — A N K A R A

Telefon: 17 68 89 — İstanbul Bürosu (Satış, İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— *T.L.'dır. Yurt dışı* abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLÂN : Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

DEMAGOJİYE PAYDOS!

HEM AGLAR, HEM GIDER EKIBI...

Otuzüç yıl aradan sonra bir Türk Başbakanı ikinci defa Moskova'dadır.

Ziyaret, ilk bakışta en elverişsiz şartlar altında yapılmaktadır: Türkiye bir seçim arifesindedir. Partisiz Başbakanın arkasında herhangi bir siyasi kuvvet yoktur. Dışişleri Bakanı dahi geziye katılmamaktadır. AP yayın organları, yukarıdan gelen işaretle, «Bu bir turistik gezidir, Ürgüplü gitmemelidir» demekte ve Başbakanı küçük düşürücü yayınlar yapmaktadırlar. Komünizm demagojisinde şampiyonluğu kimseye katırmamak ve AP'yi dahi komünizmi himaye etmekle suçlamak hevesine kapılan Bölükbaşı, basit bir kültür anlaşmasını sabote etmekle övünmektedir. Sayın Cumhurbaşkanı «Geziden fayda çıkmaz» diye beyanlar verebilmektedir. Türkiye'yi uydu görmeye alışmış yabancı devletler, Sovyetlerle yakınlaşmayı aylardır çatık kaşla izlemektedirler. Bu hava içinde bir ara, «Başbakana kim vekâlet edecek» meselesi dolayısile Moskova gezisinin suya düştüğü bile düşünülmüştü. Bütün bu gürültüler arasında, Başbakan kendi ekibinin esirgediği desteği; 1965 demokrasisinin bir özelliği olarak ancak muhalefette bulmaktadır!

Gezi, bu kadar elverişsiz şartlar altında yapılmaktadır. Esasen gezinin önemi, bu kadar elverişsiz şartlara rağmen, yapılabilmiş olmasından ileri gelmektedir. Hükümetin büyük bir kısmı geziye karşıdır, fakat gezi yapılmaktadır! Demirel - Bölükbaşı ikilisinin çabalarıyla kurulan yeni Hükümet, İnönü'nün başlattığı Sovyetlerle yakınlaşma politikasını sürdürmek zorunda kalmış ve bu politika millî bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Ürgüplü'nün Moskova gezisinden sonra Demirel - Bölükbaşı ikilisinin İnönü'yü hedef tutan demagojileri, artık geçer akçe olmaktan çıkacaktır.

Başbakanın gezisinin en önemli yönü budur. Artık gittikçe daha iyi anlaşılmaktadır ki, ufak devletlerin bağımsızlıklarını koruyabilmesi ve millî çıkarlarına uygun haysiyetli bir dış politika uygulayabilmesi, onların iki büyük devletten eşit mesafede durabilmeyi başarabilmelerine bağlıdır. Amerikan uyduluğunun fiyatını pek yüksek ödedik. Uyduluktan kurtulmamız, Amerika'dan biraz uzaklaşıp, bir miktar Sovyetlere yaklaşarak, orta yolu bulmamızı gerektirmektedir. Bunun içindir ki Türk milliyetçileri, Sovyetlerle ölçülü bir yakınlaşmayı, millî bağımsızlığımızı ve hareket serbestimizi kazanmamızın temel şartlarından saymaktadırlar.

Bu gerçek artık anlaşılmıştır. Türkiye'yi kendi çiftlikleri saymaya alışmış olan yabancılar, çeşitli tertiplerle bağımsızlığa yönelişi zaman zaman durdursalar bile, devamlı bir başarı sağlayamıyacaklardır. Bağımsız dış politika yolunda ilk adımları atan İnönü'nün, muhalefette dahi Türk dış politikasını büyük ölçüde etkileyecek güce sahip bulunduğunu dosta düşmana göstermiş olması, bu bakımdan mânâlıdır.

TAŞIST

SOVYET YARDIMLARININ ÖNEMİ

Moskova'da önemli siyasi görüşmeler yapılacak değildir. 1925 Saldırmazlık Anlaşmasının yeniden canlandırılması, daha hayli zaman alacaktır. Fakat ekonomik plânda ilk ciddî adımlar Başbakan Ürgüplü'nün gezisi sırasında atılabilir.

Sovyetlerle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, dış yardım oltasıyla avlanıp uydu durumuna düşürülen ülkelerin politik ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları bakımından büyük önem taşımaktadır: *Kapitalist ülkelerin yardımları,* «Üçüncü Dünya» nın sanayileşmesini önlemeye, az gelişmiş ülkeleri açık pazar ve ham madde deposu olarak uydu durumunda tutmaya yönelmiştir. Sovyetlerin çıkarları ise, «Üçüncü Dünya» yı kapitalist ülkelerin uydusu olmaktan kur*tarmayı gerektirmektedir. Zira* «Üçüncü Dünya» nın bağımsızlık kazanması, kapitalizmin zayıflaması demektir. Bağımsızlığın temeli ise sanayileşmektir. Bu sebepledir ki, Sovyet yardımları, az gelişmiş ülkelerin sanayileşmesini sağlamaya yönelmiştir.

Bunun ufak bir örneğini Türkiye'de de gördük: Menderes döneminde İş Bankası, bir cam fabrikası kurmak için harekete geçti. Kapitalist ülkelere başvurdu. Kapitalist ülkelerin cam tekeli, Türkiye'ye cam satmayı, cam fabrikası kurmaktan daha kârlı bulduğu için *teklifimizi reddetti. İş Bankası bu*nun üzerinedir ki Sovyetlerle anlaştı ve Çayırova Cam Fabrikası bu sâyede kurulabildi.

Hindistan, Sovyet yardımlarından büyük faydalar sağlamıştır. Nehru, çelik tesisleri kurmak istiyordu. Kapitalist ülkeler, Nehru'nun *tekliflerini reddettiler. Nehru,* Sovyetlere döndü. Sovyetlerin iki çelik fabrikası kurmaya girişmesi üzerine, kapitalist ülkeler de, telâş içinde câzip şartlarla Hindistan'da ağır sanayi tesisleri kurmaya başladılar. Türkiye'de Ereğli - Çelik'in kurulmasında, Polonyalıların 1958 de çok câzip şartlarla yaptıkları çe*lik fabrikası teklifinin, az çok bir* payı olsa gerektir.

Petrol kartelinin dünya imparatorluğunun yıkılmasında, Sovyetler Birliğinin her ülkenin millî petrol sanayiini kurması yolunda gösterdiği çabaların payı büyüktür. Kartel, dünya petrol fiyatlarını yüksek seviyede tutmak için üretimi kısıtladığından, bir çok ülkede «petrol yoktur» yalanını yaymıştır. Hindistan, Mısır, Suriye, Habeşistan gibi bir çok az gelişmiş ülkenin petrol mühendisleri yetiştirmesini dahi önlemiştir. Sovyetler ise, «her ülkede petrol vardır» düsturu ile *milletlerarası sahneye çıkmışlardır.* Bugün Hindistan, Mısır, Suriye, Habeşistan ve Afganistan gibi ülkeler, Sovyetlerin yardımı ile(sıfırdan başlıyarak millî bir petrol sanayiine kavuşmuşlardır. Dünya petrol fiyatlarının önemli düşüşler göstermesi de, Sovyetlerin bu yol*daki çabalarının sonucudur. (Az ge*lişmiş ülkelerin Sovyet yardımıyla nasıl petrole kavuştuklarının hikâyesini öteki sayfalarımızda okuyacaksınız).

Demek ki «Üçüncü Dünya» nın çıkarlarıyla, Sovyetler Birliğinin çıkarları aynı yöndedir. Her ikisi de «Üçüncü Dünya» nın sanayileşmesini istemektedir. Üstelik Sovyet kredileri askerî bir üs istemek, kendi firmalarını kurulacak tesislere ortak etmek gibi şartlar taşımamaktadır. Krediler, çok düşük faizlidir ve dövizle değil, malla ödenmektedir. Satılamıyan fındık, fıstık, tütün karşılığı sanayi tesisleri kurdurmak mümkündür.

Şimdiye kadar Türkiye, kapitalist dogmalarla şartlandırılmış uzmanlarının, umum müdürlerinin ve gözleri Amerika'ya çevrik politikacılarının etkisi ile, bu imkânlardan yararlanmayı reddetmiştir. Batılıların istemediği fındık, fıstıktan başka satacak pek malı olmıyan bir ülke, akıl almaz bir gaflet içinde, Sovyetlerle ticarî ilişkileri geliştirecek tedbirleri almaya karşı koymuştur. Israrla giderilmesi imkânsız olmıyan güçlükler öne sürülmüş, avantajlar görmezlikten gelinmiştir. Hele Sovyetlerden kredi almak suç sayılmıştır.

Türk uzmanları ve politikacıları, kapitalist şartlandırmanın etkilerinden henüz kurtulabilmiş değillerdir. Yatırımcı daireler, Sovyetlerle alışverişte, biraz isteksizdir. Fakat artık Amerikan propagandasının etkilerinden kurtulup, demagojiye paydos deme zamanı gelmiştir. Kapitalist ülkeler, Kalkınma Plânında yer alan sun'î gübre fabrikası, Petrokimya sanayii, petrol borusu hattı, kâğıt fabrikası gibi tesislerin finansmanına yanaşmamaktadırlar. Türkiye, bu tesisleri Sovyet kredileri ile kurdurma çarelerini araştırmaktan çekinmemelidir. Bizden önce bu yola giden Hindistan, Mısır gibi ülkeler, bağımsızlıklarını kaybetmek şöyle dursun, aksine bu sâyede ekonomik ve politik bağımsızlıklarını sağlamlaştırmışlar ve üstelik kapitalist ülkelerden çok daha elverişli şartlarla yardım alma imkânını kazanmışlardır. Kraldan fazla kralcı olmayı artık bırakalım..

Doğan Avcıoğlu

Başbakanın Moskova Gezisi

Kartelin petrol oyunlarını Sovyetler Birliği bozdu...

Başbakan Ürgüplü Havaalanında, Bölükbaşı kanadı hariç, bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve kalabalık *bir general grubu tarafından* uğurlandı. Ürgüplü, şeref salonunda Genelkurmay Başkanı ile uzun uzun konuştu. Başbakan Yardımcısı Demirel ise, uzak bir köşede durmayı tercih etti.

Ürgüplü, «Türk halkından Sovyet halkına selâm getiriyorum» diyerek uçağa bindi. Aynı günün akşamı da, «halk-halklar» ayırımına *dikkat* ederek Kremlin'de «Sovyetler Birliği halklarının refahına» diyerek kadehini kaldırdı. Ertesi gün de Başbakan Kossigin'i Türkiye'ye davet etti.

Başbakanın Moskova gezisi önemli politik görüşmelere sahne olmıyacaktır. Kıbrıs meselesinde de Sovyetlerin yeni bir adım atması beklenmemektedir: Sovyetler Birliği Enosis'e kesinlikle karşıdır. Sovyetler, Türkiye'ye olan ilgilerini belirtmek için, Kıbrıs'taki Türk halkının durumunun düzeltilmesiyle yakından uğraşmayı derhal kabul etmişlerdir. Bununla beraber, daha çok ekonomik alanda yeni gelişmeler *görülebilecek*tir. Ürgüplü, Moskova'ya beraberinde bazı projeler götürdüğünü açıklamıştır. Bu projelerin, kapitalist ülkelerin finansmanını savsakladığı gübre fabrikası, petro-kimya tesisleri olup olmadığı sorusuna *da Başbakan yalanlayıcı* bir cevap vermemiştir. Ne var ki, şimdiye kadar Sovyetler Birliği ile ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmeye Türk yetkilileri pek taraftar *olmamışlardır. Doğu Bloku* ülkeleri ile ticaret, «çok çaresiz kalınca başvurulacak bir iş» sayılmıştır. Yatırımcı daireler, Sovyet mallarına pek rağbet göstermemişler, hemen daima Batı pazarını tercih etmişlerdir. Sovyet malları için, «fiyatları yüksek, kalitesi düşük» denmiştir. Halbuki bizim fındık, üzüm, tütün gibi Batı pazarında *satamadığımız malları* yüksek fiyatla satmamız ve karşılığında herkesçe aranan makina ve ham madde ithal etme durumunda olduğumuz unutulmuştur. Sovyetler Birliği ile ticaretten asıl kârlı çıkacak olan Türkiyedir. Kartelin *fiyatlarından yüzde 35 - 40 ucuza* Sovyet petrolü almaya kimse cesaret edememiştir.

Yatırımcı dairelerin Sovyetler Birliğinden makina ve teçhizat almakta isteksizliği, bir kredi mekanizması kurulmadığı müddetçe, bir dereceye kadar anlaşılabilir. İthalâtçı kurum ve firmalar, fiyat avantajı olan alıştıkları Avrupa *pazarını tercih edeceklerdir. İhra*catçı için ise, daha yüksek fiyata mal satacağından, serbest dövizle ticaret yapılmıyan Sovyetler Birliği gibi pazarlar avantajlıdır. İthalâtçının tutumu arasındaki bu çatışma, anlaşmalı ülkelerle ticaretin bir *«Dış Ticaret Ofisi»* kanalıyla yürütülmesi suretiyle düzeltilebilir. Devletin kuracağı bir dış ticaret kurumu aynı zamanda, tekel durumundaki devlet kurumu karşısına aynı durumda bir devlet kurumu çıkartmaya imkân vereceği için mübadelede pazarlık gücümüzü arttıracaktır. Ne var ki şim*diye kadar anlaşmalı ülkelerle ti*carete iyi gözle bakılmadığından, böyle bir organizasyona gitmek dahi düşünülmemiştir. Bu yüzden ticari münasebetler aksamış, Türkiye ekseri halde Sovyetler Birliğinin alacaklısı durumuna düşmüştür! Sovyetler Birliği ile ticaretin tütün, üzüm satışında biraz zarara uğramak korkusuyla Ortak Pazara teslim olmaktan çok daha avantajlı bir iş olduğuna karar vermek ve bu maksatla bir Dış Ticaret Ofisi kurmak, bugünkü Türkiye'nin çıkarlarına aykırı durumu sona erdirmek için yeterlidir. *Türkiye kredi vermek* değil, almak durumundadır. Sovyetlerden tesis kredisi de aldığımız takdirde, tarım mallarımız için büyük bir pazarı garantilemek mümkün olacak ve ticari mübadeleler yüksek bir seviyede dengeli yürüyebilecektir.

Sovyet kredileri almak hususunda şimdiye kadar çok çekingen davranılmıştır. Halbuki Sovyetler Birliği en avantajlı şartlarla geniş sanayi kredisi veren bir ülkedir. Sovyetler Birliği 600 verimli proje için 30 kadar Asya — Afrika ülkesine 35 milyar lira kredi açmıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti, Hindistan, Endonezya, Afganistan, Cezayir, Irak, Yemen, Gine, Gana, Mali, Somali ve Kenya bu kredilerden yararlanan belli başlı ülkeler arasındadır.

Sovyet kredileri, hiç bir ekonomik ve politik şart taşımamaktadır. Sovyet teknisyenleri, istenen tesisler kurulunca, işleri yetişmiş yerli personele bırakıp giderler. Tatlı kâr peşinde koşmazlar ve yabancı ortaklıklar kurmazlar. Sovyet kredileri yüzündendir ki kapitalist ülkeler kredi şartlarını *hafifletmişler ve az gelişmiş ülke*lerde bazı sanayi tesisleri kurmaya yanaşmışlardır.

PETROL HİKÂYESİ

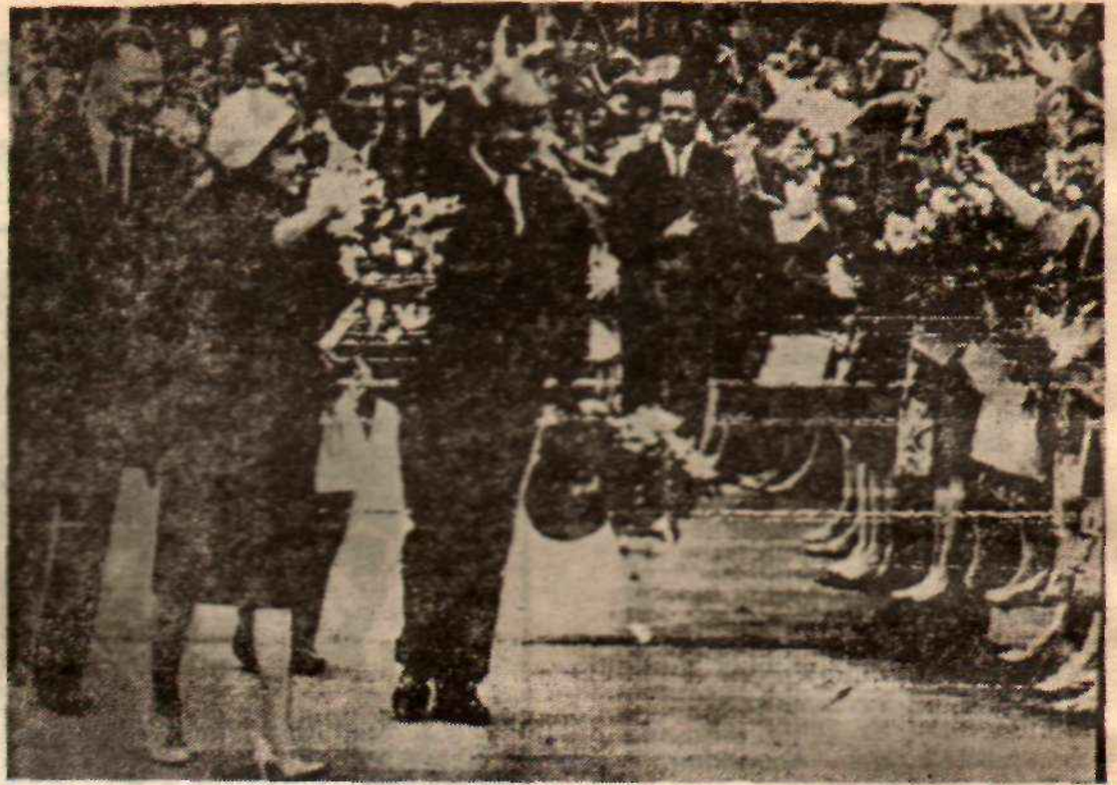
Sovyet kredileri ve teknik yardımı olmasaydı, bugün bir çok az gelişmiş ülke millî petrol sanayii*ne sahip olamıyacaktı*. Ünlü Fransız iktisatçısı C. Bettelheim «Bağımsız Hindistan» adlı geniş araştırmasında Hindistan'ın durumunu şöyle anlatmaktadır: **«Her şey gösteriyor ki milletlerarası büyük petrol şirketleri, çok daha önceden *arama ruhsatları aldıkları* halde, petrol bulmak için fazla bir çaba göstermemişlerdir. 1951 - 57 döneminde yaptıkları aramalar, pek önemsiz sonuçlar vermiştir. Halbuki Hint, Sovyet, Romen jeologları tarafından yürütülen araştırmalar üç yıl içinde Cambay** (Bombay yakını) **bölgesinde çok önemli petrol kaynaklarının keşfine yol açmıştır. Pencap'ta da önemli gaz bulunmuştur.»** Hindistan millî petrol sanayiini Sovyetler Birliği sayesinde kurmuştur.

Yeryüzündeki bütün ülkeler millî petrol sanayilerini kuracak imkânlara sahip oldukları gibi, *bunu kurmak zorundadırlar* da. Ne var ki Anglosaksonların büyük petrol tekelleri, bir çok az gelişmiş ülkede petrol ikmal kanallarını ellerinde tutmuşlardır. Milletlerarası kartel, bu ülkelerde, petrol sanayiinin geliştirilmesinden yana değildir. Zira Orta Doğu, Venezuella ve Endonezya'da Anglosaksonlar geniş petrol üretimi yapmaktadırlar. Üretimi daha fazla arttırmak, *petrol fiyatlarının* büyük ölçüde düşmesi demektir. Üstelik, yeni ülkelerde ciddi petrol araştırmaları, hiç değilse başlangıçta büyük yatırımları gerektirmektedir. Bunun içindir ki petrol karteli, Hindistan, Pakistan, *Suriye ve Türkiye gibi ülkelerde* «iktisadi bakımdan işletmeye değer petrol yok» [illegible] muştur. Pakistan Times dergisi, kartelin tutumu hakkında [illegible] sözleri yazmaktadır: **«Petrolü bulmak için değil, gizlemek için *arama yapmak haksız ve inanılmaz* görünür. Ama dünyada milyonlarca insan açlıktan ölürken fiyatları yüksek bir seviyede tutmak için milyonlarca ton gıdanın yakıldığını bilenler, buna şaşmamaktadırlar».** Bu sebepledir ki bağımsızlık*larına yeni kavuşmuş bir çok ül*ke, Türkiye'den çok sonra, millî petrol sanayilerini kurmaya başlamış ve üzülerek söyliyelim, Türkiye'yi çoktan geçmişlerdir. Hindistan'ın daha bir kaç yıl önceki durumunu eski Enerji Bakanı K. Malavia şöyle anlatmaktadır: «Ne harita, ne de teçhizatımız vardı. Sadece bir sismografik istasyona ve iki gravimetr'e sahiptik. Bir Amerikan firmasından sismik istasyon alabilmek için 2,5 yıl bekledik. Petrol uzmanlarımız parmakla sayılacak kadar azdı». Mısır, Afganistan ve öteki az gelişmiş ülkeler de aynı durumdaydılar.

Sovyetler Birliğinden sağlanan ekonomik ve teknik yardım Hindistan, Mısır, Suriye, Afganistan, Mali, Habeşistan, Pakistan gibi ülkelerin, sıfırdan başlıyarak millî petrol sanayilerini kurmalarına imkân vermiştir. Sovyetler Birliği bu ülkelere jeofizik, arama ve nakliye teçhizatı sağlamıştır. Mısır'a deniz altında petrol aramak için bir lâboratuar - gemi kiralamıştır.

1956 - 57'de Hindistan'ın Petrol Devlet Komisyonu, tek bir arama *tesisine sahipti*. 1962 - 63'te 38 enstalasyon arama yapmaktaydı. 1965 - 66'da bu miktar 60'ı bulacaktır.

Sovyet yardımlarıyla Hindistan, Mısır, Suriye ve Afganistan yüksek kaliteli petrolcü yetiştirme *meselesini çözmüşlerdir*. Kapitalist ülkeler ile amansız bir rekabete girişen Sovyetler Birliği, teknik bilgileri kendilerine saklamak yerine, bunları az gelişmiş ülkeler personeline mal etmek için büyük çaba göstermiştir. Devlet tasfiyehaneleri kurulması için Sovyetler Birliği bu ülkelere geniş krediler açmıştır. Bu çabalar çok kısa zamanda sonuç vermiştir: 1958 Mayısında Hindistan Pencap'ta büyük gaz kaynakları bulmuştur. Bir kaç ay sonra Cambay'da pet-

Başbakan ve Bayan Ürgüplü, Moskova'da karşılanıyorlar

Başbakan Ürgüplü'nün İzvestia'ya verdiği beyanat

Soru — Sayın Başbakan, «Bizi ayıran buz hızla erimektedir» *sözü, size aittir. Bu sözü*, Sovyet Parlâmento Heyetinin geçen kış Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında kullandınız.

Türk - Sovyet münasebetlerinin geliştirilmesi konusundaki görüşünüz nedir?

Cevap — Uzun bir aradan sonra, iki ülke arasındaki ilk temaslar 1963 baharında benim *başkanlık ettiğim bir* Türk Parlâmento Heyetinin Sovyetler Birliğini ziyaretiyle başladı. Bunu karşılıklı ziyaretler tâkip etti. Feridun Cemal Erkin, Türk ilim adamları, sanatçılar ve gazeteciler Sovyetler Birliğine gittiler. Sayın Podgorny'nin başkanlığındaki Sovyet Parlâmento Heyeti ve Sovyet Dışişleri *Bakanı Sayın Gromyko mem*leketimize geldiler.

Bu ziyaretlerin, renkli bir imajla belirtmek gerekirse, Karadenizin buzlarını erittiği inancındayım. Memleketinize yapacağım ziyaretin, iki ülke arasın*daki yakınlaşmaya hizmet* edeceği ümidindeyim.

Soru — Atatürk ve Lenin *döneminde, Türkiye ve Sovyetler* Birliği arasında mevcut iyi komşuluk münasebetlerini yeniden kurmak ve geliştirmek için sizce ne gibi tedbirlere ihtiyaç vardır?

Cevap — Bugün milletlerarası durum, Atatürk ve *Lenin* döneminden büyük ölçüde farklıdır: Türkiye gibi Sovyetler Birliğinin de dış münasebetleri değişmiştir. İki ülke arasında anlaşmazlıklar olmuştur. Anlaşmazlıklar üzerinde durmıyacağım. Geleceğin meselelerine eğilmeyi tercih ederim. 1963 yılından beri, memleketimiz ara*sındaki münasebetler başarıyla* gelişmektedir. Farklı sosyal sistemlere sahibiz, ekonomik metodlarımız da farklıdır. Fakat bunlar, iyi komşuluk münasebetlerine engel değildir. İki ülke arasında güven ve saygıdan yanayız. Bu yolda çalışmaktayız. Ve şimdiden hayli yol aldık. Münasebetlerimizin geliş*mesini engelleyecek sebepler* yoktur.

Soru — Sayın Başbakan, iki ülke arasındaki ticari ve iktisadi münasebetlerin gelişmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap — Son yıllarda, ticari münasebetlerimiz hızlı bir tempoyla gelişti. Mal mübadelesi birkaç kat arttı. Fakat bu ye*terli değildir. Sovyetler Birliği*ne pek çok mal satabiliriz, çeşitli Sovyet malları satın alabiliriz.

İki üç yıl önce vukubulan ticari güçlükler, hissedilir ölçüde azalmıştır. Ticari meseleler uz*manları temastadır*. Sovyetler Birliğinden avantajlı teklifler aldık, bunları dikkatle incelemekteyiz. İyi sonuçlar verecek bir anlaşma için uygun zemin hazırlanmıştır inancındayım.

Bununla beraber güçlükler vardır. Türk pazarı serbesttir. Devlet, piyasaya müdahale etmez. Ayrıca biz Avrupa pazarı*na alışığız. Rus mallarını yeni* yeni tanımaktayız. Bu durum, ticaretimizin hızlı bir tempoyla gelişmesini frenlemektedir. Formaliteleri azaltmak şartıyla, dünya fiyatları üzerinden ve en iyi milletlerarası standartlar seviyesinde karşılıklı mal mübadelesinin geniş ölçüde artacağı kanısındayım. Bu maksatla, Heyetimde en yetkili iktisatçılar, plânlama uzmanları ve maliyeciler bulunacaktır. Uzmanların bir kısmı, henüz büyük bir şöhrete ulaşmış değildir, fakat bunlar yarın Türkiye'nin maliyesini, plânını ve ekonomisini yö*netecek en değerli genç kadro*larımızdır. Onların Sovyet ekonomisi hakkında tatbiki bilgilere sahip olmasına, Sovyet uzmanlarıyla temaslar kurmasına önem vermekteyim.

Soru — Sayın Başbakan, farklı sosyal rejimlere sahip olan devletlerin barış içinde biraradа yaşaması konusunda görüşü*nüz nedir?*

Cevap — Türkiye, gücü ölçüsünde, barışın sağlamlaşmasına çalışmaktadır. Büyük ve küçük ülkelerin silâhsızlanma konusunda bir anlaşmaya varmaları, en samimi temennimizdir. İnanıyoruz ki, savunma bütçesinin azaltılması, halkın hayat seviyesini yükseltmek bakımından bü*yük önem taşımaktadır*. Savunmaya, büyük paralar ayırmaktayız. Bu verimsiz bir alandır ve paralar fiilen israf edilmektedir. Büyük devletlerin bu meselede anlaşmaya varmalarını çok istemekteyiz ve bu yoldaki çabalara yürekten katılmaktayız. Biz farklı sosyal sistemlere sahip devletler arasında ekonomik ve politik münasebetlerin geliştirilmesinden yanayız.

Halklar ne kadar çok temasa geçerse, birbirlerini o kadar iyi tanırlar ve birbirlerine karşı saygı duyarlar. Güzel ülkenizi ziyaretim sırasında Taşkent, *Semerkant, Volgograd, Lenin*grad ve Bakü'yü gördüm, çocuk bahçelerini gezdim. Çocuklar, büyüklerin neler yaptıklarından endişesiz, oynuyor, eğleniyorlardı. Onların sevinçlerini bozmamak gerektir. Öyle davranmalıyız *ki*, çocuklar devamlı gülebilsinler. Büyüdüklerinde mutlu ve neşeli olsunlar. Çocukların mutlu olması için, siyaset adamları her çabayı göstermelidirler.

Soru — Sayın Başbakan, gazetemiz aracılığı ile Sovyet halkına temennilerinizi iletmek istemez misiniz?

***Cevap — Memleketinizi* iki yıl önce ziyaret ettim. Güzel memleketinize bu kadar çabuk yeniden gidebileceğimi ummuyordum. Gördüğüm yerleri tekrar görmek, değişiklikleri ölçmek ve yeni bölgeleri tanımak arzusundayım. *Memleketinizi* ilk ziyaretimde gerek resmi kişiler, gerek halk atrafından çok iyi *karşılandım. Bu sefer karım ve* oğlumla gelmekteyim. Ürgüplü ailesi, Rus misafirperverliğini ve samimiyetini tanımaktan mutludur. Sovyet halkının mutluluk içinde yaşamasını dilerim.**

rol keşfedilmiştir. 1960 Mayısında Ankleşvar bölgesinde petrol fışkırmış, Başbakan Nehru, fışkıran petrolü görünce, «refah kaynağı» diye haykırmıştır. Assam bölgesindeki petrol aramaları, iyi sonuç vermiştir. Böylece Hindistan, Cambay ve Ankleşvar'da ortalama yılda 2,3 milyon ton petrol üretebilecek duruma gelmiştir.

Mısır'daki petrol aramaları Kızıl Deniz bölgesinde önemli petrol kaynaklarının bulunmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği iki tasfiyehane ve bir yağ fabrikası kurulması için Mısır'a yardımcı olmuştur.

Suriye'de önemli petrol araştırmaları yapılmış ve Karatçok ile Rumelan bölgesinde önemli petrol kaynakları bulunmuştur.

Afganistan'da 1958'de başlayan aramalarda 50 stürüktürde petrole rastlanmıştır. Yılda 2 milyar metreküp petrol gazı üretimi için gerekli techizatı Sovyetler Birliği sağlamaktadır. Pakistan'da, Sovyet teknisyenleri yerli uzmanlarla birlikte çok geniş çapta petrol aramalarına başlamışlardır.

Atatürk devrinde yapayalnız iken Sovyetler Birliği ile geniş ekonomik işbirliği yapmakta en ufak mahzur görmeyen Türkiye, artık Amerikan icadı demagojiye paydos demeli, *hiç değilse tek bir* kaynağa bağlı olmaktan kurtulmak için, Sovyetler Birliği ile ekonomik ilişkilerini geliştirmelidir. Ne yazık ki yüksek kademe uzmanlarımızın ve yöneticilerimizin çoğu kapitalist doğmalarla şartlandırılmıştır. Milli çıkarlarımızı görmeleri, zaman alacaktır. Ancak uyanık ve zeki politikacılar, cesaretleri ölçüsünde kapitalist demagojisini yıkabilirler. Ürgüplü'nün ekonomik ve ticarî meselelere ağırlık veren gezisi, bu yolda ihtiyatlı bir adım olacaktır. Ama ancak klişelerden kurtulabildiğimiz ve öteki az gelişmiş ülkelerin, dünya politikasındaki son değişikliklerden sağladıkları büyük faydaları görebildiğimiz ölçüde, Sovyetlerle olan ekonomik ve ticarî ilişkiler hızla gelişecek ve Türkiyemiz en kısa sürede ekonomik ve politik bağımsızlığına kavuşacaktır. Kesinlikle bilmek gerekir ki çağımızda kapitalist ülkelerin yardımları, Sovyet yardımlarından çok daha tehlikelidir...

Hükûmette oyunlar

Öyle görünür ki seçimlere kadar bir «Hükûmet buhranı» olmıyacaktır. Ama koalisyonun gözler önüne serdiği manzara, bir hükûmet manzarası değildir: İktidarda muhalefet yapan MP, istediği kişiyi seçme hakkı CKMP'ye ait olduğu halde, CKMP'li Savunma Bakanının şahsına itiraz etmektedir. Bölükbaşı, Sovyetlerle yapılan kültür anlaşmasını sabote eden Bakanlarını, Başbakanın Moskova ziyareti arifesinde alkışlamaktadır! Başbakan Yardımcısı Demirel, Başbakanın ziyaretini AP *yayın organlarında «turistik gezi»* diye torpilemektedir. Cumhurbaşkanı geziyi kötülemektedir.

Koalisyonun AP ve YTP kanatları, CKMP'den istifa eden iki bakanı görevlerinde tutmak ve Türkeş'li CKMP'yi koalisyondan uzaklaştırmak için tertiplere girişmişlerdir. Ancak MP'nin mukavemetiyle tertip önlenmiş ve koalisyon protokolündeki esaslara uyulabilmiştir. AP organı Adalet gazetesinde Esin Talu, bu konuda şu ilgi çekici bilgiyi vermektedir: «Albay Türkeş Genel Başkan seçilip eski partilerinden istifa edince, Hasan Dinçer ve Seyfi Öztürk Başbakana istifalarını sunmuşlar ve koalisyonda kontenjanı olan CKMP ile artık ilgileri kalmadığı için ayrılmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Ne var ki başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, Başbakan, ordunun yüksek kademeleri, AP ve YTP bu iki şahsın kabinede kalmaları için özel ricada bulunmuşlar, ayrılmalarının bir takım komplikasyonlar doğuracağını söylemişler ve bu ricacıların en başında en ısrarlı şekilde yer alan Başbakan Ürgüplü olmuştur. Bu iki Bakana, özellikle Milli Savunma Bakanlığı gibi nazik bir Bakanlığı hiç bir alleriiye yol açmadan işgal eden Dinçer'e herhalde bir takım ikna edici sebepler ileriye sürülmüş olsa gerektir.»

Hasan Dinçer
Zaparta!

Ne var ki işin içyüzü bilinmediği ve kimse de bunu açıklamadığı için Dinçer ve Öztürk, kamu oyunda, koltuklarına sımsıkı yapışmış kimseler olarak gözükmüşlerdir. Esin Talu, Dinçer ve Öztürk'ün güç durumda bırakılışlarının hikâyesini şöyle anlatmaktadır: «Moskova seyahatinden önce herhangi bir nâhoş iş çıkartacak olayın patlak vermemesine özel bir itina gösteren Başbakan Ürgüplü'ye (Bu şahıslar benim ısrarımla istifa etmediler) dedirtebilmek için, bir parti liderinin kendisine telefonu açıp pek ağır sözler sarfetmesi icap etmiştir. Ancak böylesine ağır bir ikazdan sonra harekete geçen sayın Başbakan, bu tepkiler belli olmasaydı besbelli ki 18 yıldır siyasi ahlâk bakımından lekeliyemiyeceğimiz iki şahsın siyasi faziletsizlikle kendi ısrarı yüzünden suçlanmalarına ses etmiyecekti. Ve bu yalnız siyasi değil, üstelik de manevi ayıbı işlemesi kimsenin tuhafına gitmiyecekti..

Şimdi duruma bakınız.. Başbakan Ürgüplü'nün terini silen bir resmi.. Sanki kendisini terletenler bu iki Bakandır ve bunları iz'ana dâvet edene kadar çekmediği kalmamıştır.. Liderleri toplantıya çağıran CKMP lideri Türkeş, bu iki şahsı, (büyükler toplantısına şikâyet etmiştir) ve sanki büyükler bu koltuğuna sımsıkı yapışmış iki adamı ikna edene kadar akla karayı seçmişlerdir. İnsanlar, bu kadar güzel harcanır mı?

Ve hatâları bütün bu ısrarcıların sözlerini dinlemekten ibaret olan bu iki şahıs böylesine yerilirken, Cumhurbaşkanından Başbakanına bir kişi de çıkıp mertçe:

— Benim ısrarım yüzünden çekilmediler, diyememiş, muğlâk bir ifadeyle işi geçiştirmeye çalışan Ürgüplü'nün bu metni kaleme alabilmesi için de parti liderlerinin birinden esaslı bir zaparta yemesi icap etmiştir!»

Kıbrıs polemiği

Kıbrıs meselesinin ciddi bir safhaya girdiği bir sırada, en hafif siklet bir politikacının dahi muhalefetin desteğini araması gerekirken, Demirel, İnönü'nün destekleyici ve uyarıcı konuşmasını beklenmedik bir sertlikle cevaplandırarak, çok acemi politikacı olduğunu bir defa daha ortaya koydu. Demirel, «Açtırmasınlar ağzımı» diyordu. Böylece bir Kıbrıs polemiği başladı. İnönü, muhalefetin ikazını öfkeyle karşılayan acemi politikacıyı merhametsizce harcadı. Demirel'in ikinci cevabı daha savunma edalı oldu. Demirel, «Niçin müdahele hakkımızı kullanmadılar, Adanın fiili Yunan işgali altına girmesine neden seyirci kaldılar» diyordu. İnönü, Başbakanın Sovyetler Birliği seyahati dolayısile, «Kıbrısın Yunan askeri işgali altına ne zaman ve nasıl girdiğini herkes bilir» diyerek tartışmayı, Başbakanın dönüşünde tekrar başlamak üzere kesti.

Aşırı Amerikan taraftarı politikacının, Amerikanın marifetlerini hatırlamamasını mazur görmek lâzımdır: Kıbrısa Grivas'ı ve Yunan askerlerini gönderten Amerikadır. Müdahele hakkımızı kullanmayı da Amerika önlemiştir. Amerika, «bu hakkı kullanırsanız, Sovyetler ise karışır ve ben sizi korumam» demiştir. Bundan sonradır ki İnönü, Sovyetlere yakınlaşmış ve onların sâdece tarafsızlığını değil, desteğini de sağlamıştır. Sovyetler Birliği, bağımsız ve federatif bir Kıbrıs ihtimalini kabul ederek, Türk *tezine* çok yaklaşmıştır. Amerika ondan sonradır ki Türkleri tatmin etmeyen bir çözüm yolunun güçlüğünü anlamış ve Yunanistan üzerine baskı yapmaya başlamıştır. Böylece ümitsiz gözüken bir durum, diplomatik

→

GERİDE KALAN KAZANIR MI?

İlhan Selçuk

İsmet Paşa «Ortanın solundayız» dedi ve kıyamet koptu. Hem de bu kıyamet yalnız CHP'nin dışında değil, içinde de koptu.

Çok değil, birkaç yıl sonra bu olay ya unutulacak, ya da hatırlandığı zaman alay konusu olacaktır. Nitekim Kurucu Meclis zamanındaki Anayasa çalışmaları ve bu çalışmaların basındaki yankıları unutulmuştur. Oysa şimdi vatandaşlara pek mâsum gelen «sosyal devlet» kavramı çevresinde bile o zaman büyük gürültüler çıkmış ve bugün pek komik sayacağımız tartışmalar sürüp gitmişti. «Sosyal devlet» i komünistlikle bir tutanlar vardı. Bunların yanısıra ilerri görünüşlü pek çok yazar «Ne demek efendim, devlet zaten sosyal bir kurumdur, şu halde sosyal devlet lüzumsuz bir deyiştir» diye kalem oynatmışlardı.

Bütün bunlara şaşılmaz. «Sosyal devlet» kavramı Türkiye için bir yenilikti. Ferdin yalnız hukuk güvenliğini sağlamayı üstüne alan jandarma devlet düşüncesinden, ferd iktisadî güvenliğinin sorumunu da taşıyan sosyal devlet fikrine geçiş Yirminci Yüzyıl devletinden haberi olmıyan dar kafalılara ters gelmişti.

Sosyal kelimesi kısa zamanda kurtuldu. Sosyalizm kelimesinin kurtulması ise daha yenidir. Sol kelimesi üstündeki aforoz kalkmaktadır. Hatırlarım bundan on altı on yedi yıl önce çıkan «Yaprak» dergisinde bir gün Orhan Veli «Biz Solcuyuz» dediği zaman bazı kişiler şaşkınlığa düşmüşlerdi. Böylesine kötü bir sıfatı bir kimse kendiliğinden nasıl olur da benimserdi?.

Sol kelimesi üstündeki bu gölge daha tamamen kalkmış değildir. Türkiye gibi bir ülkede prensip şudur:

Solculuk yapsan bile, sol osan bile, kelimesini ağzına almıyacaksın.

Oysa Atatürk tepeden tırnağa katıksız bir solcu idi. Hattâ 1920'lerin Türkiyesi için Atatürk devrimlerini iktisadi açıdan değilse bile siyasi açıdan aşırı sol sayabiliriz. Şüphesiz sol, her toplum içinde izafî bir anlam taşır. Sol dedik mi arkadan «Ama neye göre sol? suali gelir. Bunun için İsmet Paşanın biz «Ortanın solundayız» sözünün anlamı, soyut olarak belirli değildir. Nasrettin Hoca'ya «Dünyanın ortası neresidir?» diye sordukları zaman «Eşeğimizin sol arka ayağının bastığı yerdir» diye cevap vermiştir. Bunun gibi ortanın solunu tesbit etmek için ortayı tesbit etmekte fayda vardır.

Bugünkü Anayasamızı siyasi partilerin yaşayışında birim olarak ele alırsak ortaya şu çıkar; Çeşitli hükümleriyle Anayasa, bugünkü toplumumuz için ortanın solunda görünüyor. Nitekim Anayasanın daha da bazı çevreler tarafından hazmedilmemiş olması bunu işaretliyor. Sosyal devlet düşüncesini destekliyen nice Anayasa maddesi vardır ki bir Adalet Partili için aşırı solun işareti sayılmaktadır.

Bütün bu düşüncelerin sonunda rahat rahat tekrarlayabiliriz: 1961 Anayasası ortanın solundadır.

Şimdi bu durumda bir siyasi partinin ortanın solunda olabilmesi, Anayasanın da daha soluna geçmesi demektir. Biz Halk Partisinde böyle bir nitelik göremiyoruz. Meselâ Halk Partisinin adı aşırı solcuya çıkarılmış değerlerinden Bülent Ecevit'in Bakanlığı sırasında yaptıkları, Anayasanın ruhuna uygun grev, toplu sözleşme, sendikalar hükümlerini hazırlamak ve kanunlaştırmak için gayret göstermesidir.

Anayasanın sözünü etmediği lokavt hakkının işverene tanınmasını da düşünürsek Anayasanın ölçüleriyle parlâmentoyu dol*duran milletvekillerinin ölçüleri açığa çıkmış olur.*

Ama şüphesiz sol olanın sol olduğunu söylemekte fayda vardır. Ve kelimeler siyaset hayatımızda yerli yerinde kullanılmalıdır.

Kısa bir süre sonra sol kelimesinin geniş çevreler tarafından sağ kelimesi gibi tabiî karşılandığını göreceğiz.

Şimdilik işin tuhaf ve dikkati çekici yanı şudur: Bugünkü Türkiyede Adalet Partisinin asgari hareket noktasının Anayasa olması ve Halk Partisinin de onun solunda yer alması gerekirdi.

Ortanın solundayız denmesinin Halk Partisine seçimlerde oy kaybettireceğini iddia edenler de çıkmaktadır. Bizim demokrasimizin de cilvesi bu... Atatürk devrimleri Türkiyesinde seçimleri kazanmak için geride kalmanın şart olduğunu söylüyor politikacılar.

Yazık ki bizim demokrasi için politikacılarımızın biçtikleri değer böylesine saçmadır. Geride kalanın kazandığı bir yarışa çıkmak memlekete ne kazandıracaktır?

MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATINI UYARIYORUZ!

Siyasal Bilgiler Fakültesi gençleri, Türk yöneticilerinin ne düşündüklerini keşfetmek için yapılan sözde bilimsel bir istihbarat anketini cevaplandırmayı haklı olarak reddettiler. Pakistan, bütün Amerikan anketlerine son verdi. Suriye, Rotary Klübünü dahi kapattı. Bu klüpte faaliyetini devam ettiren üyeler, «gizli bir yabancı teşkilâta dahil olmak» suçuyla askeri mahkemede yargılanacaklardır. Mısır'da, teknisyen ve uzman adlarıyla gelen yabancılar, casus olduklarını hakim önünde açıkladılar. Bir Amerikan parlâmento üyesi, C.I.A.'nın casus profesörler kullanmasını şiddetle tenkit etti. Artık dünyaca bilinen bir gerçektir ki, Amerikanın önem verdiği ülkelere gönderilen uzmanların ve ilim adamlarının pek çoğu C.I.A. ajanlarıdır. Yürütülen sözde bilimsel anketler, sadece ve sadece C.I.A.'ya politika tesbiti için malzeme toplamaya yöneltilmiştir. Bunun en son bir örneği, sun'i gübre kullanma için yapılan yol gösterici çalışmaların etkilerini ölçmek maksadıyla Amerikalıların girişmek istedikleri bir ankettir. Gübre anketinde «Türkiye'nin meseleleri nelerdir? Türkiyenin meselelerini hangi parti çözebilir? Sizce din hangi meselelere cevap verebilir?» gibi köylülere yöneltilmiş çok teknik sorular vardı. Anketin yürütülmesine katılacak, tarım ve köy bakanlıkları, büyük bir iyi niyetle, bu sorulardan yarısından fazlasının lüzumsuz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Fakat bu, anketi yürütmekle görevli Mr. Angells'i durdurmamış, sun'i gübre *istihbaratı uzmanı, Devlet Plânlama Teşkilâtının anket* için işbirliğini isteyebilmiştir. Halbuki daha önce 1962'de yapılmış çok geniş bir köy anketi vardı. Amerikan anketçileri bu geniş araştırmanın gerçek sonuçlarını DPT'ye ulaştırmaya yanaşmamışlar, çok sudan bir anket sonucunu DPT'ye vermekle yetinmişlerdir.

Tamamen istihbarat amacı güden ve General Porter'lerin Türkiye'ye gelip Başbakan aramasına yol açan daha bir sürü sözde bilimsel anket Türkiye'de yapılmış, işin daha hazin tarafı, devlet daire ve kurumları paralar harcayarak bu çalışmalara yardımcı olmuşlardır.

Şimdi Amerikalılar, Almanların geçen yüzyılda Arkeoloji Enstitüsü adıyla kurdukları casusluk merkezlerini hatırlatan, daimî bir Sosyal Araştırma Merkezini İstanbul'da kurmuşlardır. Fuat Köprülü'nün Akıncı'daki köşküne yerleşen Sosyal Araştırma Merkezi, bazı Türk aydınları ile ilgi kurma yolları aramakta ve Türkiye hakkında politik bilgiler toplamaya çalışmaktadır.

Bir de pek el üstünde tuttuğumuz «Barış Gönüllüleri» meselesi vardır. Bu sözde meleklere, Türkiye'de madenler konusunda ders vermeye bile kalkışılmıştır. Time dergisi, halk arasına yayılmış bu barış meleklerinin, Dominik'te Amerikan yetkililerine halkı jurnal eden raporlar verdiklerini, merd-i kıpti sâfiyetiyle yazmaktadır.

Lütfen artık gözümüzü açalım!.

POLİTİKA ve ÖTESİ

NEYİN YOLCULARI BUNLAR?..

Hükûmetin ücretli danışmanı Prof. Tinbergen bir demecinde, Türkiyenin bilgi ve uzman gücüne değiniyor, bunu yurt dışına kaçırdığımızı söylüyor, derleyip toparlayarak bunlardan yararlanmamızı öğütlüyor. O bile bizim adımıza hayıflanıyor. Politikacıların mıncıkladığı plânlarla değil de, yurt dışına kaçırdığımız uzmanların yapacağı ve bütün kaynaklarımızı harekete getirecek «iki beş yıllık plân» la, Türkiyeyi Doğu Avrupa ülkeleri hizasına getirmek işten bile değildir.

AKIL DA SATIYORUZ

Tinbergen'den akıl alırken, dışarıya uzman göndererek akıl satıyoruz.

Demek yürekten istemiyorlar gelişmemizi.

Tinbergen'e göre eldekilerle kalkınma mümkün. Politikacıya göre daha zaman ister. Dış yardım... Yabancı sermayeye dayanan kalkınma.. Karma ekonomi.. İlkesi saptanmamış, yahut halkın çıkarına saptanmamış plânlar Bunların hepsi oyalamadır. İsmet Paşa «mugalata devri kapanmıştır.» derken bunu mu demek ister. Eldeki Köylüyü Topraklandırma Kanunu ile dahi toprak dağıtma mümkün. Bu ayın başında çıkan dış ticaret rejimi kararnamesinin üçüncü maddesi ile dahi ticaret vurgununu önliyebilirsiniz. (Türk menfaatlerini ihlâl edecek mahiyette kayıtlar koyan veya anlaşmalarla kararlaştırılmış taahhütlerini yerine getirmiyen memleketler.) Bu petrol kanunu ile dahi yabancı şirketlerin sömürücülüğünü önlersiniz, iş, petrol dairesini ulusal çıkarlarımızı savunacakların eline teslim edilmiz.

İstemiyorlar, isteseler, hepsini yaparlar.

NAYLON YURTSEVERLER

Enflasyondan korkmuyorlarmış. Korkmasınlar bakalım. Menderes de korkmuyordu. Onlar enflasyona giderken, ellerinde döviz rezervi, altın stoku, Türkiyenin kullanılmamış kredisi vardı. Yine dayanamadılar. Enflasyondan korkmuyoruz, diyeni İktisat Fakültesinin birinci sınıfında imtihana sokmazlar. Biz devletin yönetimini teslim ediyoruz, hem bir devrimden sonra...

Halkçılığa ve devletçiliğe çağırdığımız zaman, karşımıza ...efsunlu (kırat) ı çıkarıyorlar. Bunlardan çok daha güçlü binicileri yere vurdu kırat.

Yabancı sermaye dilenciliği ile geçinmiye alışmış olanlar, kıratlı oy oy sadakası ile durumlarını pekleştirmeye çalışırken:

«— Biz hak yolunun yolcularıyız» diyorlar. *Hak sözcüğünün bir de Tanrı anlamına geldiğini* domuzuna biliyorlar.

Bunlar hangi haktan ve hangi Tanrıdan yanadırlar? Türk Petrolünü yabancılara peşkeş çekerken mi hak yolunun yolcusudurlar? Madenlerimizi ipoteklerlerken mi hak yolunun yolcusudurlar? Dağıtılacak bir karış toprak yok derlerken mi hak yolunun yolcusudurlar? İkili Amerikan anlaşmaları ortada dururken mi hak yolunun yolcusudurlar? İkili anlaşmalar bir Amerikan saldırısını mümkün kılarken mi hak yolunun yolcusudurlar?

Naylon yurtseverler sizi!..

EKMEK KÜÇÜLÜYOR

1965'lerde, 1919'larda olduğu gibi sömürge olmaktan kurtulma savaşması veriyoruz. Bunu bilelim! Bunu bilirken de Türkiyenin dünyadaki yerini iyi tesbit edelim. Amerikan dostluğunu revizyona tâbi tutma ve Türk - Sovyet ilişkilerini geliştirmede geç kaldığımızın belirtileridir. Atı alan çoktan Üsküdar'ı aştı. Ne Amerikan dostluğunun revizyonu, ne Sovyet ilişkilerinin geliştirilmesi bizi kurtaramaz. Önce hangi dünyadayız ve dünyadaki yerimiz neresidir onu bilelim. Tütününü ve pamuğunu Batıya satamıyan tüccarın Sovyetlere satması hatırına kurulan dostluğun halka ne faydası olur? Tüccar dolar yerine ruble alır ama, halkın cebine bir şey girmez. Sofrasındaki ekmeğe bir parça daha eklenmez. Kimi kandırıyorsunuz?

Nâsır «Memleketimiz satılık değil..»diye bağırıyor. Romanya, artık bağımsız hareket edeceğim diye kanunlarında değişiklik yapıyor. Eyüp Han Amerikalılara, «— Efendi değil, dost istiyoruz...» diyor. İşte size üç ayrı bölgeden, iki ayrı ses.

Bizimkiler;

«— Dış yardımsız geçinemeyiz...» diyorlar.

İnsan gücünü yadellere salan, bilgisini yabancıya kiralarken utanmıyan, ulusal kaynaklarının üstüne ipotek konması için çırpınan politikacı Türkiyenin yerini ne bilsin?

Çakırcalı adam soyardı, ama barındığı yeri satmazdı. Bunlar ovaya indiler; hem soyuyorlar hem satıyorlar.

Mehmed Kemal

→

plânda ümitli hale gelmiştir. Bu politikayı azimli bir şekilde sürdürmek gerekliydi. Başbakan ve Dışişleri Bakanının bu yoldaki çabalarına rağmen, Koalisyonun Amerikancı kanadının mukavemetleri, olumlu gelişmeyi durdurmuştur. İnönü, basın toplantısında bu durumu belirtmiş ve Başbakanın Moskova seyahati arifesinde iktidara yol göstermeye çalışmıştır. Ne var ki Amerikancı politikacı bu inceliği anlıyamadı ve kendini açmaza soktu.

Mr. Ely'nin yerli sözcüleri

Özel sektör madencilerine kredi sağlamak üzere, Amerikanın desteği ile kurulmuş Odalar Birliğine bağlı bir Maden Yardım Komisyonu vardır. Şimdiye kadar daha çok yerli madencilerin görüşlerini gözönünde tutan Maden Yardım Komisyonu, Mr. Ely'nin madenlerimizi yabancı tekellere peşkeş çeken tasarısının şimdilik suya düşmesinden sonra, Mr. Ely ağzı ile konuşmaya başlamıştır. Ankara Haberler Ajansının bildirdiğine göre, Komisyon yetkilileri şu tedbirlerin alınmasını istemektedirler:

— Yerli ve yabancı sermayeye devlet eşit şartlarla çalışmak imkânı sağlamalıdır.

— Madencilikle uğraşanlar, petrolde olduğu gibi tükenme payından yararlandırılmalıdır.

Petrolden tükenme payı kaldırılmaya çalışılırken şimdi madenciler tükenme payı istemektedirler. Ve yerli madencilerin çıkarlarını ön plânda tutması gereken bir komisyon, «yabancı sermayeye eşit hak» sloganı ile ortaya çıkmaktadır!

Mr. Ely tasarısını inceleyen teknik bir komisyon, tasarıyı fiilen reddetmiştir. Ama yabancı tekellerin ve onların sözcülüğünü yapan A.I.D.'nin ve Konsorsiyum üyelerinin madenlerimize olan ilgisi azalmamıştır. Şimdi yerli madencileri de saflarına alarak kaleyi içten fethetmeye çalışmaktadırlar.

İsmet İnönü ve Süleyman Demirel
Usta ile acemi

CHP Gençlik Kolları Bildirisi

CHP Gençlik Kolları İl Başkanları, Genel Başkan Doğan Araslı'nın başkanlığında yaptıkları üç gün süren toplantıdan sonra bir bildiri yayınladılar. «Türkiyemizin idaresini şirket ve çiftlik idaresiyle karıştırıp, yeraltı ve yerüstü servetlerimizin toplum aleyhine kullanılmasına imkân hazırlayanlar vardır. *Millet*, bu çıkarcılara karşı iktisadî kurtuluş savaşı yapmaktadır» diyen Gençlik Kolları İl Başkanları, özellikle CHP içinde bu zihniyeti taşıyanlar içinde durmaktadırlar: «Karşımızdakilerin halktan yana değil, halka karşı davranışları ile zaman zaman aynı paralele düşen bünyedeki birkaç kişinin Cumhuriyet Halk Partisini temsil *etme durumuna son vermekte de* Cumhuriyet Halk Partili gençler olarak kararlıyız.»

TİP'i seçime sokmama çabaları

Yüksek Seçim Kurulunun red cevabına rağmen, Adalet Partisi, TİP'i seçimlere sokmama çabasından vazgeçmiş değildir. Bazı AP *yetkilileri hâlâ «göreceksiniz, TİP* seçimlere giremiyecektir» demektedirler. Elbette ki buna güçleri yetmiyecektir. Yalnız bu akılevvel zevatın, gittikçe güçlenen bir akımı temsil eden bir partiye seçim yolunu kapamanın tehlikelerini görmemekte ısrarı ibret vericidir.

AP yöneticileri sâdece Yüksek Seçim Kuruluna başvurmakla kalmamışlar. *TİP hakkında S.* Demirel ve Orhan Süersan imzalı bir raporu Emniyet Genel Müdürlüğüne sunmuşlardır. Başbakan Yardımcısı ve AP Genel Başkanı, parti teşkilâtından aldığı bilgiye dayanarak, Emniyet Genel Müdürlüğüne TİP'in teşkilâtı olmadığını bildirmektedir!

Demirel raporu, TİP'in teşkilâtlanma durumu hakkında Emniyete uzun bilgi verdikten sonra şu sonuca varmaktadır: «Yukarıda arzetmiş olduğumuz malûmat göstermektedir ki TİP teşkilâtı hakkındaki resmî kayıtlar sıhhatli değildir. Gerçekte TİP teşkilâtının olmadığı veya kuruluşun infisah ettiği yerler de TİP teşkilâtı mevcut olarak kayıtlarda gözükmektedir.

TİP teşkilâtı olmadığı veya kuruluş *infisah ettiği yerlerdeki* AP İl Teşkilâtları durumu valiliklere ve il seçim kurullarına, AP ilçe teşkilâtları ise kaymakamlıklara ve ilçe seçim kurullarına resmen yazı ile bildirmişlerdir.

Bu vaziyet karşısında TİP, Bursa, Gaziantep, İstanbul, Kocaeli, İzmir, Kırklareli olmak üzere 6 vilâyette il ve ilçe teşkilâtı olarak teşkilâtını tamamlamıştır. *Yani TİP* 306 sayılı kanunun 10. maddesinin kapsamına giren bir parti değildir.

Durumu yüksek bilginize saygılarımızla sunarız.»

31 yıllık uyku!

Fransızların işlettikleri bir Fethiye Maden Şirketi vardır. Krom *madeni, Fransız şirketine kira ile* verilmiş bulunmaktadır. Etibank kurulunca devlete ait bütün haklar bu devlet teşekkülüne devredilmiştir. Fakat Etibank, Fethiye Maden Şirketini unutmuştur. Etibank, şirketin varlığını 15 yıl kadar sonra, ancak 1948 yılında farketmiş ve ondan kira istemiştir. Fransız Şirketi zaman aşımı iddiasında bulunmuş, uzun tartışmalar sonunda 5 yıllık kira üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Fakat Fransız şirketi bu parayı da ödememiş. İş uzayıp gitmiş ve nihayet mahkemeye düşmüştür. Fethiye Maden Şirketi, «Bilânçolarım ortada. 31 yılda sâdece bir defa 3 bin lira kâr ettim» demektedir.

Enerji Bakanının partizanlığı

Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Mehmet Turgut, AP teşkilâtından gelen baskılar üzerine, Etibank'a bağlı Şark Kromları, Murgul, Üçköprü ve Keçiborlu Müessese Müdürlerini işten uzaklaştırmaya karar vermiştir. Fakat Etibank'ı atlıyarak, bakanlık müfettişlerine yaptırdığı tahkikat, müessese müdürlerinin değiştirilmelerini gerektirecek bir kusurları olmadığını ortaya koymuştur. Fakat Mademki AP teşkilâtı memnun değildir, müdürler değiştirilmelidir! Bu partizan zihniyetle Bakan, müdürlerin uzaklaştırılması için Etibank Genel Müdürüne emir vermiştir. Etibank Genel Müdürü Tahsin Yalabık, hiç bir kusuru olmıyan müdürleri değiştiremiyeceğini bildirmiştir. Şimdi Bakan, Etibank Genel Müdürünün istifasını istemektedir.

NATO'dan para alanlar

Mobil'in sözcülüğünü yapan Durum dergisi kurucusu Mithat Perin'in NATO yayınları adı altında özel sektör edebiyatı yaparak NATO'dan bol para aldığını yazmıştık. Mobil'ci Durum dergisi buna, «Yön'ün iftira kampanyası bize de bulaştırıldı. Lütfen ispat eder misiniz» başlıkları altında öfkeli bir cevap verdi. Yalnız *Mobil'ci Durum*, kendini savunurken «merd-i kıpti» hesabı, NATO'dan çok para değil, az para aldığını açıklayıverdi! İşbilir Mithat Perin, NATO — özel sektör gibi piyasada sürümü olmıyan yayınlarını ucuz fiyatla NATO'ya satıyormuş. NATO, Mithat Perin'den 35 bin adet dergi almış, buna karşılık 9.300 lira ödemiş. Peki ya CENTO, ya Mobil, onlar acaba *Durum* — NATO yayınlarından ne miktar ve ne fiyata almaktadırlar? Ve bu dergileri ne yapmaktalar?.. Durum'un itiraflarına devamını bekliyoruz... Daha sonra bizim de söyleyeceklerimiz olacaktır.

Bir Mobil'ci dergi daha!

«Yedi Günde Bir» adlı, milliyetçi olduğunu söyleyen bir sanat ve kültür dergisi yayın hayatına başladı. Orhan Seyfi ve Ahmet Haşim'den şiirler yayınlayan dergi, «Mobil'e yapılmak istenen suikast», «Mobil'in idarecileri ve Şerafettin Eranıl» yazılarıyla başlıyor. Pirelli, İpana reklâmlarından geçtikten sonra, büyük bir Mobil ilânı ile son buluyor. Mobil beslemesinin Mobil savunmasını kasıklarınızı tutarak okuyunuz: Solcular, «Amerikan şirketi olmasından dolayı Mobil'den de intikam almak istiyorlardı. Şimdi mesele üçlü bir mücadeleye girmişti. Bu tarafta solcular, öbür tarafta sağcılar, bir üçüncü tarafta da Mobil şirketi. Mobil, bu arada gösterdiği hür millet fertlerine yakışan cesaretle, kendini müdafaa ediyor, sömürücü olmadığını, bu memlekete hizmet ettiğini ispat ediyor bu münasebetle delilleri ve vakıaları, rakkamları karıştırıyor ve hem de komünistlere darbenin en ağırını vuruyordu. Doğrusu itiraf etmek lâzımdır ki hükûmetin ve milliyetçi Türk basınının solculara karşı yapamadığını Mobil yapıyordu ve hem de hükûmete bilmediklerini öğretiyor, malûmat yağdırıyordu. Alın teriyle kazandığı ve hiç kimseye hesap verme durumunda olmıyan Mobil, büyük gazetelerde Türkiyeye ne şekilde hizmet ettiğini izah eden neşriyatlar yaptırıyor ve bu hususta ilmî görüşlerde bulunup vakıalar ve hakikat olan rakkamlar konuşturuyordu. Mobil şirketi demek istiyordu ki, kapitalist sömürücü değildir, hizmet edici ve hakkı olanı da kazanıcıdır. Mobil, Türkiyede hiç petrol yokken ve Türkiye toprağı çorak bir arazi iken, ben 873 milyon lira harcamak suretiyle Türkiyede petrol meselesini bugünkü seviyesine getirdim, *demek suretiyle de sola* şiddetle şamar vuruyor ve hükûmete de âli menfaatiniz neyi icap ettiriyorsa, bunu memleketimizin yüksek menfaati bakımından yapıyoruz demek suretiyle efendilik ve fedakârlık yapıyordu...... Petrol meselesine zamansız nüfuz etmeye çalışmak yabancı sermayeleri gücendirmek demektir ki aslında bu vaziyet solun memleketin yüksek menfaatlerini sabotesi olur.»

Ne diyelim. Bu adamlar kendilerini paralarıyla rezil ediyorlar.

SOSYAL ADALET DERGİSİ VE YÖN

YÖN, bir yıldır ısrarla bir görüşü savunmaktadır: «Bugünkü mücadele satılmışlarla satılmamışlar arasındadır. Emperyalizmle olan bağımlı ilişkiler düzeltilmedikçe, hiç bir meselemize çözüm yolu bulunamaz. Bu sebeple sosyalizm yarının meselesidir, bugünün meselesi emperyalizmle mücadeledir. Emperyalizmle mücadele de, bütün milliyetçililerin mümkün olan en geniş cephede toplanmasını gerektirir. Toplumcular en azından, yabancı petrol şirketlerinin karşısına dikilen, Mr. Ely'nin maden kanunu tasarısına hayır diyen ve dış politikadaki bağımlı durumu değiştirmek için olumlu adımlar atan siyasi teşekküller ile yabancı devletlerin ağzıyla konuşan teşekküller arasında ciddi bir ayırım yapmak zorundadırlar.»

YÖN'ün görüşü budur. Bazı toplumcu arkadaşlarımız ise farklı görüşlere sahip olabilirler. Nitekim Türkiye İşçi Partisinin organı olan Sosyal Adalet dergisi farklı bir düşünüşün sözcülüğünü yapmakta, YÖN'ün tutumunu tenkit etmektedir. Sosyal Adaletin Ağustos 1965 sayısında bir doçent arkadaşımız şunları yazmaktadır:

«...CHP ile Türkiye İşçi Partisini ayni cephe içinde görme ve gösterme çabaları, AP ve yabancı sermaye çevrelerinin bir seçim taktiği ile bazı romantik toplumcuların bir yakıştırmasından ibarettir. Asıl ortak cephe AP ile CHP arasında dün olduğu gibi bugün de kurulu olan cephedir. Seçimler öncesinde yazar, düşünür, partili, partisiz bütün toplumcularımızın, toplumcu partinin selâmeti ve seçimlerdeki başarısı için AP ile CHP'yi birlikte ele almalarının hayati önemi buradadır... Türkiye İşçi Partisi bugün AP'nin kaba kuvvetine ve CHP'nin ince hesaplarına karşı koyacak güçtedir. Problem, seçimler öncesinde bütün toplumcuların kendi güçlerinin bilincine ererek, sermayeye karşı verecekleri çetin savaşta sermayenin iki temsilcisi CHP ve AP'yi birlikte ele almasını bilmeleridir. Aksi halde yalnız AP'ye karşı çıkmak ve yabancı sermayeye karşı ılımlı tutumuyla ve yabancı sermayenin tertiplerine karşı susuşlarıyla tanınan muhalefet toplumcusu CHP'ye tâviz tanımak, toplumcu akımı hiç te lâyık olmadığı halde, CHP'nin liderliğine terketmek olur.»

Sosyal Adaletin ayni sayısında başka bir doçent arkadaşımız da, benzer bir görüşü savunmaktadır: «Türkiye İşçi Partisi ile CHP arasında bilhassa böyle bir seçim öncesinde görülmemiş, ortak noktaları tesbit edilmemiş herhangi bir cephe birliği söz konusu değildir. Asıl ve devamlı cephe birliği CHP ile AP arasındadır. Dört yıllık süredeki tutumları ve son defa Toprak Kanunu ve Petrol Kanunu gibi konular bu işbirliğinin açık delilleridir. Partilerin gerçek kişiliğini ve tutumlarını sınıfsal karakterleri teşkil eder. AP ve CHP hakim sermayeci sınıfların partileridir... Seçim oyunlarına kapılıp sâdece AP'yi hedef almak ve CHP'yi tamamen bir yana bırakmak, Türkiye İşçi Partisinin oylarının CHP'ye kaymasına sebep olur. Bunun için partiler arasında esas çelişkiyi unutmamak ve AP ile CHP'yi halka birlikte tanıtmak gerekiyor.»

Sosyal Adalet'in Temmuz 1965 sayısında da, imzasız olması dolayısile dergiye maletmemiz gereken bir yazıda ise, Sadun Tanju meselesi dolayısile şu görüş ileri sürülmektedir: «Toplumcu CHP'nin yıllardır hizmetinden yararlandığı bir yazarını bir çırpıda atmasının hayırlı yanı, 1965 Türkiyesinde CHP'nin toplumculuğunun sınırını ortaya koyması olmasıdır. CHP'den değil kendi solundaki partilere (kanat germesi)ni, daha kendi yazarlarını korumasını bile beklemenin bir hayal olduğunu bir daha göstermiş olmasıdır. Çok şükür CHP (koruyucu kanadını) kimsenin üstüne germedi ve daha şimdiden medeniyetsizlerin safındaki gerçek yerini kesinlikle aldı.»

Demek ki Sosyal Adalet, AP ve CHP'yi ayni sepete koyma tezini savunmaktadır. Bu görüş, kanaatimizce hatalıdır ve toplumcuların deyimi ile, «sekter» bir tutumu yansıtmaktadır. Fakat üzerinde durmak istediğimiz mesele bu değildir. Bir toplumcu derginin belli bir meseledeki tutumu, doğru ya da yanlış olabilir. Sosyal Adalet dergisi YÖN'ün tutumunu yanlış bulabilir, ya da YÖN, Sosyal Adalet'i hatalı görebilir. Bu, tartışılır. Bu, toplumcuların belirli meselelerdeki farklı görüşlerinin en geniş şekilde tartışma konusu yapılmasının sadece fayda getireceği inancındayız. Yeter ki bu tartışma, iyi niyetle ve soğukkanlılıkla yapılsın. Karşı tarafa söylemediklerini söyleterek, söylenmemiş sözleri cevaplandırmak gibi kısır ve haksız yollara gidilmesin.

Sosyal Adalet dergisinin Ağustos 1965 sayısında, bu yanlış yola sapıldığını üzülerek gördük. Sosyal Adalet, YÖN'ü, «CHP ile sosyalizmi gerçekleştireceğini sanmak» ithamı altında bırakmaktadır. Arkadaşlarımız YÖN'ü dikkatle okurlarsa, bu iddiayı haklı gösterecek bir virgül dahi bulamıyacaklardır. CHP, sosyalist bir parti değildir, sosyalist olamıyacağı gibi, olmak arzusunu da taşımamaktadır. Durum bu iken, YÖN'ün CHP'yi sosyalist yapmak gibi ham hayaller peşinde koşmıyacağı aşikârdır. YÖN'de bunu düşündürecek tek satır dahi yer almamıştır. YÖN, milli bağımsızlık dâvamızda İnönü'nün liderliğindeki bir CHP'nin önemli bir mevkii olduğu inancındadır. CHP daha iktidarda iken, dış politikada attığı adımlarla ve yabancı petrol şirketlerine karşı takındığı tutumla, komprador diplomasisinin şampiyonluğunu yapan öteki siyasi teşekküllerden hayli farklı olduğunu göstermiştir. Mevcut şartlar altında büyük önem taşıyan bu farkı görmezlikten gelen bir politikanın, çok yanlış bir teşhisten hareket ettiği inancındayız.

Bu meseleler, önümüzdeki günlerde uzun uzun tartışılacaktır. Yeter ki biribirimize söylemediklerimizi söyletmek ve söylenmemiş sözleri cevaplandırmak gibi basınımızda sık sık görülen bir eğilime, hiç değilse toplumcular kendilerini kaptırmasınlar...

GERÇEK SAYGISI

BİR YOLCULUGUN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Fethi Naci

Dörtlü bir iktidar karması ve tarafsız bir başbakan... Dörtlü iktidara rağmen, Adalet Partisinin, Millet Partisinin o pek aşikâr direnmelerine rağmen, Moskova'ya giden, iktidarın görüşüne aykırı bir dış politikayı yürütebilen tarafsız bir Başbakan...

Tarafsız Başbakan'ın, dörtlü iktidar karmasına rağmen, izlediği dış politika İsmet Paşanın dış politikasıdır; Türkiye gerçeklerine en uygun, milli çıkarlarımıza en yakın dış politikadır. Bu yolculuk, «Yeni bir dünya kurulur, Türkiyede bu dünya içindeki yerini bulur.» sözünün yavaş yavaş yaşayan bir gerçek durumuna geldiğini göstermektedir. Ve bu yolculuk, ciddi meselelerde, olaylara dörtlü karmadan başka kuvvetlerin yön verdiğini de açıkça göstermektedir. İsmet Paşa'nın «Barış içinde birlikte yaşama» ilkesini dış politikasının temeli haline getirmesi bu gelişmelerin en büyük sebebidir

Atatürk'ün «... cihanda sulh» sözünün günümüzde kazandığı yeni öz, «Barış içinde birlikte yaşamak» tır. Ve Türkiye'nin bundan yalnız kazancı vardır. Yarı sömürgelikten kurtuluşumuzun tek çıkar yolu, «Barış içinde birlikte yaşamak» ilkesine dört elle sarılmaktır.

Çünkü ancak bu ilke, ekonomik çıkmazımıza bir çözüm yolu getirebilir. Bugün Türkiye, kapitalist batı dünyasının dümen suyunda gitmenin, kapitalist ülkelere tarım ürünü sağlayan, bu ülkelerin iş adamları için «tatlı kârlar» pazarı olmanın çıkmazını yaşamaktadır. Ekonomimiz bağımlıdır, maliyemiz bağımlıdır, dış politikamız bağımlıdır. Bu bağımlılık, halkımızın zararına ve kapitalist ülkelerin yararına işlemektedir İhraç ürünlerimizin değeri düşmekte, geleneksel tarım ürünlerimize kapitalist pazarlarda çıkan müşteriler azalmakta, buna karşılık sanayileşmemiz için zorunlu olan makine ve tesislerin fiyatları durmadan yükselmektedir. Halk oyuna «yardım» diye duyurulan «borç» ların faizleri yüksek, şartları ağırdır.

Yalnız kapitalist dünya pazarına bağlanmak bizi bu çıkmaza sokmuştur. Oysa bugün bir de sosyalist dünya pazarı vardır. Ve az gelişmiş ülkelerin çoğu sosyalist dünya pazarı ile, iç işlerine karışmamak ve karşılıklı saygı ilkeleri çerçevesinde, ekonomik ilişkilerini geliştirmekte, bu yoldan milli ekonomilerini kalkındırmaya çalışmaktadırlar.

Sovyetler Birliği, Hindistan'ın hazırladığı 40 projeyi tamamlamıştır; bunların en önemlisi Bhilai demir çelik fabrikasıdır Endonezya'da 25 kadar proje inşa halindedir. Afrika ülkelerinde 250 projenin gerçekleşmesi için teknik yardım yapılmıştır. Mısır'da bugün 80 proje Sovyet yardımıyla gerçekleştirilmektedir Gana'da 40 proje. Yakın ve Orta Doğu'da 140 proje. Afganistan'da 49 proje...

Ve Başbakan Ürgüplü'nün Sovyetler Birliği'ne 40 kadar proje götürdüğü açıklanmıştır. Bunların içinde bir demir çelik fabrikası, pipe line inşası, suni gübre fabrikası, alüminyum sanayii, vb. vardır.

Büyük Devletlerle dostluğu hemen bu Devletlerin peyki olmak sanan ve «Peyk olduktan sonra bari Amerikan peyki olalım!» diyen takım, yabancı dostlarıyla birlikte, Türk - Sovyet yakınlaşmasını engellemeye çalışacaklardır. Ne var ki, bu yakınlaşma, ekonomik bir zorunluktur. Boğulan ekonomimize nefes aldıracak bir harekettir. Bizi soyan kapitalist dünya pazarında bize pazarlık gücü kazandıracak bir imkândır.

Bu imkânı milli çıkarlarımız için kullanmak, Türkiye'yi sömüren yabancı şirketleri bilmem ama, herhalde Türk halkının yararınadır.

Tarım Vergisi

Kaldor gibi ünlü uzmanlar gelip söylediler: Tarımda gelir vergisi bir hayaldir. Tarımın vergi ödemesini istemiyorsanız bu yola gidin. Gittik ve gerçekten büyük toprak ağaları vergi ödemedi. 1963 yılı tarım gelir vergisi 20 milyon liradan ibaret kaldı! Bu sefer dendi ki, dönüm başına asgari vergi miktarları tesbit edersek, tarımda gelir vergisini işletebiliriz. Bu sâyede tarımdan 200 milyon lira civarında vergi alabiliriz. Fakat yine olmadı. Maliye Bakanı İhsan Gürsan, «Tarım gelir vergisi tahsilatının 40 - 50 milyon lira olacağı anlaşılıyor» demektedir. Kaldor sâdece büyük ve orta çiftcileri vergilendirmek şartıyla, tarımın 1 milyar lira vergi ödeyebileceğini hesaplamıştı. Devlet Plânlama Teşkilâtı 500 milyon liraya razı olmuştu. Fakat 30 - 40 milyon lira seviyesi aşılamamaktadır. Öyle görünür ki Kaldor'un vergisine dönülmekten başka çare yoktur. Kaldor vergisi, ayni zamanda toprak fiyatlarını ucuzlatmak ve toprak reformunun finansmanını sağlamak için de zorunludur. Aksi halde vergi adaleti gibi toprak reformu da bir aldatmaca olmaktan öteye gidemiyecektir.

Bir yabancı sermaye oyunu daha!

Kalkınma Plânı, yıllardır taşıt sektöründe yeni montaj müsaadesi verilmemesini ısrarla ister. Bakanlar da bunu kabul edip imzalarlar. Fakat montaj tesisleri yıldan yıla çoğalır. Şimdi Kalkınma Plânının 1965 programında yer alan şu satırları okuyalım: «İthalâtın durdurulması bir çok firmaların, montaj sanayii kurmak üzere teşebbüse geçmesine yol açmıştır. Söz konusu firmalara izin verilmiş olması, bu koldaki firma sayısını önemli oranda artırmıştır. Bu durum, esas ilkelerden olan döviz tasarrufu oranının artmasını önleyecek bir durum yaratmıştır... 1964 programında montaj müesseselerinin çoğalmasının bu sanayiin gelişmesini baltalayacağı belirtilerek firma sayısının arttırılmaması öngörülmüştür. Buna rağmen halen karayolu taşıtları imâl ve montajını yapmak üzere müsaade almış bulunan firma sayısı çoğalmış bulunmaktadır 1964 programında bu konuda öngörülmüş bulunan tedbir, ilgililerce dikkatle uygulanacak ve yeterli bir rekabetin bulunduğu imalât mevzularında şimdiye kadar müsaade verilmiş müesseselerden başka yeni montaj müesseseleri kurulmasına izin verilmiyecektir.»

Şimdi İKA ajansının Roma'dan verdiği şu haberi okuyunuz: «Bilindiği gibi, geçen yıl İtalya'nın meşhur Fiat müessesesi Türkiye'de yerli ortaklarla müştereken kuracakları tesislerde Fiat marka kara nakil vasıtalarının montajını yapmak üzere müracaatta bulunmuş ve bu müracaat tatminkâr olmıyan mucip sebeplerle reddedilmişti.

Öteden beri iki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin geliştirilmesini samimiyetle isteyen İtalyan iktisadi çevreleri bu red keyfiyeti karşısında üzüntülerini izhar etmişlerdi.

İtalya'ya yeni gelen haberlere göre, komitenin red kararına vaki itiraz, yeni koalisyon kabinesinin ilgili bakanlarınca yerinde görülmüş ve Fiat teşebbüsünün komite nezdinde yenilenmesi temin olunmuştur.

Fiat müessesesine yakın çevrelerden alınan bu haber İtalyan iktisadi mahfillerinde memnunluk yaratmıştır.»

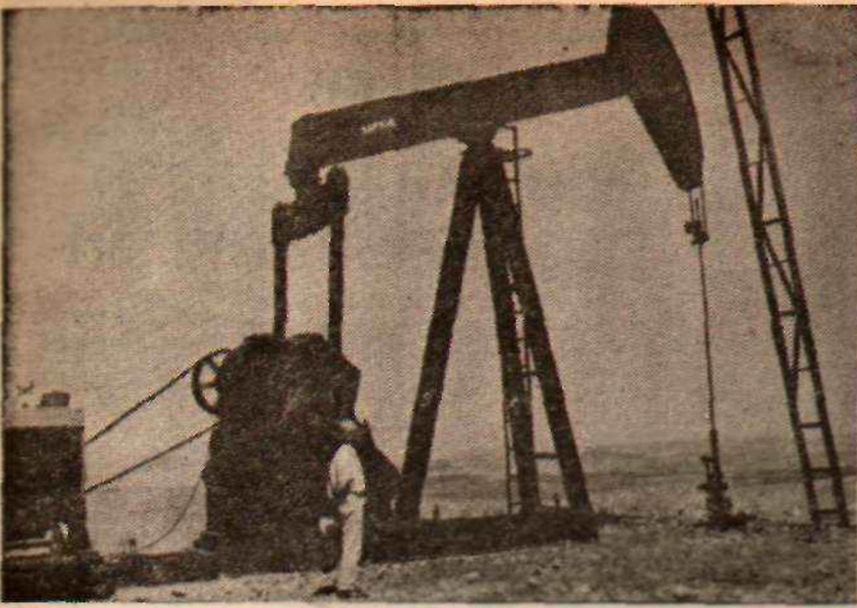
Öğretmenler Sendikası

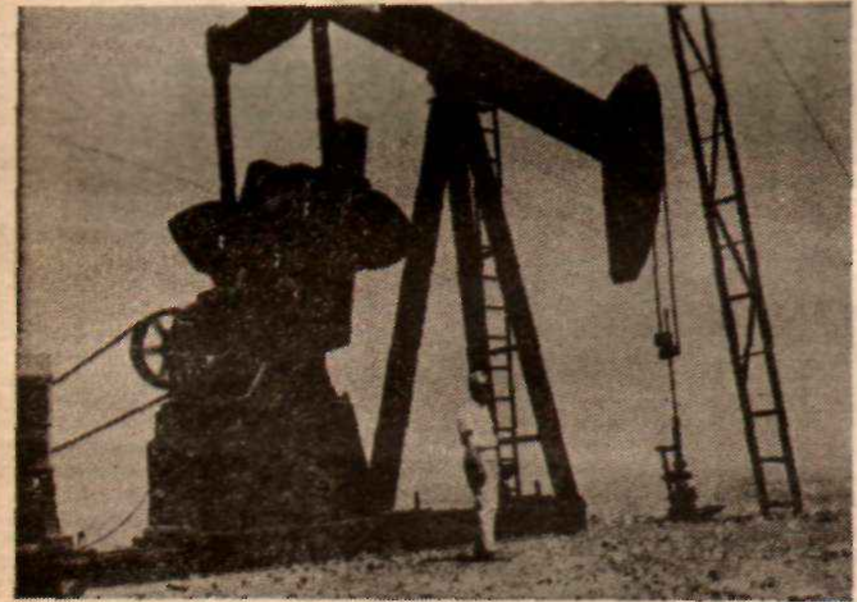
Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, Genel Başkan Vekili Tahsin Saraç'ın imzasıyla Türk öğretmenlerine şu çağrıyı yaptı:

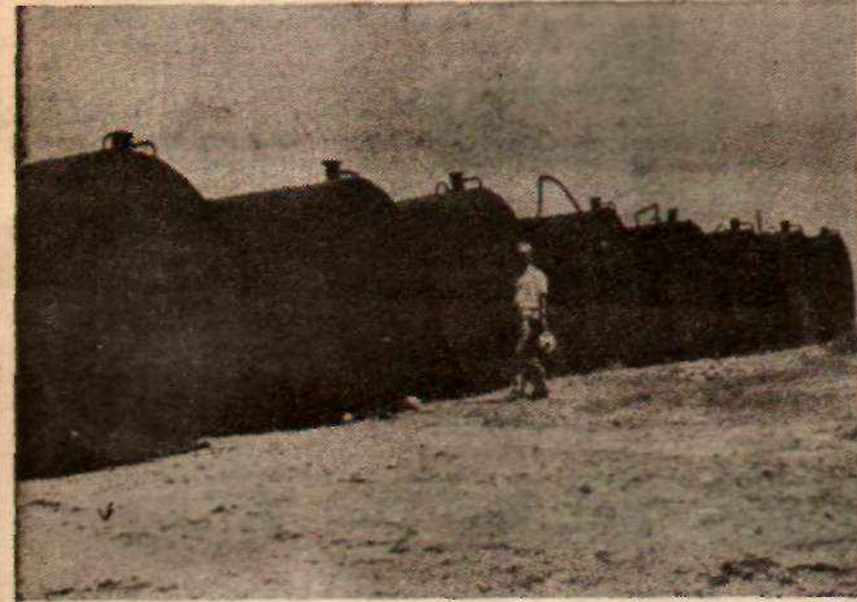
«Federasyonumuzun Aydın, Antalya ve Eskişehir Kurultayları kararlarına uygun olarak Türkiye Öğretmenler Sendikası kurulmuş bulunmaktadır. Arkadaşlarımızın yıllardan beri yoksun bulundukları toplumsal ve ekonomik güvenceler, öğretmen topluluğunun ancak büyük bir ekonomik güç ve toplumsal baskı grubu haline gelmesiyle sağlanabilecektir. Emek, göz nuru ve alın terinin gerçek değerlerini bulabilmesi ve hak ettiği olanakları koparabilmesi bilinçli bir örgütün yasalar çerçevesinde korkusuz ve uygarca savaşına bağlıdır. Çıkarı, toplumumuzun çıkarıyla çatışan azınlıktaki bir takım uyumcular böyle bir güçlenmeyi önlemek için bugünlerde yine boy gösterme çabasından geri kalmıyacaklardır. Türk öğretmeninin yıllardan beri tanımaktan hiç de uzak olmadığı böylesi masalar bugünlerde çeşitli adlar altında yalnız kişisel tutkularını doyurmak ve baş olmak zavallılığıyla bir takım küçük, etkisiz ve renksiz sendikalar kurabilme yolunu deneyeceklerdir. Sendikacılık en kısa deyimiyle sayı, ekonomik güç ve haklı sorun işidir. Tüm yaşantıları boyunca hiçbir temel sorunu olmamış, çıkar ötesi hiçbir düşünce ardında koşmamış ve büyük kitlelerin mutluluğuna inanmamış böylesi kişilerin öğretmen sendikacılığını yozlaştırmak için, Türkiye Öğretmenler Sendikası dışında üye sayısı az, küçük ve ancak özel çıkar kliklerini kapsıyacak ekonomik güçten yoksun sendikalar kurma yolundaki oyunları kuşkusuz boşa çıkaracaktır.

Türkiye'de en güçlü meslek örgütü olan Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu'nun kurmayı başardığı tek güçlü sendika, Türkiye Öğretmenler Sendikası'dır. Her kesim ve kademeden 66 bin öğretmeni içinde toplayan Federasyonumuz aynı güç, aynı inanç ve büyük bir hızla, kurmuş olduğu Türkiye Öğretmenler Sendikası çatısı altında toplanmaktadır. Sendika şubelerinin açılması konusundaki aydınlatıcı bilgiler Türkiye Öğretmenler Sendikası Başkanlığının 30 Temmuz 1965 gün, 109 sayılı genelgesine ekli olarak bütün derneklerimize gönderilmiştir. Şimdiye dek derneklerin gelişmesinde öncülük etmiş değerli ve savaşçı arkadaşlarımızın sendika şubelerinin açılması yolundaki çabalarında aynı başarıya ulaşacaklarına kesinlikle inanıyoruz.

Bölücülükte başarı sağlıyacaklarını uman küçük ayak oyuncuları karşısında uyanık olduklarına ve gerekeni yapacaklarına inandığımız tüm öğretmen arkadaşlarımıza başarı dileklerimizle saygılarımızı sunarız.»

Yabancı dev petrol şirketlerine hiçbir memleketin kanununda görülmemiş yetkiler amyan Perol Kanununu kabul edenler, bu aşırı tuutmu, «bizim yapamadığımızı tröst en kısa zamanda yapacak, memleketin bütü petrol ihtiyacını yerli ham petrolden sağlıyacak, hattâ dışarıya satacağımız artan ham petrol sayesinde de, ayrıca memlekete derhal 5 milyar liralık döviz dahi sağlıyacaktır» gerekçesine dayandırılmıştı. Siirt bölgesinde bugüne kadar 81 ruhsatname alan yabancı petrol şirketlerinin petrol bulduğu bir iki sahadan biri de Batı Raman'dır. Türkiye Petrollerinin 1961 de Batı Ramanda petrol keşfetmesi üzerine, Mobil şirketi de, bu sahanın geri kalan kısmında ruhsatname elde etmiş ve 1962 de ilk kuyusunu (101 numaralı kuyuyu) açmıştır. *Ancak Mobil bir yandan petrolün kalitesini iyi bulmamış* - zira Mobil, ancak limonata gibi petrole rastlarsa yeryüzüne çıkarmak lûtfunda bulunur - öte yandan da boru hattı «pipe line) henüz döşenmediği için, bu petrolü pahalı olarak nakletmeyi işine uygun görmemiştir. Yüksek nakil masrafı yüzünden az kâr etmektense, bu bölgede üç yıl boyunca yeni hiçbir kuyu açmıyarak daha elverişli günlerin gelmesini beklemeyi ve açtığı kuyuyu da işletmemeyi tercih etmiştir. Bu yüzden Türkiye'nin her yıl milyonlarca lira döviz kaybetmsei ise, Mobil için üzünülecek değil, ancak *sevinilecek* bir sonuçtur. Çünkü Türkiye'nin dışarıdan petrol satın alma yüzünden kaybettiği o dövizler, Mobil'in ve ortaklarının cebine girmektedir. Oysa ki, bu bölgede yeni yeni kuyular açmak ve 101 numaralı kuyuyu tam verimle işletmek, Mobil için kaçınılmaz bir hukukî mükelleflyettir.

Batı Raman sahasını işletmiyen Mobil'in, burasını terketmesi ve böylece orada yer altına hapsettiği millî servetin Türkiye Petrolleri tarafından işletilmesine (iktisadi hayatımıza değer kazandırılmasına) imkân vermesi gerekirdi. Kanatlı Beygir Şirketi ise, Kır Beygir Partisinin «yabancı şirketler lehine olağanüstü enerjik, millî petrol müessesesine karşı ise görülmemiş derecede alerjik Bakanı» na güvnerek, üste çıkmanın ve Türkiye Petrollerini itham etmenin bile yolunu bulmuştur. Beygirli ve kanatlı şirket, Mehmet Turgut'un Millet Meclisinde «meşhur» (!) bütçe konuşmasını yaptığı günden başlıyarak yayınladığı 24 vecizesi (yani tekerlemesi) arasında, «Türkiye Petrollerinin, kendisine Mobil tarafından bedava teklif edilen Batı Raman *petrollerini almaktan kaçındığı» yolundaki kuyruklu yalanı uçuruvermiştir.*

Yukarıdaki resimler, 101 numaralı Batı Raman kuyusunun, «bu kuyudan Mobil'in bir ton bile petrol çıkarmadığı» nın Aksoy tarafından Millet Meclisi Petrol Komisyonunda üç defa belirtilmesi ve «bu sözlerin bir ihbar sayılarak tahkikata geçilmesini talep etmesi» üzerine nasıl işletilmeğe başlandığını; ve açıldıktan üç yıl sonra (1965 yılının Temmuz ayında) bu kuyudan lütfen çıkarılmıya başlanan ilk petrollerin nasıl depo edildiğini göstermektedir.

Mobil'in 3 yılda sadece bir tek kuyu açtığı ve onu da 3 sene beklettikten sonra ancak korkudan işletmeğe başladığı Batı Raman sahasında, Mehmet Turgut'un yerin dibine sokmağa çalıştığı Türkiye Petrolleri 40 taneden fazla petrollü kuyu açmış ve 300 bin tondan fazla petrol çıkararak memlekete milyonlarca liralık döviz kazandırmıştır. İşte kendisinden mucizeler beklenilen uçan beygir şirketinin, Türkiye'deki uçuş tarzı ve uçuş sür'ati!

Mobil'in kanunsuz tutumu ve ona g

UYARMAK İÇİN ÇARE BULAMAY FOTOGRAFLA T

MuammerAksoy

Doç. Dr. Mümtaz Soysal, Çetin Altan ve **İlhan Selçuk,** Yön ve günlük gazetelerde yayınladıkları bir çok yazılarında, durmadan yabancı şirketlerin ve özellikle **Mobil**'in memleket yararına taban tabana zıt olan tutumuna işaret edegelmişler ve bunun bir çok delilini de vermişlerdir.

Örneğin **Prof. Muammer Aksoy,** 1965 yılı başındanberi bir çok makale ve konferansında ve katıldığı bir düzineye varan açık oturumda, **Mobil** ve **Shell** gibi Türkiye'ye petrol satan yabancı petrol şirketlerinin aldıkları *arama ruhsatnamelerinin üzerine oturdukla*rını, buldukları petrolü de çeşitli bahanelerle gereği gibi işletmediklerini belirtmiş; ve misal olarak özellikle **Mobil'in Batı Raman**'daki tutumunu ileri sürmüştür.

Aksoy, bu gerçeği, - Üniversite temsilcisi olarak katıldığı - Millet Meclisi Petrol Kanunu Geçici Komisyonunun üç ayrı oturumunda da çeşitli münasebetlerle tekrarlamış, hattâ bu iddianın doğru olup olmadığının Petrol Dairesinden celbedilecek **«Mobil Batı Raman dosyası»** nın Komisyonca incelenmesi sonucunda ortaya çıkacağını da belirtmiştir. *Görevi böyle bir ihbarı derhal tahkik etmek* ve ona göre kanunu uygulamaktan ibaret olan; ve bunu yapmaması ise, kendisi için bir suç teşkil eden Enerji Bakanının, - Aksoy'un aylardanberi bir ihbar mahiyetinde olarak tekrar ettiği - bu iddia karşısında, Profesore memleket hesabına teşekkür etmesi gerekirdi. Oysa ki, Mehmet Turgut, bu iddiaları kaşını gözünü oynatarak pek sinirli bir hava içinde dinlemiş; ve Komisyonda bu konu üzerinde *durulmaması için hayret edilecek çabalar sarfetmiştir.* **Petrol Komisyonunda,** hiç yeri yokken kapalı oturumlar teklif eden ve bu suretle değişiklik teklifinin Parlamentodan bu devre çıkamaması için taktik üstüne taktik uygulamaktan geri kalmıyan Bakandan, böyle bir açıklama ve uyarma karşısında, hemen Batı Raman dosyasını getirtip hiç değilse bir gizli oturumda masanın üzerine sermesi beklenirdi. Böylece Mobil'in, üç yıldanberi bulduğu petrolü işletmiyerek milletin milyonlarca lira döviz kaybetmesine sebep olup olmadığı, objektif bir surette tesbit edilmiş olabilecekti. Sorumlu sandalyeyi işgal eden kişi, böyle yapacak yerde, «burası tahkikat heyeti değildir» gibi südan ve kimseyi kandıramıyacak bahanelerle meseleyi örtbas etmek yolunu *tutmuştur. Bakanın ve onun arkasında* yer alan APli ve YTP'li komisyon üyelerinin anlayıştan uzak ve yalnız yabancı şirketlere prim veren davranışları karşısında Prof. Aksoy, Nasrettin Hoçanın «öküz hikâyesi» ni hatırlıyarak, okuma yazma bilmiyenlerin resimden anlamaları gibi, bu pek «pek sayın» (!) kişilerin de belki sadece resim sayesinde bir şeyler anlıyabileceğini düşünmüştür. Komisyon çoğunluğunun - kanun değişikliğini Mec*listen çıkarmamak için - dört* günlük uzun bir tatil yapmasından faydalanarak, derhal Siirt bölgesine gitmeye ve Mobil'in kuyularının son durumunu **fotoğraflarla** tesbit edip Bakanın ve komisyndaki AP'li ve YTP'li üyelerin gözlerine sokmaya, son bir çare olarak başvurmuştur Aksoy Petrol Komisyonunu terkettiği 12.7.1965 günlü oturumda, Mobil'in Batı Raman'da 1962 yılında açmış olduğu 101 numaralı kuyudan bugüne kadar bir ton bile ham petrol çıkarmadığını ve bu gerçeği aylardanberi *sözle* ve yazı ile belirttiği halde dahi durumun değişmediğini, ancak Petrol Komisyonunda bu iddialarının bir ihbar telâkki edilerek tahkik konusu yapılmasını belirtmesi üzerinedir ki, üç dört gündenberi 101 numaralı kuyunun işletilmeğe (ve yanına ge*tirilen tanklara ham petrolün depo edilmeğe)* başlandığını belirtmiştir. Böylece, 101 numaralı kuyuyu aylardan, hattâ yıllardanberi işletecek durumda olan ve fakat işletmemekte ısrar eden (*) Mobil'in, samimiyetten ne kadar uzak bir yol izlediğinin, bu son tutumu ile, açıkça ortaya çıktığı, Aksoy tarafından özellikle belirtilmiştir. Zira, Mobil bu kuyudan faydalanabilecek idiyse, bunun aylardan ve yıllardanberi yapılması ve böylece onbin*lerce ton petrolün üretilmesi gerekirdi. Keza* kanunun açık hükmü icabı olarak, bu kuyu bulunur bulunmaz onun yanında diğer bir çok işletme kuyusunun da açılması ve bunlardan da petrol çıkarılması gerekirdi. Bunu yapmamakla bu yüzden Türkiye'nin yüzbinlerce lira döviz kaybına sebep olmak, hem Mobil'i, hem de Petrol Dairesini ve hem de bu ihbarlar karşısın*da seyirci kalan Enerji Bakanını* sorumlu duruma düşürür. Eğer Mobil'in iddia edegeldiği gibi, b petrolden iktisaden faydalanmağa imkân yoksa, o zaman da Mobil'in, Aksoy'un Komisyondaki tahkikat talebinden sonra dahi işletme yoluna gitmemesi gerekirdi. Demek oluyor ki, Mobil'in, zabta geçen bir ihbar üzerine 101 numaralı kuyunun yanına alelâcele tanklar getirerek kuyuyu işletmeğe ve petrol depo etmeğe başlaması, bir göz boyacılığın*dan* ve Türk *milletini* aldatma çabasından başka bir anlama gelemez. Komisyonda bunları belirten Aksoy, sözlerini isbat eden fotoğrafları da öğleden sonra takdim edeceğini açıklayınca, yabancı petrol şirketlerine ve hele Mobil'e karşı târizde bulunulmasına asla tahammül edemiyen Mehmet Turgut'un yüzü sapsarı olmuş ve tutumu *temelden değişmiş*tir. Gerçekten, bu oturuma kadar Turgut - bazı tek tük târizler bir tarafa bırakılırsa Aksoy'a gerek komisyonun görüşmeleri sırasında, gerek görüşmeler dışında bir çok sorular yönelterek «yakınlık yaratma manevraları» peşinde koşmuş; ve Aksoy'un da mukabil sorularına karşı azamî nezaket ile, hattâ bir çok iltifatkâr kelimeler de ekliverek cevap vermişti. Bakan, Muammer Aksoy'a büt*çe konuşmalarında sataşmanın kendisine pek* pahalıya mal olduğunu gördüğü için, artık o «eli ısırmamayı» tercih ediyordu. Aksoy'un, 12 *Temmuz 1965 günlü oturumda,* bir yandan «yabancı şirketlerin transfer edeceği döviz

göz yumanlar

BAŞKA
YINCA
ESBİT...

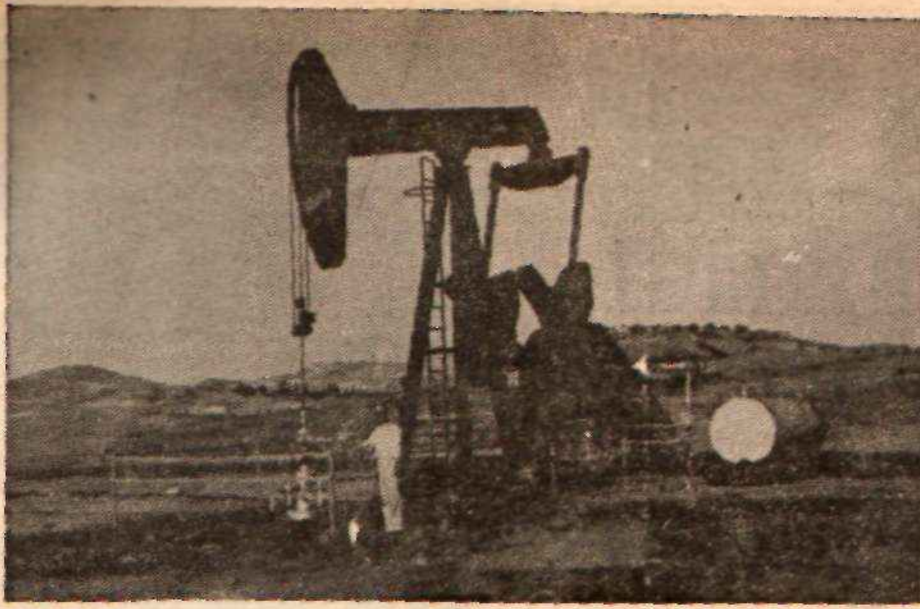
miktarı konusunda Bakanı kıskıvrak yakalaması» öte yandan da «Mobil'in oyunlarını gösteren tutumu, daha bir gün önce çektiği fotoğraflarla ortaya koyacağını belirtmesi», Bakanın Profesöre karşı davranışının temelden değişmesine sebep olmuştur.

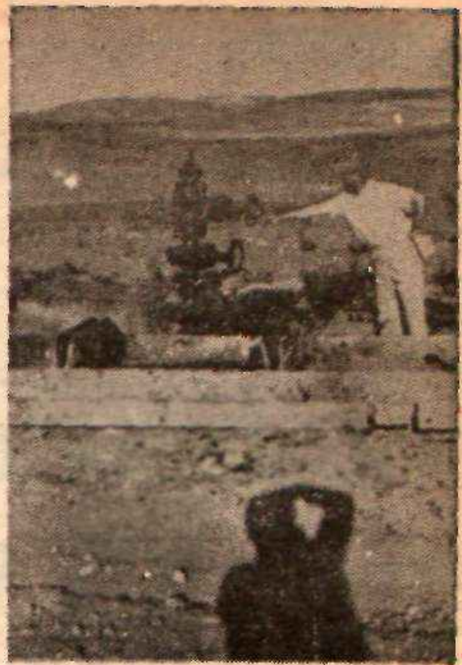
Turgut, Aksoy'la arasının bozulması halinde «yabancı şirketleri koruma amacı» bakımından artık daha fazla bir şey kaybetmiyeceğini anlıyarak, kavga yoluna sapmayı «ehveni şer» saymıştır.

Aşağıdaki fotoğraflarda, Mobil'in kuyularının 10 Temmuz 1965 günkü durumlarını ve Türkiye Petrollerinin aynı günde çalışmakta olan üç sondaj kulesini görüyorsunuz.

Şurasını derhal belirtelim ki, inanmak istemiyen, daha doğrusu inanmak işine gelmiyen (gerçekleri kişisel durumları bakımından zararlı bulan) insanları, fotoğrafların dahi asla inandıramadığını, Aksoy da bir kere daha tesbit etmek zorunluğunda kalmıştır. Dünya için bu gerçekler hiç de yeni değildir: Gallilei, dünyanın yuvarlak olduğunu isbat için papazlara *yanlarındaki teleskopa bir defacık bakmalarını rica etmiş, fakat onları buna bile razı edememişti.* Önceden kararlı olan ve kararlarını hesaplarına dayandıran siyaset adamlarını, *objektif delillerle ikna etmiye,* gerçekleri ortaya koyarak onları bâtıl tezlerinden uzaklaştırabilmeğe imkân yoktur. Onları «ikna etmek» (!), ancak ve ancak «menfaatler durumunda» değişiklik yaratmak» sayesinde olabilir.

(*) Mobil Batı Raman petrolünden iktisaden faydalanmanın mümkün olmadığını, gazetelerde yayınladığı 24 vecizesi arasında dahi açıkça belirtmiştir.

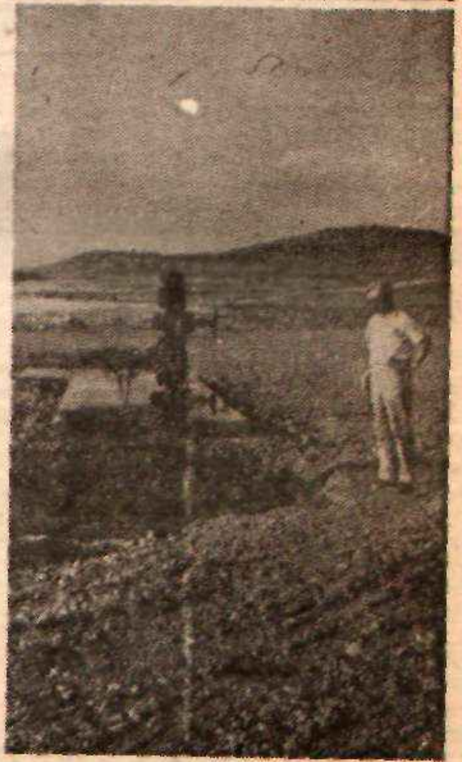

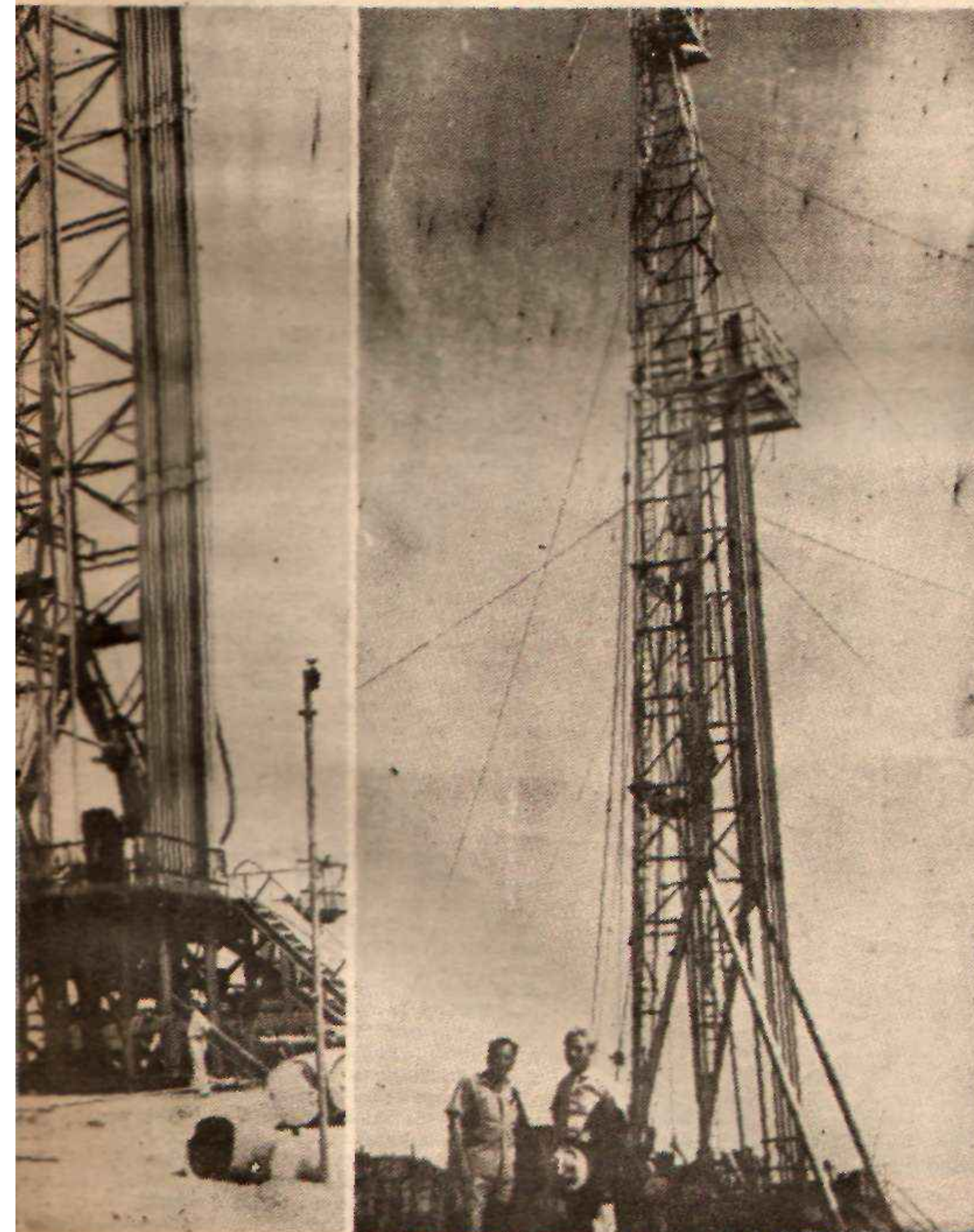

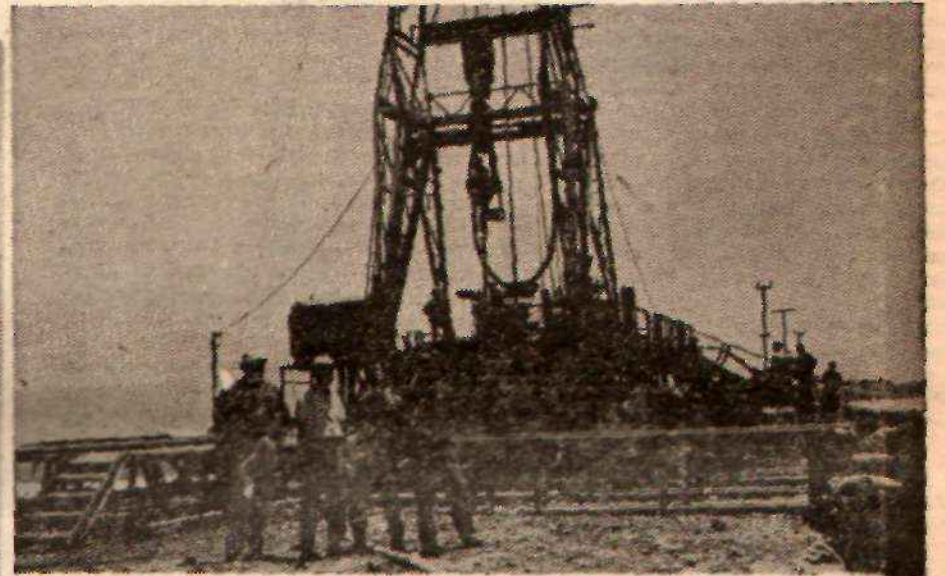
Devletin 63 milyon lira sarfederek yıllarca önce keşfettiği Siirt Bölgesine koşuşan Mobil Şirketi, 1962 de vaktiyle Petrol Dairesinde Başkan Yardımcılığı yapan ve şimdi ise Mobil'in emrinde ve onun çıkarı için çalışan Necdet Egeran gibi «çok vatansever vatandaşlarımız» ın çabaları sayesinde «keşfettiği» (!) Silvanka sahasında, o zamandanberi sadece 5 kuyu açmıştır. Zaten Orta Doğu'daki ucuz ve bol petrol veren kuyuları varken de, daha fazla kuyu açmak amacıyla fazla para sarfetmesine de ihtiyaç yoktur. Bu kuyulardan, artık hemen hemen hiç yatırım yapmadan elde ettiği ve Mersin'e kadar pek ucuza nakletme imkânına sahip olduğu petrolü, Türkiye'ye kazık fiyatlarla (Dünya serbest piyasasının % 35 üstündeki fiyatlarla) satma imkânı da varken, Mobil'in başka türlü hareket etmesini beklemek de gerçekten safdillik olurdu. *Bu sebeple yeni kuyuları yavaş yavaş açmayı tercih eden «Uçan Beygir Şirketi», açtığı kuyularda da, kendisi için en kârlı ve en bol transfer imkânı sağlıyan (transfer imkânını* bir milyon ton ham petrol başına 10 milyon dolar arttıracak olan) boru hattının kurulup işlemeğe başlamasını beklemektedir. Amma o Mobil, bu hattın bir an önce kurulmasını ve böylece Türkiye Petrollerinin bu bölgeden memleketin bütün petrol ihtiyacını karşılayacak petrolü kısa zamanda çıkarmasını önlemek (bu sayede de Türkiye'ye kazık fiyatla *petrol satmağa devam edebilmek*) için, her çeşit yola başvurmaktan da geri kalmamıştır.

İşte yukarıdaki fotoğraflarda görülen 3 kuyu, *10.7.1965* gününde Silvanka'nın petrol üretimine hazır, fakat bir kilo bile petrol *üretilmiyen 4 kuyusundan 3 tanesini göstermektedir. Bunlardan iki tanesi artezyendir (yani kendiliğinden akar); ve her ikisinin de vanaları fotoğraflarda görüldüğü gibi kapalı beklemektedir.* Üçüncü kuyu ise pompalı olup, pompanın beygir başı fotoğrafta görüldüğü gibi - hareketsiz durmakta, yani bu kuyu da uyumaktadır. (Pan Oil'dan devralınan meşhur Selmo kuyuları dahi, aynı günlerde tam kapasiteden çok uzak olarak çalışmakta idi ki, bu kuyuların fotoğraflarını da sırası gelince yayınlıyacağız).

Nitelikleri (gravite) bakımından Batı Raman petrolünden bir hayli üstün olan Silvanka kuyularını bile 10.7.1965 gününde (ve ondan önceki gün ve haftalarda) işletmiyen Mobil'in, aynı günde Batı Raman 101 numaralı kuyuyu işletmeğe başlaması, onun ne derece samimiyetten ve iyi niyetten uzak olarak (Türk kamu oyunu ve resmi makamları aldatmak için) göz boyadığının en açık bir delilidir. Türk toplumu ile alaya yeltenen bu şirkete, Türk halkının hesap soracağı gün pek uzak olmasa gerektir.

Gerek Petrol Kanununu kabul eden DP iktidarı, gerek Petrol Kanununu hazırlayan (Amerikan Petrol Şirketlerinin müşaviri) Max Ball cenapları, «Türk Devletinin veya millî müesseselerin petrol dâvamızı olumlu bir çözüme ulaştıramıyacağı» görüşünü savunarak, bu kanunun yabancı şirketleri aşırı derecede kayıran hükümlerini haklı göstermeğe çalışmışlardı. Oysa ki, «en az çalışma ile dünya piyasası bakımından değere sahip petrol bulmak, ya da hiç bulmamak» parolasına göre değil, «Türk toplumuna döviz tasarruf ettirecek her petrolden azamî faydalanmak» düsturuna göre çalışan millî petrol müessesemiz, şu on yıl içinde bütün yabancı şirketlerin tümünden kat kat fazla (hele Siirt bölgesinde 365 misli) petrol çıkarmıştır. Türkiye Petrolleri'nin malî imkânları, yabancı dev petrol şirketlerininki ile kıyaslanamıyacak kadar zayıf, tecrübesi 100 yıldır petrolcülük yapan - *bu şirketlerinki yanında bir hayli az olduğu halde, millî petrol müessesemizin idarecileri ve uzmanları, memleket sevgisi ve millete yararlı olma heyecanının yarattığı itici kuvvetle, aradaki farkı kapatabilmişlerdir. TP bütün imkânları seferber edebildiği içindir ki, «beygirli ve beygirsiz, kanatlı ve kanatsız yabancı petrol şirketleri»* nin tümünden daha fazla petrol çıkarmıştır ve çıkarmaktadır. TP'nin 7 (ve bunlara son günlerde eklenen 2 yeni) sondaj kulesi ve bütün istihsal kuleleri, durmadan çalışmakta: yeni kuyular açmakta veya bunları işlemeğe hazır hale getirmektedir. Milyarder yabancı şirketlerin tümü ise, küçük TP kadar sondaj kulesini Türkiyeye getirmek «lütfunda» (!) bulunmamışlardır.

Yukarıdaki fotoğraflarda, TP'nin Siirt bölgesinde 10.7.1965 gününde çalışmakta olan sondaj kulelerinden sadece 3 tanesi, yeni kuyular açarken görülmektedir. Bunlardan bir tanesi Atabağ'daki 1 numaralı kuyuyu, diğeri Dodan'daki 3 numaralı kuyuyu, sonuncusu da Çelikli'deki 4 numaralı kuyuyu delmekle meşguldür.

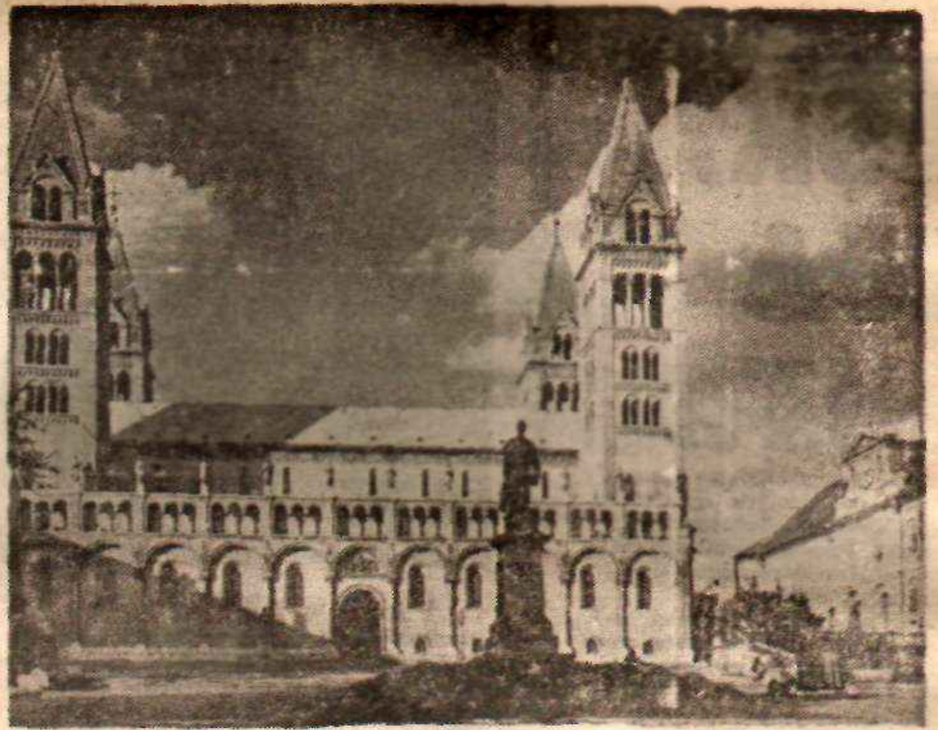
Gerek dünyanın, gerek Türkiye'nin petrol sorunu konusunda en ilkel bilgilerden yoksun olduğu, Petrol Komisyonu çalışmaları sırasında matematik bir kesinlikle ortaya çıkan Enerji Bakanı Turgut'un doğru yola gelmesi için, zayıf bir ihtimal de olsa tek çare, Siirt bölgesinde memleket için didinen idealist Türk petrolcülerini bir saatcik olsun iş başında seyretmek zahmetine «lütfen katlanması» (!) dır. Batman'a gadar gitme akıllılığını göstererek, «gerçekleri» ve «kendisiyle taban tabana zıt bir hayat görüşüne ve yaşayışa sahip olan Türk petrol jeologlarını, petrol mühendislerini, ustabaşılarını, ustalarını ve petrol işçilerini» çalışırken görmek mutluluğuna ulaşmalıdır. Eğer büyük işler karşısında heyecanlanma hassasını tamamen kaybetmemişse, bu sayede geç de olsa «yabancı şirketler savunuculuğu» nu terkederek, millî müesseseyi desteklemek gerektiğini teslim etme (ve böylece Türkiye'nin petrol dâvasını gerçek ışık altında görebilme) basiretine kavuşabilir sanırız.

MACARİSTAN ve SOVYETLER BİRLİĞİ YOLCULUGU

Macaristan'da On Beş Gün

2

Melih Cevdet Anday

Pecs şehrinin ünlü katedrali

M.O.M. FABRİKASININ KULTUR SARAYI

Bu fabrika büyük bir optik gereçleri fabrikasıdır ve Macaristan'da bütün fabrikaların olduğu gibi bunun da bir kültür sarayı vardır. *Macarların «Kültür Sarayı»* dedikleri bu kurumlar, bizim eski «Halkev*leri» ne benzer; orada kadın erkek fabri*ka işçileri toplanır, çeşitli sanat ve kültür alanlarında, *spor* dallarında çalışır ve özel merakları için de küçük kulüpler kurarlar.

M.O.M. fabrikasını kültür sarayında, tiyatro, sinema gösterileri, eğlence toplantıları için kullanılan bir bahçe, güzel, geniş ve büyük bir yapı olan sarayın içinde de gene koca bir tiyatro ve toplantı salonu, bir sergi salonu, jimnastikhane, bale dershanesi, kütüphane ve çeşitli kültür kolları için ayrılmış odalar, dershaneler vardı.

Bizi kültür sarayının partili olan direktörü gezdirdi, tanışmamızdan sonra kısa bir kaç sözle, yönettiği bu kurumun görevlerini belirtti ve:

— Gezerken konuşursak daha iyi olur.. diyerek önümüze düştü. Ben de:

— Bir sosyaliste yaraşanı da budur, dedim, az önsöz, bol örnek

Sergi salonunda bir resim sergisi vardı, bu sergide amatör ressamların resimleri sergilenmişti. Çeşitli anlayışlarda yapılmış ve gerçekten beğendiğim resimler gördüm orada. *Soyut ve non-figüratif olanlar* çoğunluktaydı. Demek bu fabrikanın işçileri ve o mahallede oturanlar, modern sanat yapıtlarını kendi anlayışlarına aykırı ve kendi beğenilerinin dışında görmüyorlardı. Oysa Peşte'nin sanatçılar sitesinde yerleşmiş genç bir yontucu, bize ertesi gün modern anlayışları yerecek, giderek bu yolda sinirlendiğini bile belli etmekten hoşlanacaktı. O konuşmayı biraz sonra anlatacağım.

Başka bir salonda pul meraklıları toplanmışlardı; bunlar karşılıklı oturmuşlar, *pul değiş tokuşu ile meşguldüler.* Çoğu yaşlı kimselerdi bu pul meraklılarının. Belki de emekli işçilerdi.

Kapısını açıp baktığımız bir odada, satranç meraklıları santranç tahtalarına eğilmiş, sessiz sessiz düşünüyorlardı. Bizi görünce gülümseyerek selâm verdiler. Onları rahatsız etmemeği düşünüp kapıyı çektik.

Kütüphanede bize Türkçeden çevrilmiş *olan kitapları gösterdiler. Nazım Hikmet'*in, Sabahattin Ali'nin kitaplarını hatırlıyorum.

Başka bir odada genç kızlar ve genç erkekler toplanmışlardı. Kültür Sarayının direktörü, burada genç işçilerin çeşitli toplumsal konular üzerinde tartışmalar yaptıklarını söyledi. O günkü konu, «kız - erkek arkadaşlığı ve flört» idi. Kürsüde ayakta duran delikanlının, bu konudaki konuşmasını, biz içeri girmekle yarıda bırakmıştık. Konunun ne biçimde ele alındığını merak ettiğim için devam etmeleri ricasında bulundum. *Oturduk, dinledik.* Bu sırada direktör bize birkaç kitap gösterdi; *bu kitaplarda toplumsal yaşama,* insan ilişkileri üzerine kısa bilgiler veriliyordu. Kürsüdeki delikanlının konuşması bittikten sonra tartışmalara sıra gelecekti. Bu konuşmayı birbirlerine sokulmuş olarak dinliyen genç kızlarla genç erkekler, ancak dersini gördükten sonra flörte ya da arkadaşlığa karar verecek değildiler elbet. Bunu düşündüğümü fark eden direktör, belli belirsiz bir gülümseme ile:

— Gerçi flörtün dersini görmiye ihtiyaçları yok *ama konuşmakta gene de fayda* umulur dedi.

Oradan alt kata, dört beş yaşından yedi sekiz yaşına kadar olan çocukların bale öğrendikleri dershaneye girdik. Bunlar çiçek gibi giyindirilmiş, sağlam, neşeli işçi çocuklarıydı. Şuracıkta söyleyivereyim; bütün sosyalist ülkelerde en büyük önem çocuklara veriliyor, onların bahçeleri, onların okulları, onların eğlenceleri, oyuncakları... Çocuklar orada annelerinin başlarının derdi değildiler artık, hani bizde söylendiği gibi «tatlı belâ» değildiler, sadece *tatlıydılar,* annelerinin *çalışmasına engel* olmuyordu hiçbiri. Kimsesiz çocuklar daha da büyük bir itinaya lâyık görülmüşlerdir.

Peşte'deki kimsesiz çocuklar sitesi bu bakımdan en güzel örnek. Bu yazımda anlatacağım. Oysa bir kış akşamı, Bâbıâli'den inerken yanımdan, incecik sesiyle akşam gazetelerinden birinin adını bağırarak 8-9 yaşlarında bir çocuk geçmişti ve ben o gece eve neşesiz gelmiştim; yemekte konuklarımız vardı, onlara anlatmıştım neşesizliğimin nedenini. Arkadaşımın hanımı şaşmıştı bana:

— Yeni bir şey değil ki bu anlattığınız, *demişti.*

Evet, ben de biliyordum yeni olmadığını, alıştığımız bir şeydi, artık *bu yüzden* duygulanamazdık, kaşarlanmıştık çünkü. Benimkisi olsa olsa, sırası geçmiş uygunsuz bir duygululuktu. Anlıyordum. Ama o hanımefendi akşam Kalamış mehtabını görmiye çağırsaydım,

— Yeni bir şey değil ki... demiyecekti, gelecekti.

Kültür Sarayı direktörü ile dolaşmamızı *bitirip* bize şarap ikram ettiği odaya girince, aklımı kurcalayan bir sorunu açtım *ona:*

— Fabrikanız, güzeliği, eğlencesi dünya*ya ün salmış büyük bir şehrin yanı başında,* dedim. Üstelik bu şehirde tiyatro, müzik, sinema hayatı da çok canlı. Siz işçilerinizi böylesine hareketli bir şehrin yanı başında amatörce sanat gösterileri ile nasıl eğitebilirsiniz?

Bunu sorarken bizim «Halkevleri» ni düşünüyordum. Halkevleri, sanattan ve kültürden yana yoksul bölgelerimizin kültür ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuşlardı. Ankara'da bile öyleydi. Devlet tiyatrosu ve özel tiyatrolar kurulmadan önce başkentimizin tiyatrosu amatör halkevi tiyatrosu idi. Ama bugün yeniden kurulmuş olan Hlkevleri'nde söz *gelişi tiyatroculuk* gene başlıyacaksa, bu ancak öncü, atılgan, cesur bir tiyatroculuk *olmalıdır,* başka *türlü* seyirci bulamaz çünkü. Artık Ankara'da bol ve iyi tiyatro vardır, halk bu tiyatroların eğitiminden geçmiştir.

Kültür Saray direktörü dedi ki:

— Bizim Kültür Sarayımız, yalnızca işçilerimize değil, bütün bu çevrede oturanlara açıktır. Onlar, şehir biraz uzak olduğu için bizim sinemamıza gelirler, burada hem şehirde göremedikleri eski ve sevilmiş filmleri görürler, hem de yenilerini. (O sırada başka bir fabrikanın kültür *sarayında Serburg Şemsiyeleri* oynuyordu). Tiyatromuz heveslilerin boş *vakitlerini değerlendirmiye yarar.* Gerçekte bütün bu kültür sarayı, yeni hayatımızın sorunlarını halka açıklamak amacı yanında, işçilerimizin ve mahallelimizin boş vakitlerini değerlendirmek amacını da güder.

Peşte'de iki çocuklu bir hanım:

— Çocuklarıma kahvaltıda yiyecek beğendiremiyorum, diye dert yanmıştı bir gün bize, önlerine her şeyi koyuyorum, beğenmiyorlar. «Böyle yapmayın biz ne *sıkıntılar gördük!» deyince de kızıyorlar.* «E... artık yeter bu lâflar, gördünüzse *gördünüz» diyorlar.*

Artan refah, geçmiş acı günleri bilmiyen gençlerde böyle bir bencil iyimserlik duygusu yerleştirmiş demek. Bunun yaygınlık ölçüsünü bilemem. Başarıdan doğan yeni sorunlardır bunlar. Başka örneklerini de gördük. Ancak bu «bencil iyimserlik» havası benim «şarkı» diye adlandırmak istediğim o aşk ve şevk için de yaratma havasını, o yarını yaratma coşkunluğunu, güçlükler de olsa değerinden yitirmiyen coşkunluğu ne kadar besler? İlk başarılardan sonra ülkücülüğün *hızı kesiliyor mu?* İşte M.O.M. fabrikasının ve öteki fabrikaların kültür sarayları bu «şarkı» yı ayakta tutmaya çalışan yerlerdir.

SANATÇILAR SİTESİNDE

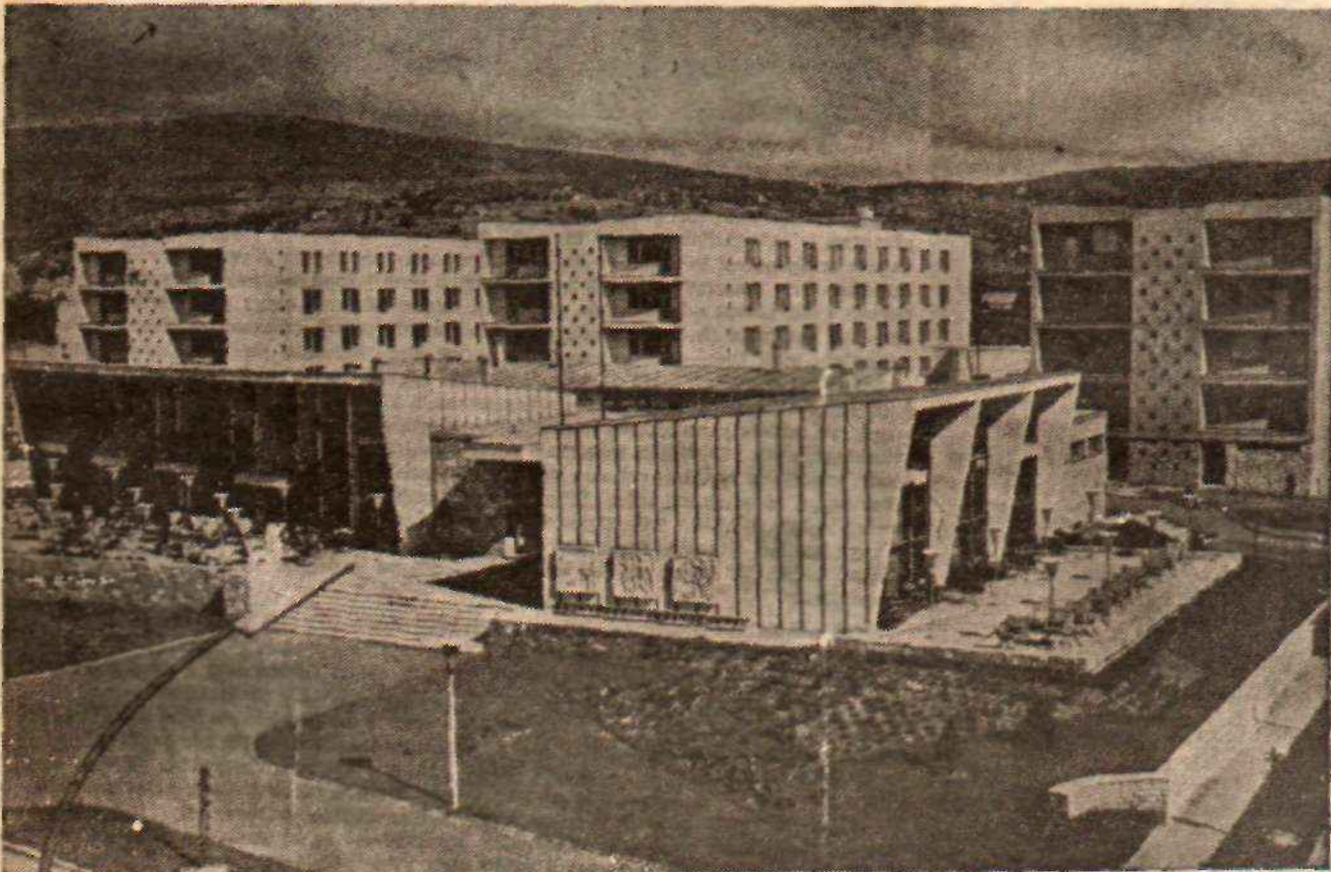
Şehrin sakin bir bucağında, bahçeler içinde kurulmuş olan bu sitede Macar sanatçılarının yaratma evleri var. Bizi, orada oturan genç bir yontucunun evine götürdüler. Büyük bir atelyeye girdik, atelyenin bir yanı, yerden ta yüksek tavana kadar camdı. Ötede beride bitmiş, bitmemiş bir kaç yontu duruyordu. Bu büyük atelyeden başka, sanırım, evin iki odası vardı. Yontucu eşi ile sekiz yıldır oturuyordu bu evde ve *bizim paramızla* ayda sekiz on lira gibi sembolik bir kira *ödüyordu. İşini,* kazancını sorduk. Oluk gibi iş akıyormuş her yandan, çünkü Macaristan'da her çeşit yapıda, masrafın yüzde onu (belki de daha çoğu) sanat gideri olarak ayrılıyor. İşte yanımda duran, bir atın üzerine acaip bir biçimde oturmuş at yontusu bir işçi mahalesinin parkı için ısmarlanmıştı. Yontucu, Paris sanatçılarına özenerek giyinmişti, dik yakalı bir kazak vardı üstünde, yaklaşarak:

— Siparişten baş alıp *istediğim* gibi yontu yapamıyorum, dedi.

İstediği yontu ne ola? Konuşmamız yeni sanat akımlarına geldi dayandı elbet. Parisli sanatçının kılığına özenmiş ev sahibimiz burada biraz sinirlendi, dedi ki:

— Burjuva memleketlerinden gelenler de hep bu sorularda direniyorlar, dejenere burjuva sanatlarından söz açıyorlar. Bunu anlıyamıyoruz bir türlü.

Konumuzun burjuvalılıkla sosyalistlikle ne gibi bir ilişkisi olabilirdi? Macaristan bir Avrupa ülkesi değil miydi? Biz bir takım sanat akımlarını burjuvalıkla, bir takımını da sosyalistlikle mi damgalayacaktık? Gerçi bütün dünyada

Macaristan'da bir işçi sitesinin lokantası

böyle bir dar kafalılık vardı, ama bu dar kafalılığı alt etmek de gene sanatçılara düşerdi. Yoksa böyle kaba bir bölümleme ortaya bir takım güçlükler çıkaracaktı. Modern yontu dünyasını zenginleştiren *şu sanatçılar, Archipenko, Picasso,* Tatlin, Pevsner, Naum Gabo, Arp, Alberto Giacometti, Joan Miro, Henry Moore, Lipchitz, Brancussi... bu bölümleme sırasında hangi damgayı yiyeceklerdi? Iş sanıldığı kadar kolay değildi bence. Bu adları kendisine saydım. Modern yontu *konusunda sinirlenen ve kapağı burjuva-sosyalist* bölümlemesine atan yontucu, yazık ki bu adlardan bir takımını hiç duymamıştı, bir takımını biliyor ama onlar için de dudak büküyordu. Oysa bunlar içinde Picasso ile Alberto gibi iki komünist vardı: Tatlin, Pevsner, Naum Gabo, *Sovyet devriminin ilk yılların*da ve Lenin'in bütün yaşadığı yıllar boyunca, Moskova'da ilk modern yontu örneklerini vermişler akademilerde öğretmenlik etmişler, alanları yapıtları ile donatmışlar, parklarda halka sergiler açmışlardı. Ispanya ihtilâlinden sonra yurdundan kaçıp Moskova'ya gelen ve orada yirmi yıl yaşıyan komünist Ispanyol ressamı Alberto'nun yapıtlarını gösteren kitaplar Çekoslovakya'da, Moskova'da basılıyordu. Bunlara ne diyecekti? Bunların karşısında kendi ne düşünüyordu, neye inanıyordu? Yeni bir görüşü mü vardı?

Sadece:

— Bizim anlayışımız realizmdir, dedi.

Artık sinirlenmek sırası bana geliyordu yavaş yavaş. Realizmin bir burjuva icadı olduğunu söyledim ve sanatta çeşitli anlayışlar olmasından niçin bu kadar huylandığını sordum.

— Çeşitli anlayışlar mı? diye sordu.

— Evet.

Gene *dudak bükerek:*

— Oyleyse faşizm de olsun.. demiz mi? Bu ya beni aptal yerine koyuyordu, ya da sanatçı değildi. Marksizmi de, sanatı da ondan daha iyi bilen biri karşısında bulunduğunu kendisine en uygun dille anlattım.

Burada bir sanat tartışmasına girecek değilim; ancak şuncasını da söylemeden geçemiyeceğim; Sovyet devriminden önce yaşamış büyük Marksistlerde böyle kaba bir sınıflama yoktur. Upton Sinclair'in kitabının ise anti Marksist olduğu anlaşılmıştır. Yazarların bağımlılığı sorunu Lenin'in bir makalesinin yanlış yorumuna dayanmaktadır; Lenin o makalesinde partili yazarları (sanatçıları değil) ele almaktadır. Gerçi yüzyılımızda yeni bir sanatın, sosyalist sanatın kuramları üzerinde çalışanlar var, fakat bu alanda sözgelişi Jidanov'un görüşleri artık bütün komünist ülkelerde bile önemini yitirmiş durumdadır, giderek zararlı bile görülmektedir. Gezdiğim, gördüğüm komünist ülkelerde Jidanov'u tutan bir tek yazara, bir tek sanatçıya rastlamadım. Sartre'a, Camus'ya, Kafka'ya karşı durum almanın modası bütün komünist ülkelerde eskimiştir. En büyük Çek dergileri Kafka için özel sayılar yapıyorlar. Kafka Macaristan'da, Polonya'da, Romanya'da... basılıyor ve satılıyor. Bunları Macar yontucusu ile tartışmak için yazmıyorum, kendimiz için yazıyorum. Sosyalist ülkeler yazarları ve sanatçıları ile yaptığım konuşmalarda «sosyalist realizm» deyiminin bile pek tutunmadığını gördüm. Ama bizim kimi keskin kuramcılarımız, «Kayıtsız bir gerçekçilik» adlı yapıtında Kafka'nın haklı yerini tanıdığını, ona gerici diyenleri aylancı Marksistlikle suçladığı için Garaudy'yi bile suçlıyorlar. Işte ben gezdiğim sosyalist ülkelerdeki yazarlar ve sanatçılar'la bu konuları tartışırken özellikle bizim memleketimizi, bizim aydınlarımızı düşünüyordum. Genel izlemimi söyliyeyim, sosyalist ülkeler yazarları arasında böyle bir dar sanat anlayışı ortadan kalkmıştır, ya da kalkmak üzeredir. Jidanov'dan Rusya'da bile söz etmiyorlar artık.

Macar yontucusunun evinden ayrılırken şundan ötürü üzüntülü idim; sanatçısına dünyanın en iyi olanaklarını sağlıyan bir toplumun halkı, üstün yaratıcılara lâyıktı, onu Avrupa'nın eskileri ile oyalayan, dünyadan habersizlere değil... Işçi parkı için yapılan at yontusunun üstündeki adamın oturuşu nasıl acaip idiyse, sosyalizmin üstüne oturmuş bu yontucusunun durumu da öylesine acaip geldi bana. Sosyalizmlerini daha kuramamış ülkelerde, bin türlü yoksunluklar içinde çalışan ve yaratmada dünya çizgisini aşmaya uğraşan ülkücü sanatçıları düşündüm. Hani bir zamanlar Memet Fuat, «Sanatçı ölmeli» *diye* yazmıştı (korunup da yozlaşacağına, açından ölmeli); doğru olsun istemem o görüş, ama.. en azından yeteneksizlerin, tembellerin ortalığı haraca kesmelerini de ne yapıp yapıp önlemek gerekir. Bu konuya daha geleceğiz.

Bereket ertesi gün başka bir yontucu aileyi ziyaret ettik. Karı koca ikisi de yontucuydular. Evleri Peşte'nin dış mahallelerinden birindeydi. Kocaman ahşap kapı, eski Istanbul evlerini hatırlatıyordu. Açık penceresinden yemyeşil bir bahçe görünen odalarında birer küçük konyak içtikten sonra yukarı kata, atelyelerine çıktık. Yapıtlarını da, kendilerini de çok sevdik Tibor'ların. Burada bir sergi açmak olanağını bulmalarını candan dilerim.

YAYINEVLERI VE BAŞKA KONULAR

Peşte'de üç yayınevini ziyaret ettik: Evropa, Nagvilar, Koşut. Bunlar devletin ve partinin yayınevleridir. Orada özel bir yayınevi aramak yanlış olur. Genel olarak özel bir iş yeri aramak yanlıştır gerçekte. Her şeyin devlet yönetiminde *olmasına alışık değilseniz,* ikide bir, «Bu da devletin mi?» diye soracaksınızdır, o zaman yanınızdaki Macar gülümseyerek:

— Burada her şey devletindir, devletin olmayan pek az şey vardır, der.

Sözgelişi bize özel bir bakkal dükkânı gösterdilerdi. Hem de çok kazanan bir *bakkal dükkânı imiş.. Şu da var kı,* bu bakkal dükkânının sahibi, emekli yaşına geldi mi, bir işçi gibi emekli aylığına bağlanacaktır. Yasa böyle. Komünist bir ülke görmemiş kimselerin en çok merak ettikleri de işte, bu her şeyin devlete ait oluşu ve özellikle alış veriş yerlerinin, *mağazaların, lokantaların, gazinoların,* gece klüplerinin, meyhanelerin, kahvelerin, dondurmacıların bu durumda bulunuşudur. Her şey mi? Nasıl olur? Evet, her şey oluyor işte. Oyle ki, sizi, diyelim Viyana diye kandırıp uçaktan geceleyin Peşte'ye indirseler, bir lokantaya, oradan bir gece klübüne, oradan da bir otele götürseler, bir komünist ülkede bulunduğunuzu anlayamazsınız. Komünist bir ülkede bulunduğunuz rakamlar konuşmaya başladığından ortaya çıkar. Sözgelişi bir Macar ayda ne vergi verir? Hiç vergi vermez, yalnız sigorta ödeneği kesilir ücretinden o, *da yüzde 5 midir nedir?* Ev kirası olarak ne öder? Ev kiraları, kazancın yüzde onunu geçmez. Macaristanda ev sahibi de olabilirsiniz, giderek evinizi kiraya da verebilirsiniz. Ama bu kirayı devlet belirler. Ev satın alıp kiraya verme hevesi, son yıllarda gitgide azalmakta imiş, çünkü bir süre sonra herkesin bir evi olacağına, ya da en azından ev buhranı tümden çözümleneceğine göre, kiraya evrmek üzere satın alınan kat başa belâ kesilecektir. Atamazsın satamazsın.

Gene komünist ülkelerin başka bir ortak yanı, kitap baskısının ve satışının yüksekliğidir. Bu da elbet okuma yazma işinin kökten çözümü ile ilgili bir iştir. Kurtuluştan önce Macaristan, bir çok başka bakımlardan olduğu gibi, okuma yazma bilenlerin nüfusa orantısı bakımından da ülkemize benzemekte imiş... Yeni yönetim kurulduktan sonra ele alınan ilk sorunlardan biri olan okuma yazma sorunu, bugün artık sonuca ulaşmış durumdadır. Bununla bağlı olarak da kitap baskı sayıları hızla yükselmiştir. Macaristan kitapçılığı, estetik bakımdan, başka komünist ülkelerden daha ileri geldi bana. Gerçekten zevkli, güzel baskılar yapıyorlar. Ziyaret ettiğimiz ve sorumluları ile uzun uzun konuştuğumuz üç yayınevinde, telif ve tercüme, basılmış kitapları gördük. Bütün dünya klâsiklerini dillerine çevirme işi büyük bir hızla sürüp gidiyor. Bu arada modern yapıtlara da önemli bir yer ayırmışlar.

— Kafka var mı?

Diye sorulunca şaşmıyorlar,

— Elbette var...

Diye saymağa başlıyorlar.

Ikide bir Kafka adını anışım, o yazara düşkünlüğümden değildir, yasağı anlamıyorum, yasağın nedenlerini merak ediyorum, bu bakımdan o yazarın adı bir ölçü oluyor benim için.

Yalnız partinin kurduğu Koşut Yayınevi'nin direktörü:

— Modern yapıtlara bizim yayınevinde şimdikinden daha çok yer ayıramayışımızın nedeni *şudur, dedi, devrimden önce* Macaristanda Marksist yapıtların basımı ve yayımı yasaktı, biz önce bu boşluğu doldurmakla görevliydik.

Fakat öteki yayınevleri bu bakımdan tamamiyle özgürdürler. Güzel bir Türk şiiri antolojisi basmışlar. Yunus'tan günümüze *değin bütün* Türk *şiirini* yakından tanıtan bir kitaptır bu. Gerçi büyük sayılarda basılmamış, ama üç ay içinde tükenmiş. Evropa Yayınevi Direktörlerinden Bayan Carrig Sara ile, Macarcaya çevirtmeyi düşündüğü Türk edebiyat yapıtları üzerinde bir kaç kez uzun boylu konuştuk. *Ayrıca Nagvilar* Yayınevi *ile* ve Yazarlar Birliği üyeleriyle yaptığım toplantılarda bir Türk - Macar şiiri antolojisi çıkarmağı düşündük. Ancak onlar böyle bir işe hemen hazır olduklarını söyledikleri halde, ülkemizde yayınevlerinin özel ellerde bulunuşu bize o rahatlığı ve *kolaylığı vermiyordu. Ustelik* ben *Macaristan'a* Türk Edebiyatçılar Birliği'nin temsilcisi olarak değil, şahsım adına çağırılmıştım. Ancak burada ilginç bir durum var, bugün Türkiye'nin ilerici aydınları kitap bastırma işinde özel teşebbüsle işbirliği yapmaktadırlar. Komünist bir ül*ke aydını bunun* neden ve *nasıl böyle* olduğunu ilk bakışta kolayca anlıyamaz. Ama yurdumuzdaki öncü yayınevlerini yönetenlerin de birer ilerici aydın oldukları söylenirse, o zaman durum değişir. Ben de antoloji konusunda, çoğu dostum olan bu yayınevleri sahiplerine güvenerek konuştum *orada. Dönüşümde* kendilerine anlattığımda, onlardan «Iyi ettin» karşılığını aldım.

AYAKKABI FABRIKASINDA

Komünist bir ülkede bir fabrika gezmek, elbette daha çok iktisatçıları, endüstriden anlayanları ilgilendirecek, onların yararlanacağı bir iştir; benim gibi bir edebiyatçı, bir ozan böyle bir ziyarette, ne bilgisi vardır ki neyi kıyaslasın, ne öğrensin? Ama ben gene de «anlamam» diyerek fabrika ziyaretlerini gezi programından çıkartmağa kalkmadım. Iyi de ettim. Insanın, bir hazırlığı olmasa da, bu gibi yerlerden öğreneceği çok şeyler vardır, belli olmaz. Nitekim ben de, görmiye gittiğim ayakkabı fabrikasından, Macar iş hayatı ve Macaristan'ın yeni sorunları üstüne ilginç bilgiler edindim. Size onları kısaca yazacağım.

Bu fabrika sadece Macaristan'ın ayakkabı ihtiyacını karşılamakla görevli değildi; yaptığı ayakkabıları dışarıya da satıyordu. Uygulanan iş bölümü ve otomatizasyon moderndi. İşçiler dört ekip halinde çalışıyordu; yıl sonunda kârdan pay alıyorlardı ve yıllık izinlerini Balaton gölü kenarında, ya da başka sayfiyelerdeki dinlenme evlerinde geçiriyorlardı.

Ancak yeni Macar endüstrisinin ve çalışma hayatının bir takım yeni problemlerle karşı karşıya bulunduğunu öğrendim. Bunlardan biri, endüstrinin daha çok Peşte'de toplanmış olması ve böylece Peşte'nin gittikçe kalabalıklaşmasıdır, ki bu durum hükûmet için yenilmesi pek de kolay olmayan güçlükler doğuruyor. Bunu önlemenin çaresi ve Macaristan için yararlı olan yol, endüstriyi bütün ülkeye yaymaktır. Sözgelişi bizim gezdiğimiz fabrikanın, üç ayrı yerde üç dalı vardı. Ama teknisyenler, işçiler, ne yapıp edip kapağı *Peşte*'ye atmak, orada yaşamak istiyorlarmış. Bu yüzden Peşte'ye akın, bir takım kararlarla sınırlandırılmıştır. Gene de önlenemediği söyleniyor. Bundan başka, iş yerlerinin birbirlerinden işçi ayartmaları da plânı bir ölçüde sarsacak niteliktedir. Şunu hemen söyliyeyim, Macaristan'da işsizlik diye bir şey yoktur, bunun tersi vardır, iş arzı, iş talebinden üstün olduğu için, işçiler yalnız şehirler arasında değil, Peşte içinde de oradan oraya dalgalanmaktadırlar. Iş bolluğunun ne biçimde olduğunu gösteren bir örnek: Tramvayda iki üç ilân gördüm ki, bunlarda, *gösterilen* yerlerde çalışmak isteyenlerin hemen tramvaya atlayıp şu, şu, şu adreslere başvurmaları yazılı idi. Hükûmet bu türlü dalgalanmaları önlemek için, çalışma yerinde üç yıl çalışmadan başka yere geçen işçiler için, yıl sonu primlerinin ödenmiyeceği *ve ücretli yaz tatili izninin* verilmiyeceği müeyyidelerini koymak zorunda kalmıştır.

KIMSESIZ ÇOCUKLAR YURDU

Şehrin dışında, kırk hektarlık bir alanda, yeşillikler içinde kurulmuş yapılardadır bu Kimsesiz Çocuklar Yurdu. Bizi yurdun direktörü karşıladı. Ona Macaristan'ın Makarenko'su diyorlar, ünlü Rus pedagoguna benzeterek. Once kendi odasında, *yurdun kuruluş nedenleri ve* geçmişi üzerinde bilgi verdi. Kurtuluş savaşından sonra bir çok çocuk anasız babasız kalmıştı, bunlara anaları babaları suç işleyip de hapse girdiği için yalnız kalan çocukları da ekleyince, kimsesiz çocukların sayısı bir hayli kabarık sayıya varmış *ve bu durum karşısında devlet Macaris*tan'ın çeşitli bölgelerinde kimsesiz çocuklar için yurtlar açmıştır. Bizim gezdiğimiz işte bunlardan biri ve en büyüğü idi. Direktör de savaşta anasını, babasını, eşini kaybetmiş, iki çocuğu ile kalmış ve kendisini bu işe vermiş. Devletin himayesi *ile bu güzel yurdu kendi eliyle kurmuş.* Orada oturuyor ve bütün çocukları kendi çocukları gibi seviyor. Çocuklar da, hele küçükler, onu babaları gibi tutuyorlar, koşup boynuna atılıyorlar, şakalaşıyorlar onunla. Ama yalnız direktör değil, bütün öğretmenler yurtta oturmaktadır, hepsi *de bu kimsesiz çocukların anası babası* gibidirler. Site ayrı ayrı yapılardan kurulmuştu. Bu yapılarda çocuklar, yaşlarına göre yerleştirilmişlerdi. Hepsinde öğretmenler için bölüm vardı, başka bir deyişle çocuklar, öğretmenleriyle bir evde oturuyorlardı. Direktör diyor ki:

— *Başka kurumlarda pedagoglar* ayrı yerlerde, diyelim şehirde otururlar. Oysa sabah gelip akşam giden pedagog bize gerekli değil.

Bu yapılardan birini, yetişmiş kızlar için ayrılanını gezdik. Yatakhaneleri, sınıfları, öğretmen bölümünü gördük. Beni en çok şaşırtan, bu okuldaki «lüks» diyebileceğim döşeme dayama ve konfor oldu. Her yatakhane başka biçimde, başka kumaşlarla, başka döşeme dayama ile süslenmişti. Öğretmen bölümündeki odalar, benim diyen zenginin evi ile yarışabilecek nitelikteydi.

Orada bizim Köy Enstitülerimizi düşündüm; yoksul köylü çocuklarımızın ülkücü öğretmenleriyle bir arada, elleriyle kurdukları yapıları, işlikleri hatırladım ve bunu direktöre anlattım, Enstitülerin ilkesi olan iş eğitimi üzerinde durdum. Ama o, Köy Enstitülerimizi kuranların çabalarını nedense değerlendiremedi, ya da yanlış anladı söylediklerimi:

— Çocukları para kazanmak için çalıştırmak doğru değildir, dedi.

— Para için değil, dedim. Biz devletin yapamadığını köyde köylünün gücü ile yapmak ve çocukları iş sırasında eğitmek yolunu denemiştik.

Direktör:

— Hayır hayır, diye devam etti. Burada her şeyi devlet yapmıştır, yılda altı milyon tutarında bir bütçemiz var...

Ah Türk çocuğu! Ah ülkücü Türk öğretmeni! Bırak yardımı, korunmayı, çelme takmasalar sen kim bilir ne mucizeler yaratacaksın?

Peşte'deki Kimsesiz Çocuklar Yurdunu bitiren ve bir iş sahibi olup evlenen çocuk, dilediği zaman eski yurduna döner, orası ana baba evidir onun. Gerçi isteyen çocuksuz aileler buradan kimsesiz bir çocuk alıp evlât edinebilirler. Ama o çocukları da okul, gözden uzak tutmuyor, çocuk gittiği aileyi beğenmezse, okuluna *dönüyor.* Nitekim böyle bir küçük oğlan çocuk, birkaç ay sonra dönmüş gelmiş:

— Karı koca karşıma geçiyorlar bütün gün beni ölen çocuklarına benzetip yüzüme bakıyorlar... Ben oraya ölmüş bir çocuğun yerini doldurmağa ona benzediğim için bir ana babayı oyalamağa *gitmedim, demiş.*

Bahçeye çıktık bebeklikten yeni kurtulmuş çocukların oyun odalarına ve oyun bahçelerine gittik. Orada durum yürekler paralayıcı idi; ana baba şefkatine susamış olan bu kimsesiz çocuklar boynumuza atılıyor, Macarca «Op beni» diyorlardı. Hele biri, kucağımdan hiç inmek istemedi. Bizim Macarca konuşmadığımıza da şaştılar. Içlerinden biri bunun nedenini sordu direktöre:

— Onlar Türk...

Karşılığını alınca da:

— Niçin Türk? diye sordu.

(Bitmedi)

GENÇLİK PARTİLERE SORUYOR!

Bütün dünyada 18 ve 35 yaş arasındaki kimseler genç sayılmaktadır. Memleketimizin nüfusunun yarısından fazlasını gençler teşkil etmektedir. Buna rağmen siyasî partilerin programlarında gençlik meselesi bir iki yuvarlak cümle ile geçiştirilmektedir. Bu noksanlığı gören Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı, bütün siyasî parti liderlerine aşağıdaki soruları yöneltmiş ve cevaplandırılmasını istemiştir. Teşkilât gelecek cevaplara göre oy kullanılmasını gençliğe tavsiye edecektir. «Tarım Gençliği», «İşçi Gençliği» ve «Yüksek Öğrenim Gençliği» olarak üç bölümde toplanan sorular şunlardır:

1— Tarım gençliğinin eğitimi için hangi araçlardan yararlanacaksınız?

2— Onu üretimi arttırmanın, hayvancılığı geliştirmenin ve teknik araçlardan yararlanmanın yollarını nasıl göstereceksiniz?

3— Köylü gençlerin kış günlerini ve gecelerini nasıl değerlendireceksiniz?

4— Onları kendi kendilerine yardım (imece) nasıl teşvik edeceksiniz?

5— Onları günün olaylarından nasıl haberdar edeceksiniz?

6—Tarımcı gençlerin kooperatif *kurmalarını sağlık* verecek misiniz? Bu konuda kendilerine ne gibi olanaklar sağlıyacaksınız?

7— Bir toplum az gelişmişlikten ancak eğitim sayesinde kurtulabilir. Bugün Türkiyede 40.000'in üzerinde köy vardır ve bunun da binlercesinde okul yoktur, okul vardır öğretmen yoktur. İktidara geldiğinizde kaç köye okul yapacak kaç okulu öğretmensizlikten kurtaracaksınız?

8— Köyler arasındaki kardeşliği ve işbirliğini ve yardımlaşmayı ne şekilde sağlayacaksınız?

9— Köy gençlerinin sağlığını nasıl koruyacaksınız?

10— Madde olanaksızlıklar yüzünden güçlükle ilkokulu okuyabilen üstün zekâlı köy çocuklarının orta ve yüksek öğrenim yapabilme olanaklarını nasıl sağlayacaksınız?

11— İşle eğitimi bir arada yürüten ve köy için öğretmen, ebe, ziraatçı, imam, veteriner, marangoz, demirci gibi teknik eleman yetiştiren okulları gerekli görüyor musunuz? İktidara gelirseniz bunu ne şekilde gerçekleştireceksiniz? Bu okulları nerelerde, kaç tane açacaksınız?

12— Özellikle köylü çocuklarının yararlanması için yatılı bölge okulları kurmayı düşünüyor musunuz, nerelerde, kaç adet?

Yurdumuzun sanayileşmesinde ve imarında işçi gençliğin de önemli derecede payı vardır. İktidar programınızda bu gençlik kitlesiyle ilgili *olarak neler var?*

1—Çocukların çok küçük yaşta işçi olarak hayatlarını kazanmak üzere çalışmak zorunda kalmalarını önleyecek tedbirleriniz var mı? Onların maişet derdiyle çalışmaları yerine, devlet eliyle okula gitmelerini sağlayacak ne gibi tedbirler alacaksınız?

2— Fakir işçi ailelerin çocuklarını okutmak üzere ne gibi yardımlar sağlıyacaksınız?

3— Genç işçilerin okul dışı eğitimi için *hangi araçlardan, nasıl* yararlanacaksınız?

4— Genç işçilerin iş yerlerinde sağlığını nasıl koruyacaksınız?

5— Genç işsizlerin istihdamı için bir plânınız var mı? Bu konuda alacağınız tedbirler nelerdir?

6— Genç işçileri ne gibi sosyal haklardan, nasıl yararlandırmayı düşünüyorsunuz?

7— Genç işçiler için meslek kursları açacak ve onların ihtisas yapmalarını sağlayacak mısınız? Bunun için dış ülkelere genç işçileri gönderecek misiniz? Gönderiyorsanız diğer işçilere oranla genç işçilere ne kadar hak tanıyorsunuz?

8— Genç işçilere evlenmelerinde ve mesken sahibi olmalarında ne gibi kolaylıklar sağlıyacaksınız?

9— *Genç işçilerin sendikalar* kurmaları için ne gibi maddî olanaklar sağlıyacaksınız?

YÜKSEK ÖĞRENIM GENÇLIĞI

Yüksek öğrenim gençliği geleceğin *yöneticileri* ve *toplumun* önderleri olarak bir ulusun hayatında önemli bir yeri işgal eder. İktidar programınızda bu gençlikle ilgili neler var? Onun yetişmesi ve olanaklara kavuşması için neler yapacaksınız?

1— Bugün sağlıklı bir öğrenim yapılamıyan Üniversitelerimizde öğrenimin hakkıyla yapılabilmesi için ne gibi tedbirler düşünüyorsunuz?

2— Her yıl binlerce öğrenci açıkta kalmaması için ek kontenjanlarla Fakültelere dolduruluyor. Bu da sağlıklı bir öğrenimin yapılmaması için başlıca neden olarak çıkıyor karşımıza. Bu yine binlerce öğrencinin belge almasına ve sudan bir öğrenim yapmasına sebep oluyor. Bu konuda alacağınız tedbirler nelerdir?

3— Gece üniversiteleri açacak mısınız?

4— Yeni üniversite ve yüksek okullar açacak mısınız? Nerelerde? Kaç adet?

5— Üniversitelerdeki kitap meselesini nasıl halledeceksiniz?

6— Öğrencinin beden ve ruh sağlığını koruyucu tedbirleri nasıl alacaksınız?

7— Taşradan üniversite şehirlerine gelen öğrencilerin açıkta kalmaması için ne gibi tedbirler alacaksınız? Yetersiz bulunan öğrenci yurtlarını nasıl geliştirecek ve sayılarını artıracaksınız? İktidar programınıza göre bu yurt sayısı kaça çıkacaktır ve yeni yurtlar nerelerde açılacaktır? Bu yurtlarda kaç öğrencinin yararlanması sağlanacaktır?

8— Fakir öğrencilerin, ancak büyük şehirlerde bulunan üniversite ve *yüksek okullarda* öğrenim yapabilmeleri için ne gibi olanaklar sağlıyacaksınız?

9— Burs sayısını arttırmayı düşünüyor musunuz? Arttıracağınız burs sayısından kaç öğrenci yararlanacak ve burs miktarı ne kadar olacak? Burslar kimlere verilecek ve bunun için ne şartlar aranacak?

10— Teknik öğrenim yapan yeni yüksek okul ve üniversiteler açacak mısınız? Nerelerde? Kaç adet?

11— İktidar programınızda gençlerin boş zamanlarını değerlendirmek için ne gibi plânlar mevcuttur?

12— Gençlerin toplum kalkınmasına katılmalarını sağlamak için kendilerine ne gibi maddî olanaklar sağlayacaksınız?

13—Öğrenimleri yanında çalışma zorunluğunda bulunan gençler için iş bulma kolaylıkları sağlayacak mısınız? Devlet sektörünün ve özel sektörün bu göreve katılma olanakları ne olacaktır?

14— Öğrencilerin yaz tatillerinin boş geçmesini nasıl önleyeceksiniz? *Bu potansiyel güçten nerelerde yararlanacaksınız?*

15— Öğrenci gençlik diğer gençlik kitlelerinin yanında daha çok örgütlenmiş olandır. Karınca kararınca öğrenci sorunları, eğitim, sanat çabaları yapmakta ve toplum kalkınmasına katılmak istemektedir. Bu konuda da olumlu adımlar atmıştır. Bunların güçlenmesini nasıl sağlayacak ne şekilde teşvik edecek, destekleyecek misiniz? Hangi olanaklarınızla onların çabalarına katılacaksınız?

16— Yüksek okul ve üniversite mezunları devlet sektöründe görev almak istediği takdirde onların maddî durumunu ne şekilde halledeceksiniz?

17— Yüksek okul ve üniversite mezunlarının meslek bilgilerini arttırmak ve ihtisaslarını sağlamak üzere ne gibi olanaklar düşünüyorsunuz? Dış ülkelere göndermek için kendilerine verilen burs sayısında artma yapacak mısınız? Bu ne kadar olacak?

Partiniz seçimler sonunda iktidara tek başına geldiği takdirde *bu konulardan her birini en fazla* ne kadar zamanda ele almağı ve kesin çözüm yoluna sokmağı taahhüt ediyorsunuz? Zaman taahhütleriniz «İktidara geldikten 3 ay, 6 ay, 1 yıl sonra» şeklinde olmalıdır?

Yukarıdaki sorulara cevap vermediğiniz (veremediğiniz) takdirde, bunu, Türk Gençliğine yani Türk Ulusunun geleceğine ilgi duymadığınız, günlük menfaatlerden başka bir şey düşünmediğiniz *şeklinde yorumlayacağız?*

Türk gençliğinin gelecek seçimlerde partinize karşı davranışı Türk Ulusunun geleceğini yakından ilgilendiren yukarıdaki sorulara vereceğiniz cevaplara bağlı olacaktır.

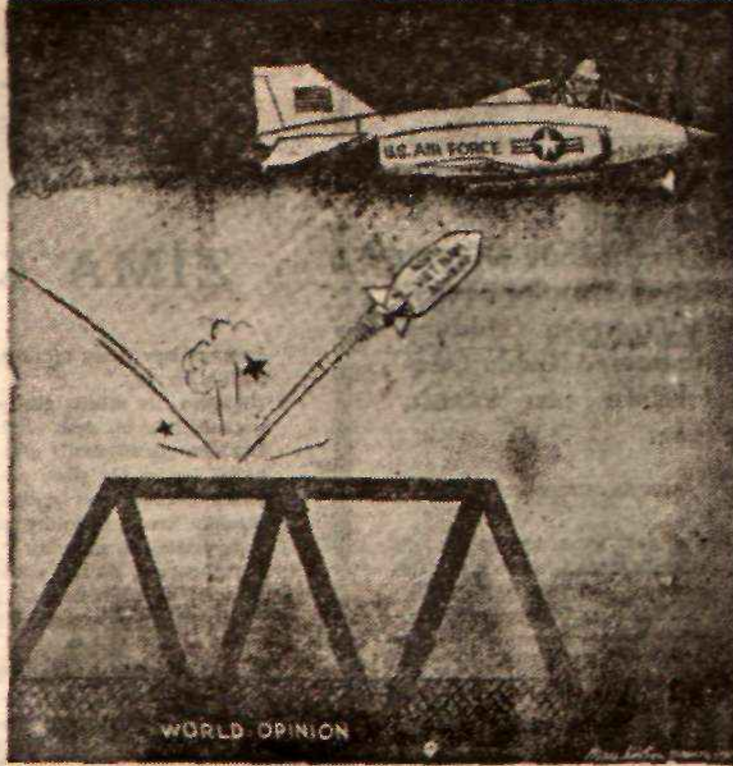
VİETNAM

Tatlı kârlar

Amerikanın Vietnam savaşına hız vermesi, büyük firmalar için kârlı bir iş oldu. Press Ajansının yaptığı bir araştırmaya göre, silâh ve çeşitli malzeme müteahhitleri, durumdan çok memnundurlar. Philadelphia'daki bir firma, ankete, «şimdiden işlerin hızlandığını hissediyoruz» cevabını vermiştir. Savunma Bakanı Mc Namara da, bakanlığın «üretim makinasını harekete geçirmeye hazırlandığını» söylemiştir.

Üretim makinası Vietnam için 1 milyar dolar yeni kredi verilmesi ve 50 bin askerin daha savaşa yöneltilmesi ile harekete geçirilmektedir.

İşin tuhafı, Washington bir taraftan tehlikeli bir savaşın hazırlıklarını arttırırken, öte yandan barış ve müzakere propagandalarına hız vermektedir. Bu iki yüzlü davranışın ne anlama geldiğini, Bertrand Russel Vakfının raporunda okuyacaksınız.

—Kanada karikatürü—

DUNYA KAMU OYU

YUNANİSTAN

Kral ve C.I.A.'nın oyunları

Amerikan Casusluk Teşkilâtı C.I.A.'nın teşvikiyle Kralın giriştiği hükûmet darbesinin ilk perdesi, Yunan halkının geniş demokratik tenkisi karşısında başarısızlıkla kapanmıştır. Ama Kral ve C.I.A., Papandreu'nun Amerikadan nisbeten bağımsız politikasına rıza göstermiş değillerdir. Şimdi görünüşü kurtaracak bir Başbakan aramaktadırlar. Yeni Başbakanda aranan şartlar, halka Amerikanın ve Kralın kuklası gözükmemesi, fakat aslında Amerikanın ve Kralın kuklası olması şeklindedir. Bu maksatla, Kral ve C.I.A., Papandreu'ya kendi partisi içindeki nüfuzlu dostlarının aracılığı ile baskı yapmaktadırlar. Partinin dağılacağı tehdidi ile, Papandreu'nun eski yardımcısı Stefanopulos'un veya başka bir uygun şahsın başbakanlığına rıza göstermesini istemektedirler. Bu satırların yazıldığı sırada Papandreu, Kralın ve onun başbakanlığını kabul etmek, ya da hemen seçime gitmek şıklarını reddetmesine rağmen, dayatmaktaydı. Sonuna kadar dayatabilecek midir, belli değildir. Mücadelenin ulaştığı bu safhada Papandreu'nun bu yolda vereceği bir tâviz onun sonu, Kral ve C.I.A.'nın ise zaferi olacaktır. Buna karşılık Papandreu'nun iktidara dönüşü, Yunanistan'ın bağımsızlık ve demokrasi yolunda attığı önemli bir adım sayılabilir.

Hâlen Yunanistan'daki Amerikan propaganda servisleri, Papandreu'yu en ağır dille suçlamaktadırlar. Amerikan parasıyla çıktığı anlaşılan ve Türkiye'de de geniş ölçüde dağıtılan Aegean News bülteni, Papandreu hakkında şunları yazmaktadır: Papandreu, Sovyet Elçisi Korvukin ile gizli bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya göre Yunanistan NATO'dan çekilecek ve tarafsız bir politika uygulayacaktır. Ajansa göre, anlaşmanın belli başlı esasları şunlardır:

— Dolar bölgesinden ayrılmak şartıyla, büyük Sovyet kredileri ve teknik yardımı sağlanacaktır.

— Reeksport hakkıyla birlikte tütün, meyva ve madenler, münhasıran Sovyetler Birliğine satılacaktır.

— Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve muhtemelen Romanya ile birlikte bir Balkan Ekonomik Camiası'na katılacaktır.

— Yunanistan NATO'dan ayrılmak şartıyla, Kıbrıs'ta Enosis gerçekleştirilecektir.

Amerikan parasıyla çıkan Ajansa göre, Sovyetlerle gizli anlaşmalar imzalayan Papandreu döneminde, «Yunan komünistleri 30, hatta 50 yılda elde etmeyi tahayyül dahi edemiyecekleri avantajlar sağlamışlardır. Komünistler her yere sızmışlar, Millî Emniyeti bile elde etmişlerdir. Papandreu, «antikomünist» güvenlik servislerini kaldırmış, polis ve jandarmada «demokratlaştırma» gerekçesiyle tasfiyelere girişmiştir. Yunan ordusunun Radyo Servisini, Papandreu tam kontrolüne almıştır. Öğretmenlerin tâyininde, Yunanistan demokratik bir ülkedir gerekçesiyle, Papandreu, siyasî kontrol mekanizmasını kaldırmıştır.

Bütün bu sebeplerle, Papandreu, komünistleri himaye etmekle suçlandırılmaktadır. Aslında Papandreu, C.I.A.'nın Orduda, Radyoda, Gizli Emniyet Servisleri'nde ve hatta öğretmenlerin tâyininde kurduğu faşist şebekeyi, bir dereceye kadar düzeltmeye çalışmıştır. C.I.A. bunu affedememekte, Amerikan taraftarı olmakla beraber, tam bir uşaklığı reddeden politikacıyı komünistlikle suçlamakta ve hükûmet darbeleri tertiplemektedir. Ne var ki Yunan halkı oynanan oyunları farketmeye başlamıştır. Farkedildiği andan itibaren de, en etkili oyunlar dahi iflâsa mahkûmdur.

Bertrand Russel Vakfının VİETNAM GÖRÜŞÜ

Aziz Nesin

Helsinki'den bildiriyor

«... Amerikan Hükûmeti 1954'deki milletlerarası müzakereler sonucunda varılmış olan anlaşmaları çiğneyerek vahşi bir tecavüz harbi uygulamaktadır. Amerikan Vietnam'ı güneyden işgal etmiştir ve bir ülkeyi bombalamaktadır. Görüşme demek Amerika istilâ ordusunu Vietnam'da tutmak demektir.

Johnson şartsız görüşme teklif ettiğinde Vietnam'a 300 bin Amerikan askeri gönderilmesi konusundaki plânlarını da tamamlamış bulunuyordu. Wilson Barış Heyeti teklifi ortaya çıktığında bombardıman Çin'in sınırlarına 40 mil kadar yaklaşmıştı. Washington Wilson Barış Heyetini ve şartsız görüşme teklifini bir tek amaçtan dolayı ortaya çıkarmıştır: Harbi genişletme hazırlıkları sırasında anlamsız sözlerle bizim hakikati görmemize mâni olmak...

Johnson bu sözlerin bizi hareketsiz bırakacağını sanıyordu. Üstelik yaptığı tekliflerin Vietnam tarafından kabul edilemiyeceğini de çok iyi bilmekteydi. Vietnam için toprağını işgal etmiş bir yabancı ordu ile müzakereler yapmak imkânsızdı. Vietnamlılar için, mütecaviz ordu durmadan hazırlıklarını genişletirken ateş kes anlaşması yapmak da imkânsızdı. Bir Barış Heyeti de kabul edemezdi. Çünkü bu işin içine bir takım üçüncü kuvvetler sokmak ve tâviz vermek demek olacaktı..»

Vietnam'da savaşın derhal durdurulması ve hayatların kurtarılması gerektiğini söyleyenler vardır.. Hangi yoldan olursa olsun.. Fakat Vietnamlılar, mücadeleden vazgeçseler de ölmeye devam edeceklerdir.. Ölmeye ve yok edilmeye devam edileceklerdir.. 25 yıllık mücadele onlara bunu öğretmiştir.. Amerikalılar bunu anlamaya mecburdurlar..

Long Island açıklarında, nükleer silâhlar taşıyan bir Vietnam filosu yoktur.. San Fransisko, Filedelfia, Şikago, Denver ve Miami alevler içinde yanmaktadır. Amerikalılar 10 yıl müddetle bombalanmamış, yakılmamış, zehirlenmemiştir. Amerikan halkının % 59'u toplama kamplarına getirilerek zorla çalıştırılmamıştır. Vietnam halkı nasıl müzakere eder? Amerikan barış hareketinin *temsilcileri Vietnam Kurtuluş* Cephesinin *durumunu anlamak* ve ona uymak mecburiyetindedirler.. Bu konferans da Kurtuluş cephesini ve Vietnam Demokratik Cumhuriyetini desteklediğini ilân etmelidir..

Konferanstan bu meseleyi anlamalarını istiyoruz.. Bu bir emperyalist savaşıdır. Bu, bu tip ilk savaş değildir ve sonuncu da olmayacaktır. Amerika dünya kaynaklarından % 55'ini rahatça kontrol edebilmek için yerkürenin *her yanında 3300 tane askerî* üsse sahip bulunmaktadır. Bu askeri kontrol sistemi Vietnam'da savaş vermektedir.. Çünkü bilmektedir ki Latin Amerika, Afrika ve Asya halkları bu sisteme durmadan baş kaldırmaktadırlar.. İşte hakikat budur. Bu hakikat Amerikan delegasyonunun raporunda ortaya çıkarılmamış, belirtilmemiştir. Amerika *Birleşik* Devletleri yüzyıllardır, askeri olarak dünyanın her yanına müda*hale etmektedir*.

Bu mütecaviz grubu ancak Vietnam'daki savaşın asıl yüzünü görebilirsek, mağlûp edebiliriz. Dünyayı savaşa yönelten, Vietnam'da insanların diri diri yanmasına sebep olan Amerikan Kapitalizminin iktisadi, siyasî ve askeri sistemidir. Hakikatten kaçınmamalıyız.. *Mütecavize mütecaviz demekten korkmamalıyız.. Cesur* olmalıyız.. Bu dünya konferansından şu kararı almasını istiyoruz:

1. Bütün ülkelerden Vietnam'daki mütecaviz hareketlere son verilmesi için çalışmaları istenmelidir.
2. Bütün ülkelerden, Vietnam'daki askerlerini çekene kadar Amerika ile diplomatik ilişkilerini kesmeleri istenmelidir.
3. *Vietnam'daki askerlerini çekene* kadar Amerikan vatandaşlarına dünyanın hiçbir ülkesi vize vermemelidir.
4. Bütün dünya ülkelerinde Millî Kurtuluş Cephesini hakiki Vietnam hükûmeti olarak tanımalarını istemeliyiz
5. Bütün ülkelerden limanlarını Amerikan gemilerine kapamalarını istemeliyiz.
6. Bütün ülkelerden hava bölgelerini Amerikan uçaklarına kapamalarını istemeliyiz.
7. Bütün ülkelerden Amerika ile iktisadi ilişkilerini kesmelerini istemeliyiz.
8. Bütün ülkelerden kimyasal maddeleri harp silâhı olarak kullananları lânetlemelerini istemeliyiz.. Bütün ülkeler Napalm bombaları, fosfor, işkence, toplama kampları kullananlar lânetlenmelidir. Harp suçluları, Nazi Almanyasının harp suçluları gibi muhakeme edilmelidirler..

Arkadaşlar.. Amerikan harpçilerini kendimizden ayıralım.. Vietnam halkı için birlikte çalışmamız gerekmektedir. Onları kendi *başlarına bırakamayız.. Dünyadan, tek haklı çözüm* ... *mu* istemeliyiz; Amerikan askeri Vietnam'ı terketmelidir.. Tecavüz durmalıdır.. Bu devirler geçmiştir.. Şimdi bambaşka bir dünyada yaşıyoruz.

(YENİ TANIN)

Az Gelişmiş Ülkelerde Kültür ve Sanat Tartışmaları

MİLLİ KÜLTÜR ve DEVRİMCİ KÜLTÜR

Geçen sayıda başladığımız ve 4 sayı sürecek olan «Millî Kültür ve Devrimci Kültür» tartışmasının ikinci bölümünü sunuyoruz.
Geçen sayıda da belirttiğimiz gibi, oturumu Albert - Paul Lentin adlı bir Fransız gazetecisi yönetiyor. Oturuma katılan Cezayirliler: Politika nazariyecisi, yazar ve müzikolog Beşir Hac Ali; Cezayir Millî Tiyatrosu Müdürü Muhammed Budia; Cezayir Ressamlar Birliği'nden Muhammed Hedda (Muhammed Budia ile Muhammed Hedda «KASIM» adlı derginin yazı kurulu üyesidirler); ve 20 yaşında genç bir yazar: Ahmet Azegag.

Çeviren : Fethi Naci

YARARLI HALE GETİRME VE AŞMA

A.P. Lentin: Bu tartışmalar, ele aldığımız meselelerde, bugün, kuşaklar arasında belirli bir çatışma olduğunu göstermiyor mu?

Ahmet Azegag: Geçmişin kültür kaynaklarından yararlanma yolundaki bütün fikirlere karşı değilim. Fakat böyle bir kültür envanteri yapıldığı zaman, bunun son noktası konduğu zaman, ne yapmak gerekecek? Bu envanterin yapılması için geçen zaman bir zaman kaybı olmayacak mı? Bu süre içinde, kaynaklara dönmek yerine, başka bir şey yapamaz mıyız? Başka bir yoldan gene Cezayirli olan bir kişiliğe ulaşamaz mıyız?

Muhammed Budia: Herkesin seferber olması, geçmişin edebiyatından en çok yararlanma işne dört elle sarılmak için geriye dönmesi söz konusu değildir. İleriye doğru giden gençler de olmalıdır elbet. Bununla birlikte, sadece bugüne yaslanan üçüncü bir kültürel güç yaratmamız gerektiğini söylemek de pek kolaya kaçmak olur. Bugünden hareket ederek başlayalım demek dün bir şey yoktu kanısını uyandırmaz mı? Hem de yanlış olarak.

Muhammed Hedda: Hiç'ten hareket edilerek hiçbir yere varılmaz. Bir ressam olarak ben diyorum ki Cezayir'de plaâstik sanatla uğraşanlar, bugün, geçmişte ülkemizde yapılmış olan her şeyi (hattatlıkta, çömlekçilikte, halıcılıkta) göz önünde bulundurmak zorundadırlar. İleriye doğru yeniden yola çıkmak için bütün bunları tekrar incelemek gerek. Bu yapılmadan ileriye gidilemez.

Ahmet Azegag: Yani sana göre de yeniden yola çıkabilmek için geriye dönmek mutlak olarak zorunludur.

Beşir Hac Ali: İyi bildiğim bir konudan, müzikten, açık ve kesin bir örnek alacağım. Hepimiz Cezayirli kompozitörlerin bize senfoniler, konçertolar, operalar, vb. yapmalarını diliyoruz. Fakat bu kompozitörler konularını nereden alacaklar? Fransız müziğinden mi, Rus müziğinden mi, Amerikan müziğinden mi? Ben inanıyorum ki ilham alabilecekleri en iyi konular, kendi modern müzik ürünlerimizde hattâ bunlardan da fazla olarak eski müzik ürünlerimizde bulacakları konulardır. Çünkü eski müziğimiz modern müziğimizden daha zengindir. Sebebi açık: Sömürgeciler millî kaynaklarımızı yok etmeye çalıştıkları için çağdaş dönemde yaratıcı gücümüz bu fakirleşme eğilimi gösterdi. Buna karşılık, teknik alanda, Batı'dan bize yardım etmesini isteyeceğiz. Sonuç olarak, batı tekniği ile sahici millî zenginlikler arasında bir birlik kurmamız gerekir. Yüzyıllardan yüzyıllara ulaşan ve mutlaka yararlanmamız gereken bir mirası böylece yeniden verimli hale getirmiş olacağız. Müzikal alanda muhafaza edebileceklerimizi sistemli bir şekilde plâğa veye tele almalı ve sonra boşuna övülmüş olanları, otantik olmayanları elemeli. Ama bu yararlı hale getirme çabası zorunludur. Müzik hakkında söylediğim edebiyata da uygulanır. Geçmişi onarıp canlandırmak, her şeyden önce Arap dilini kurtarmak ve buradan hareketle unutulmuş eserleri ya da sadece dilden dile günümüze ulaşan eserleri kurtarmak demektir.

Muhammed Budia: Halkın birtakım gelenekleri, inançları vardır, bir psikolojisi vardır; bana öyle geliyor ki, başkentte ya da büyük şehirlerde bulunan küçük toplulukların gözünden biraz kaçıyor bunlar. Geriye dönmek gerek dediğim zaman bugünün dünyasına pencereleri kapatmak gerek demiyorum ben. Dediğim şu: Oturduğumuz evi iyi tanımak gerek. Hedda az önce resimden söz etti. Ben de size tiyatrodan söz açacağım. Cezayir tiyatrosu ancak 1926 - 1930 yıllarına doğru kuruldu. Sonra, dışardan gelen bir kadro ile yaşamağa devam etti. Baştarzi'nin Cezayirli profesyonel bir topluluk kurması için 1947'yi beklemek gerekti.

Bu tiyatro bugün ne olmalıdır? Comedie Française'e mi benzemeli? Jean Vilar'ın, Brecht'in, Piscator'un deneylerini mi yeniden ele almalı? Yoksa geleneklerimiz içinde yeni formüller mi aramalıyız? Modern tiyatronun tekniklerini kullanmakla birlikte geleneklerimizden de yararlanmayı bilen genç bir yazar-sahneye koyucunun, Kaki'nin deneyi, Cezayir tiyatrosuna yeni bir boyut getirmenin mümkün olduğunu göstermeketdir. Kaki, bu tiyatroya Paris'te bulduklarını değil, Cezayir'de ve Cezayir dolaylarında bulduklarını getiriyor. İşte geçmişten yararlanmanın başarılı bir örneği! Geçmişi fikâr etmeden bugüne ve geleceğe katılıyor.

Ahmet Azegag: Kaki gibi bir adam deneyler yapsın, kabul; ama herkes Kaki değildir.

Muhammed Budia: Elbette. Ama okuma yazma yayıldıkça Kaki'lerin sayısı gitgide artacak. Bağımsız, devrimci yeni Cezayir'de okuma yazma öğrenilmesi, yabancılaşmadan uzak genç adamlar, atalarının Galya'lı değil, Berberler, daha sonra da Araplar olduğunu bilen genç adamlar yetiştirecek. Bu genç adamlara, kültür bakımından yetişkin kişiler olarak, şunları söyliyebiliriz: Eğer yazar, ressam, müzisyen olmak istiyorsanız, silâhların sadece bir kısmıyla, mermisiz bir tüfekle değil, elinizdeki bütün silâhlarla çalışabilirsiniz.

Beşir Hac Ali: Bizim geçmişe açılmamız, bugün, makbul bütün yabancı değerlerle uzlaşmaktadır; buna iyi dikkat etmek gerek. Dahası var: bu değerleri çağırmakta, bu değerleri araştırmaktadır. Cezayir halkı, hiçbir zaman, bağımsızlıktan bu yana olduğu kadar yabancı değerleri öğrenmeye kendini vermemiştir. Meselâ on binlerce Cezayirli «Potemkin Zırhlısı» nı gördü. Cezayir'de sergi açan yabancı ressamların eserlerini seyretti. Makarenko'nun «Pedagojik Şiirler» ini arapçasından inceledi. Bence, geçmişin kültüründen yararlanmak, kültürel aşmayı mümkün kılmakta ve kolaylaştırmaktadır. Yeniden kendini bulan Cezayirlinin artık yabancı değerlerle çarpışmaktan korkusu yoktur; onların karşısına çıkmaya, iyi ve kötü yanlarını ayırmaya, yararlı ve zenginleştici görünenleri alıkoyup öbürlerini bir yana atmaya hazırdır.

Muhammed Budia: Cezayir kültürü, öbür kültürler karşısında bir aşağılık duygusuna kapılırsa, gerçekten koyulamaz evrenselcilik yoluna. Bunun için her şeyden önce dengesini yeniden bulması gerekir.

Beşir Hac Ali: Kendi payıma, klâsik arapçadan, Mısır edebiyatının ürünlerini, çağdaş Mısır romanlarını, sözlüksüz, kolayca okumadıkça bir şeylerin eksikliğini duyacağım.

Ahmet Azegag: Arapçaya böylesine bir tekel tanınmasında mutabık değilim. Başka kültürel iletme araçları da vardır.

GELECEK HAFTA:
ARAPLAŞTIRMA, FRANSIZ KÜLTÜRÜ, FRANSIZCA ANLATIŞ

YEVTUÇENKO

«Zima Kavşağı» adlı uzun şiirinden bir bölüm:

ZİMA KAVŞAGI

Yaşlandıkça daha namuslu oluyoruz,
bu da bir şey.
Bildiğim bir dilmiş gibi neler anlatmıyor bana
geçirdiğimiz bu açık seçik değişmeler.
Eskiden gördüğümüz gibi görmüyorsam
şimdi başka bir gözle görüyorsam sizi,
şimdi gördüklerim yeniyse eğer,
bunları kendimi yoklıyarak buldum.
Anlıyorum, yirmi yılım
toyca geçmiş biraz; gözden geçirirsem:
söylemişim söylememem gerekenleri,
Söylemem gerekenleri söylememiştim.

Geriye bakışlarla geçti yıllarım,
bazı özel duyguarla, düşünceler, isteklerle;
yaşamanın düzgün dönemeçlerinde
çeşitli davranışlar; ama bitmiş bir şey yok
Yine de yeni yollar açar bunlar insana,
yeni bir güç kazandırır, sizin ilk defa
toz kaldırarak çıplak ayaklarla yürüdüğünüz
o toprağa basmak.
İşte ben de buna güveniyorum zaten,
beni beklerken doğduğum şehir
Baykal Gölü'nün kıyısında.

Çamları yeniden görmek isteği,
zamanın, geçmişin dilsiz tanıklarını,
bir köylü ayaklanmasından sonra buraya sürülen
büyük dedemin ve başkalarının tanıklarını.
Buraya gelmiş nice uzak yerlerden
çamurdan, yağmurdan geçerek
karılarıyla, küçük çocuklarıyla
Ukraynalı köylüler, Zitomir'den.
Örümcek ağları varmış ağaçlarda.
Dolaşarak cesaret bulmuşlar unutmak için
canlarından çok sevdikleri şeyleri.
Huzursuz gözlerle bakarmış nöbetçiler
damarlarla dolu ellere, ve çavuş ateş ışığında
oturup iskambil oynarmış; koz: maça.
Bütün gece boyunca büyük dedem
köylü ellerinde tuttuğu bir kor parçasıyla
piposunu yakar, oturur düşünürmüş.
Ne düşünürmüş?
Yabancı bir yerde
Kimbilir nasıl karşılanacaklar,
güler yüzle mi, dayakla mı, Tanrı bilir.

Palavra masallara inanmazmış, orada
basit insanların beyler gibi yaşadıklarına
(insanlar ne zaman beyler gibi yaşamış ki?)
acılara, üzüntüye de inanmazmış;
nerede toprak avrsa saban sürmek de,
tohum atmak da aynıdır orada.
Zaman neler getirecek, görürsün tutsak İleri,
Daha millerce yolun var yürünecek
Ya nerelerde kaldı Ukrayna, Ukrayna ana?
Hani nerelerde
şafakta şarkısını söyliyen bülbül,
çevresinde el değmemiş bir orman,
kimse varamaz ona artık
ne yayan, ne atla,
ne yayan, ne atla,
ne de kanatla,
ne de kanatla.

Sanırım o gönülsüz göçmenler, o köylüler
bu el memleketini kader diye kabullenip
kendilerini mutsuzluğa bırakmışlar;
üvey ana ne kadar iyi olursa olsun
hiç öz ana gibi olur mu insana?
Parmaklarıyla toprağını ufalamışlar,
suyunu içmişler, çocuklarına da içirmişler,
soru sormuşlar, anlamışlar, sahip çıkmışlar,
vatan belleyip kanla bağlanmışlar ona.
O acı hayata koşulmuşlar yeniden,
yoksulluğun boyunduruğuna.
Kim suçlıyabilir ki
duvara çakılan paslı çiviyi;
onu çakan bir baltanın demiridir.
Çeşitli zorluklarla karşılaşmışlar,
çabalamışlar yaşamak için,
ne kadar bükmüşlerse çalışan bellerini,
boşuna,
ekmeği yememiş onlar, ekmek onları yemiş.
Ekmişler, biçmişler, kaldırmışlar
tarlalarda, evlerde, ahırlarda.
Bir yerde ekmek varsa orada gerçek vardır,
sen ekmeği yarat da bak
gerçek nasıl kendini yaratır.
Derin düşünceler.
Büyük dedem ömrü boyunca aç kalmış.
Harmanların sonu gelmez verimsizliği.
Gerçek buymuş işte, büyük dedem
düşlediği gerçeği yaşıyamamış.

Türkçesi: ÜLKÜ TAMER

X ULUSLARARASI KÜLTÜR ŞENLİGİ

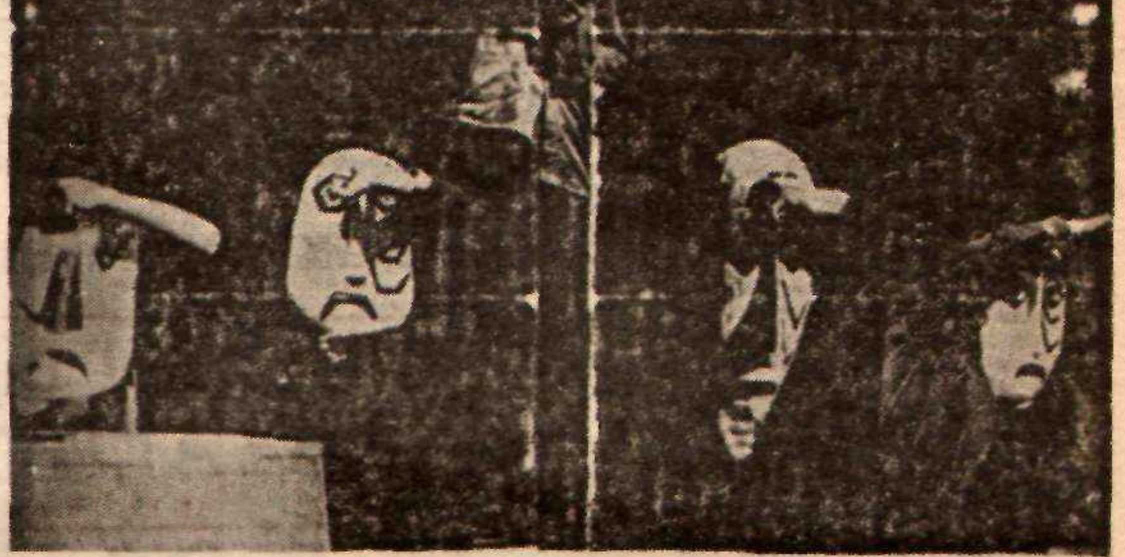
Hayati Asılyazıcı

Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun düzenlediği X. cu Uluslararası Kültür Şenliği 11-21 Ağustos günleri arasında yapılıyor. Güç şartlar altında başlayan, sonradan çok gelişen bu Kültür Şenliği'nin bu yıl gerçek anlamına kavuşmak üzere olduğu görülüyor. Özellikle geçen yıllarda düzenlenen şenliklerle karşılaştırılınca, X. Uluslararası Kültür Şenliği'nin bundan böyle aranacak bir sanat olayları düzeyine ulaştığı söylenebilir. Doğrusu, yıllardan beri sürdürülen kültür şenliğinin sanat olaylarındaki yerlerini gözden geçirdiğimiz vakit, gençlerin temele inen çalışmalarda bulunduklarını görürüz. Çeşitli yokluklardan geçerek gelişen ve kendisini zorla kabul ettiren şenliklerin ardı arkası kesilmediğine göre şimdiye dek yapılan ve bundan böyle yapılacaklar arasında X. Uluslararası Kültür Şenliğinin eşsiz bir yeri olacağını özellikle belirtmek isterim. Özü, değeri artık gün ışığına çıkmış sanat çalışmalarının çok kimse için anlaşılmayan karanlık yanı ve yöresi kalmıyacak.

Açık söylemek gerekirse, amatör topluluklarla da olsa Devlet Baba'nın yapamadığını Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun çalışkan ve ülküclü gençlerinin gerçekleştirmesi önemsenecek bir olaydır. Ödenekli sanat kurumlarının değil başarmak başlamaya bile cesaret edemedikleri bu son şenliklerde gençler her türlü gösterişten uzak önemli atılımlarla başarıya ulaşıyorlar. Bu çalışmalara bakıp yarına olan güveni ve sanat inancını kucaklamaları elbetteki kıvanç vericidir.

Bu yıl yapılan şenklik, hem çeşitli toplulukların katılmaları bakımından hareketli ve ilginçtir; hem de yarışmalı olacağı için yeni biçimler getirmektedir. Yabancı ülkelerde yapılmakta olan benzeri şenlikler gibi düzenlenişi, sanat olaylarına bir canlılık getirecektir şüphesiz.

Uluslararası X. Kültür Şenliğine, çeşitli ülkelerden gelen topluluklarla bizim amatör kuruluşlu topluluklarımız katılmışlardır. Ilgi çekici gösterilerin sonunda yargıcılar kurulu (jüri) nun seçeceği topluluklar değerlendirilecek ve ödüller dağıtılacaktır. Tiyatro ve müzik diye iki ayrı grupta yapılacak değerlendirmelerde en yüksek topalmı sağlayanları seçmek kolay olmıyacak. Çok seçkin topluluklar var gelenler arasında. Çoğu profesyonel toplulukların alt edemiyeceği kadar yüksek düzeye ulaşıyorlar. Tiyatro ve pandomima için gösterileri izleyecek olan yargıcılar kurulu şöyle: Prof. Rampak Zoltan, Mon Claude Lucien, Gianni Cavazzini, Wolfgang Schiffreng, Klaus Eder, Wilfried Schiffring, Natalia Iwaszkiwewiez, Behran Rolinski, Totev Nicolai, Vasfi Rıza Zobu, Selâhattin Hilâv, Prof. Bedrettin Tuncel, Ahmet Kutsi Tecer, Prof. Macit Gökberk, İsmail Tunalı, Genco Erkal, Onat Kutlar, Ergin Ertem, Gündüz Aykut, Çetin ve Ani İpekkaya, Erol Keskin, Senih Orkan, Coşkun Tunçtan, Selmi Andak, Tuncel Kurtiz, Ergun Özcan, Ayperi Akalan, Ayton Sert, Ayberk Çölok, Özdemir Nutku, Ateş Vuran, Tuncer Necmioğlu, Tunca Yönder, Gündüz Kalıç, Ali Özsönmez, Demir Özlü, Hayati Asılyazıcı. Müzik: Hikmet Şimşek, Semra Asılyazıcı, Orhan Borar, Erdoğan Saydam, Panayot Abacı, Mehmet Akan.

«Savaş Oyunu» ndan: Nefret sahnesi...

İzlenen oyunlardan sonra her gün saat 10,30 da Beyoğlu İstiklâl caddesi üzerindeki Büyük Kulüpte o oyunla ilgili tartışmalar yapılacaktır. Bu şenliğe bizden üç tiyatro topluluğu katılmaktadır. Ankara Dil - Tarih Coğrafya tiyatro, topluluğu, TMTF Gençlik Tiyatrosu, Ankara Deneme Sahnesi. Ayrıca, Oğuz Aral ve Kolbek pandomima toplulukları yer alacak. Dil - Tarih - Coğrafya Tiyatro topluluğu, en eski sahne eserimiz olan ve Prof. Fahir İz'in Viyana Devlet kitaplığında el yazması orjinalinden alarak Kitap yayınları arasında yayınladığı «Papuççu Ahmet'in Maceraları» nı oynıyacak. Bu yayın ilk kez İstanbul Üniversitesi Gençlik Tiyatrosu tarafından Erlangen şenliğine götürülmüştü. *Bu yıl Ankara'dan aynı* şenliğe götürüldü. 17 Ağustos Salı günü saat 18.00 de Açıkhava Tiyatrosunda aynı toplulukça oynanacak. 18 Ağustos Çarşamba saat 18 de Yeni Tiyatro'da Fakir Baykurt'un «Yılanların Öcü» oynanacak. Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Ergin Orbey'in oyunlaştırdığı eser, iki yıl önce Devlet Tiyatrosunda provalardan kaldırılarak oynanmasından vazgeçilmişti. 21 Ağustos Cumartesi saat 15'de, Yeni Tiyatro'da, 21 31 Temmuz günleri arasında Erlangen'de yapılan şenlikte üçüncülük alan Sermet Çağan'ın **«Savaş Oyunu»** üzerinde biraz durmak isterim. Şenlikler, ünlü yazarların yanı sıra genç ve bilinmeyen güçlü oyun yazarları da tanıtmaktadır. Nitekim geçen dönem Erlangen'de İstanbul Üniversitesi Gençlik Tiyatrosu'nun götürdüğü Sermet Çağan'ın «Ayak - Bacak Fabrikası» dördüncülük almıştı. Eseri, Ankara Sanat Tiyatrosu uzun süre oynadı ve yurt düzeyinde büyük yankılar uyandırdı. Bu yıl yine Erlangen şenliğine Çağan'ın tek perdelik «Savaş Oyunu», Ankara Deneme Sahnesince götürüldü ve üçüncülük kazandı. Şenliğe katılan topluluklardan ve ilginç bulduğumuz oyunlardan gerçi okurlarımıza söz edeceğiz ama, Erlangen'de üçüncülük alan oyundan burada kısaca söz etmeyi yararlı bulduk.

Sermet Çağan'ın «Savaş Sonu» adlı radyofonik oyunundan Dr. Özdemir Nutku ile birlikte sahneye uyguladığı aynı oyun, Erlangen *Üniversiteler* arası Kültür Şenliğinde en iyi üç oyun ve en iyi sahneye konuş sınıflandırmasına girerek büyük bir başarı kazanmıştır. Oyunun ilginçliği ve topluluğun başarısı, Alman basınında *«şenliğin sansasyonu»* olarak tanımlanmıştır. Bu başarıdan sonra oyunun Almanca ve Fince'ye çevrilmesi ve Würzburg, Berlin, Münih, Turku ve Köln toplulukları tarafından oynanması için gerekli *izin alınmıştır.* Ayrıca radyo muhabirleri, kadınlar korosunca okunan Nâzım Hikmet'in «II. Dünya Harbi Destanı» ndan «Münih'li Hans Müller» adlı bölümü radyoda yayınlanmak üzere banda alınmıştır.

«Savaş Oyunu» temsil edildikten sonra daha genişçe üzerinde durulacaktır. Sırayla oynanacak oyunlar ve topluluklar şöyledir: Türkiye - TMTF Folklor topluluğu, İsrael Halk dansları grubu, Fransa - Grenoble Oda Orkestrası, Almanya - Neue Bühne Tiyatrosu, İtalya - Parma ve Cafoscari tiyatroları, Almanya Camerata Vocale korosu, Çekoslovakya - Bratislava Sanat Akademisi, İspanya - Coral Blakkuerna korosu, Bulgaristan - Folklor topluluğu, Yugoslavya - Mince Acev folklor grubu, Fransa - Comedie Moderne de la Sorbonne, Avustralya - Melbourne Üniversitesi, Sovyet S.C.B. folklor topluluğu, Danimarka Le Coq Tiyatrosu, Macaristan - Okiez Folklor topluluğu, Fransa - Ballets Occitans Folklor grubu katılmaktadır. Gösteriler Açıkhava, Yeni Tiyatro ve Hisar'da yapılacaktır.

BİR AÇIKLAMA

Sanatçı *sorumluluğu* ve *özgürlüğü* konusunda çok şeyler söylenebilir. Benim de söyleyeceklerim bitmedi. Bu yüzden bir daha bu yazılara gereksiz araya girmeleri önlemek amacı ile Bayan Akalan'ın YÖN'de çıkan «Hiroşima Özgürleri» yazısına kısaca dokunmak istiyorum.

Bayan Akalan yazısında, benim «Yeni Dergi» de çıkan bir denememe iki cümleyle dokunmuş. Ben şöyle diyordum o yazımda:

«İnsan bedelinin evrimi, çoktan farkedilemiyecek kadar azaldı. Ama araçlar korkunç bir *hızla gelişiyor. Bu* araçlara uygun bir töre henüz en uygar ülkelerde bile yürürlükte değil. Töreler makineler kadar hızla gelişmiyor da ondan... Otomasyon...»

Bu paragrafı anlamam için Bayan Akalan'ın ya gerçek bir sağduyuya sahip olması, ya da toplumculuğun endüstri, makine ekonomisi ile ilişkilerini bilmesi, ilkel ekonominin töresel dayanakları ile endüstri ekonomisinin töresel dayanakları konusunda bir şeyler öğrenmiş olması gerekirdi. Toplumculuğun «ulusçuluk» olmayıp bütün yeryüzü ile sonsuz *ilişkiler* kurduğunu, otomasyon'a dayanan nükleer savaşın yalnızca Mr. Wilson'ın değil, Anadolu köylüsünün de yazgısını hazırladığını, Türkiyede toplumcu bir düzenin gerçekleşmesinin de dış koşullarla amansız bir hesaplaşmaya bağlı bulunduğunu bilmesi gerekirdi.

Bunları bilmek, öğrenmek bugün Türkiye'de güç değil. «Araçların gelişmesi» konusu Plekhanov'un «Marksizmin Temel Meseleleri» adlı kitabında uzun uzun ele alınmıştır. Endüstri'ye uygun bir töre konusu ise az gelişmiş İspanya'nın toplumcu yazarı Juan Goytisolo'nun «L'Express» te çıkan ve benim türkçesini «Yapraklar 64» te yayınladığım «Bir Yıkıntı: İspanya» adlı yazısının temel temalarından biriydi. Makineleşme'nin sorunlarının yalnızca uygar ülkelerin değil, köylüsü bizimki kadar yoksul bir ülkenin, «Çin Halk Cumhuriyeti» nin temel konularından biri olduğunu anlıyabilmek için örneğin R. Dumont'un dilimize de çevrilmiş bir iki yazısını okumak yeterdi. Hele sanatçılara bile toplumculuk dersleri vermek iddiasında bulunanların, her araştırmanın karşısına yoksul köylüleri kullanarak çıkmanın, böylece sözde puan toplamanın gülünçlüğünü kavrıyabilmeleri için hiç olmazsa bir iki kitabı iyi okumuş olmaları yeter de artardı bile.

Ama ben yazımın her paragrafı için böyle kaynaklar göstererek anlamsız bir bilgiçlik taslamak zorunda değilim. «Yeni Dergi» okuyucularının da, «Yön» okuyucularının da cümlelerimi doğru anlıyacak yetenekte insanlar olduklarına inanıyorum. Herhalde içlerinden hiç biri o paragraftaki «araç» sözcüğünü Bayan Akalan gibi «taşıt aracı» sanmamıştır.

Şöyle diyor Bayan Akalan:

«Korkunç bir hızla gelişen araçlar ha... Doğru. —Kağnı süren vatandaş senden özür dilerim. Karasapanla boğuşan güngörmemiş vatandaş, senden özür dilerim. Uzun toprak yollardaki yalınayak yayalar, ağır aksak öküzler sizlerden özür dilerim...»

Yazarın bu duygulu sözlerle kimi ağlatmak istediğini doğrusu anlıyamadım. Benim kuşağım, «Yaban» romanının, düzenin işleyişini bilmeyen şakat başkişisi gibi aydın utancı içinde yaşamıyor. Benim kuşağım 1950'den bu yana özgürlük kavgasını sokaklarda ve alanlarda yaptı. Kimseden özür dilemek zorunda değiliz. Ve özür dilemenin hiç bir sorunu çözmiyeceğini biliyoruz. Şuna inanıyoruz: Kötü bir toplumcu, kötü bir şiir kadar kötüdür. Düşünme özgürlüğünden korkan bir toplumcu ise en kötüsüdür. Biz, cumhuriyet sanatçılarının nice baskılar altında yarattıkları «düşünce özgürlüğü» nün onur verici geleneğini sürdük. Şimdi de bu kavganın içindeyiz. Düşünce özgürlüğünün savaşı eskisi gibi gene iğrenç bir düzene karşı yapılıyor. Tekrar soruyorum: «Düşünme ve yutturma özgürlüklerini sağduyuyla alay etme kertesine vardırıyorlar» demekle kimi kime karşı suçluyor Bayan Akalan? Kim, kime, neyi yutturuyor?

Daha sonra şunları yazıyor Bayan Akalan:

«Türkiyemizde kişioğlu bunalırsa (Mutlaka bu bunaltıları mı anlatmalı sanatçı? Değil elbette. Hattâ anlatmak gerekli mi bunları? Ne bileyim ben?) diyebildiğinden bunalmalı.»

Parantez içindeki sözler benimdir. Bu cümlelerle «bunaltı yazını» ile ilgilenen bazı *genç yazarları bütünüyle desteklemediğimi*, hattâ böyle bir yazının tümüyle tartışma konusu yapılabileceğini söylemek istediğim gün gibi ortada. Şimdi ben bu sözleri söyliyebildiğim için bunalmalıymışım. Bundan iki sonuç çıkar: Ya bayan Akalan desteklemeseniz de «bunaltı yazını» ndan söz açmanızı yasaklıyor. Ya da bunaltı yazınını şu, ya da bu yolla eleştirmenize kızıyor. Yani bunaltı yazınını savunuyor. Bu iki ihtimalden birincisi doğru değil. Çünkü bu ayıp sözcüğü kendisi de kullanıyor. İkincisi de doğru değil. Çünkü bunaltı yazarları onu pek bunaltıyor. Herhalde bir «atılan üçüncü» olmalı. Ve o yazının Marksçı çelişme mantığına uyan tek cümlesi de bu. (!)

«Hiroşima Özgürleri» yazısının başka bir noktasına da kısacık dokunmak istiyorum: Bayan Akalan Hersey'nin «Hiroşima» kitabında ele aldığı altı kişiden en çok Bay Tanimato'yu beğenmiş. Doğrusu bir toplumcu yazarın, Bayan Akalan gibi bir hanım da olsa, bu hristiyan kahramanını örnek gösterme tuzağına kolayca düşeceğini sanmazdım. Kitabı biraz dikkatle okuyan herkes yüzde doksan dokuzu hıristiyan olmayan bir ülkede, Hiroşima olayını anlatmak için seçilmiş altı kişiden dördünün neden hıristiyan olduğunu ve içlerinden en iyiliksever, en soylu kurtarıcı olanını da neden Amerikan casusu zanlısı, Amerikan dostu ve Metodist papazı Bay Tanimato'nun temsil ettiğini kendi kendine sormuştur.

Bu alt hesap yüzünden John Hersey'nin tanıklığı değerini yitirmez elbette. Ama yüzbinlerce ölünün üstüne gene de bir Amerikan - Japon, Batı-Doğu dostluğu kurulabileceğini, bir ortak noktanın bu trajik günlerde bile var olduğunu gizlice sezdirmek isteyen bu küçük dolmayı —özgürlük sözünü kullanan her aydına yutturmacı diyen— Bayan Akalan gibi hemen yutamayız. Tam tersine, Rusya aracılığı ile teslim teklif eden Japonya'nın bu teklifini reddedip iki hafta sonra «teslim sağlamak için» iki atom bombası atan Amerika'yı; bombayı attıktan sonra sözde yaralıları tedavi etmek için, gerçekte ise radyoaktivitenin kurbanlar üzerindeki etkilerini ölçmek için o korkunç hastahaneleri kurup, yaralıları kobaylar gibi ölüme terkeden Amerika'yı bize anlatmadığı, kökten mahkûm etmediği için Hersey'ye kızarız. Ama Türkiye'de biri kalkıp da Amerikan dostu, metodist papazı Bay Tanimato'yu bize örnek gösterir, bizi suçlarsa ne yapalım?

Eh, buna da kızılmaz ya. Güleriz. Hayatta neler görüyor insan. Zaten özgürlükten hiç hoşlamayan Bayan Akalan, aynı mantıkla bir yazı daha yazarsa, ben onu her aklına geleni söylemekte bütünüyle özgür saydığımı ilân edeceğim.

Onat Kutlar

Avrupa dışı toplumların gelişmesi, «sınıfsız ilkel toplum - kölelik - derebeylik - kapitalizm» şeklindeki klâsik şemaya uygun düşmemektedir. «Asya tipi üretim biçimi» kavramı bu sebeple ortaya atılmış ve son yıllarda geniş araştırmalara yol açmıştır. Fakat mesele henüz tartışma aşamasındadır. Ancak çeşitli toplumlar hakkında yapılacak somut ve bilimsel araştırmaların genelleştirilmesi meseleye az çok bir açıklık kazandıracaktır. Prof. Dr. Cahit Tanyol'un yazısı, Türk toplumunu inceleme yolunda olumlu tartışmalara yol açacak bir ilk adımdır. Tartışmalar genişledikçe kavram birliği'ne varılabileceğine ve Türk toplumunun gelişmesi, toplumların genel gelişme teorisinin içine oturtularak bir bütünlemeye gidilebileceğ'ne inanmaktayız.

YÖN

TEHLİKE ÇANI : III

Çıkar Yol Niçin SOSYALİZM?

Prof. Dr. Cahit Tanyol

SOMURGELEŞME PSIKOLOJISI

Türk devlet anlayışının temelleri üzerinde durmadan, sanki biz batılı bir toplummuşuz gibi batı kuruluşlarına ayak uydurmaya çalışmamız, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışını hızlandırmıştır. Batının üstün bir tekniğe dayanan emperyalist saldırısı Osmanlı Devletini güçsüz bırakmak için, Sultan Mahmuttan itibaren devlet ricaline «Batılaşma modernleşme» fikirlerini aşılamayı politik bir baskı haline getirmiştir. Böylece köksüz ve sahte bir devlet bilinci yaratılmak istenmiştir.

Gerek «Tanzimat» ve gerekse Birinci, İkinci Meşrutiyet hareketleri, bunun tipik görünüşünden başka bir şey değildir. İleride, bu batılaşma hareketinin, geleneksel Osmanlı Devlet anlayışının karşısına nasıl ve ne maksatla çıkarıldığını açıklarken bu konuya tekrar döneceğiz. Tanzimat sonrası yenilik hareketlerinin, ekonomik güçsüzlüğe bir çare aramak şöyle dursun, dikkati başka yönlere çevirmesinin nedenlerini açıklamaya çalışacağız.

Bütün bu yenileşme hareketlerinin gerisinde, bir sömürgeleşme psikolojisi kendisini sezdirir. 1950 den bu yana, bu sömürgeleşme psikolojisi öylesine sür'atle gelişmiştir ki, dünyanın hiçbir ülkesi Türkiye kadar, gerek maddi, gerekse mânevi alanda bir «açık pazar» haline getirilmemiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra, sömürgeciler, devleti temelinden çürütmek, millî duyguları körleştirmek için bol bol yerli elemanlar yetiştirilmesini sağlıyacak tedbirlere başvurmuşlardır. Bugün yabancılaşmış, kiralık bir kadro, devlet mekanizmalarının su başlarını tutmuş bulunuyor. Diğer taraftan, sömürgecilerle işbirliği halinde olan bir tüccar ve sözde sanayici zümre politik güç kazanmak için savaşıyor. İktidara gelebilmek için çeşitli tedbirler ve tertipler düşünüyor.

Sosyalist açıdan bakılmadıkça, durumun nasıl bir tehlike gösterdiğini anlamak mümkün değildir. Sömürgeciler, kendi üslûplarında yetişmiş bir takım uzmanlar eliyle Anayasa maddelerine kadar etkilerini her tarafa yaymışlardır. Öğretim ve eğitim mekanizması onların işlerini kolaylaştıracak yerli ve yabancı uzmanların elindedir. Ve bugün artık, siyasi partiler kanadı altında, iktidarı ele geçirmek için savaşa girmişlerdir.

Gerçi emperyalizm, Osmanlı İmparatorluğunun devamı süresince, kapitülâsyonlar yardımı ile, ülkenin iç pazarlarını sömürmekte idi. Fakat uzun zaman bu, Hıristiyan azınlıklar tarafından ve onların aracılığı ile yapılmaktaydı. Hıristiyan azınlıkların, ekonomik güçleri yanında idareye doğrudan doğruya elkoymaya hevesli görünmediklerini tarihî olaylar ispatlamaktadır. Hattâ Cevdet Paşa'nın yazdığına göre, Hıristiyan teb'aya, Müslümanlarla eşitlik sağlamış olan Tanzimattan en az memnun olanlar onlardır.

Fakat bugün olay çok değişmiştir. İçeride sömürgeleşmeye yatkın yerli bir kadro yetişmiş ve batıda dahi modası geçmiş 19. yüzyılın liberal sloganları ile ortaya çıkmıştır. Türkiyede liberal ekonomiyi savunmanın sömürgecileri savunmak olduğu ve bunun bizim tarihi gerçeklerimize uygun düşmediği bugün artık kesinlikle bilinmektedir.

Düşüncemizin açıklığa kavuşması için, «devlet bilinci» nin bizde ve batıda ne anlama geldiği ve hangi güçlere dayandığı, amaçları, niteliği, toplumla bağlantıları üzerinde kısaca durmak gerekir.

Bizim için «devlet bilinci» nin büyük önemi vardır. Bu bilinç yıkıldı mı Türkiye bir daha toparlanamaz. Çünkü, toprak ve halk bütünlüğünü tutan bu bilinçtir. Osmanlı İmparatorluğunu 600 yıl ayakta tutan bu bilinç olduğu gibi yarınki mutlu Türkiye'yi de bu bilinç yaratacaktır.

TEMELI SOMURMEYE DAYANAN DEVLET

Neden bizim toplumumuzda, devlet toplumdan önce gelir? Bunu aydınlatmak için bir parça devlet kavramı üzerinde durmak istiyoruz.

«Devlet», çok soyut bir kavramdır. Bunun somut hale gelmesi, o toplumun kendine özge niteliklerine bağlıdır. Devlet ve toplumun tarihî gelişmesi nasıl olmuştur; ve bunun nedenleri toplumun hangi özelliği ile açıklanabilir, sorularına, devlet felsefesi teorilerine girmeden ve yalnız bizim tarihimize ışık tutacak şekilde kısaca dokunalım.

Batı toplumları, genel görünüşü ile «sömürücü» dür. Bu onlarda bir çeşit içgüdü haline gelmiştir. Bu, onları bencil ve zalim yapmıştır. Bencil olmaları, onlarda fertçiliğin (İndüvidüalizm) sür'atle gelişmesine sebep olmuştur. Zalim ve sömürücü olmaları, onları ister istemez «sınıf dayanışması» na ve aynı zamanda sınıf çatışmasına götürmüştür. Hıristiyanlık gibi «bir yanağına tokat vururlarsa öbür yanağını uzat», «ekmeğini yakınlarınla paylaş» diyen bir dinin, bizzat din adamları tarafından bir kilise saltanatına ve rahipler sınıfına çevrilmesi bunun tipik görüntülerinden biridir.

İngiliz filozofu Hobbes'dan Rousseau'ya kadar birçok filozofların «devleti» bir «mukavele - anlaşma» ile açıklamaları, onun sonradan bir kuruluş olduğunu söylemeleri batı insanında mevcut bireyci bir niteliği açığa vurmaktadır.

Hobbes, devlet felsefesini, insanın egoist - bencil bir varlık olduğu ilkesinden hareket ederek açıklar. Ona göre, bu bencil varlık her şeyin kendisi için olmasını ister. Her insan her şeyin kendisi için olmasını isteyince, birinin istediği diğeri ile çatışacağı için, bundan sürekli bir kavga çıkar. Sonuç anarşi olur. Anarşiye engel olmak için devlet zorunludur. Devlet, insan tabiatına aykırı bir güçtür. Anarşiyi önlemek için, Hobbes'a göre şerlerin en ehvenidir.

Bu yüzden Hobbes, devletin mutlak ve müstebit olmasını savunur.

Rousseau ise, Hobbes'ın tersine, insanın «tabiat doğa» halinde iyi olduğunu, eşit haklarla doğduğunu söyliyerek toplum anlaşmasının nedenlerini şöyle özetler:

«Üyesinden her birinin canını, malını ortak kuvvetle koruyan öyle bir topluluk şekli bulmalı ki, bu sayede her fert herkesle birleştiği halde yine kendisine itaat etsin, eskisi kadar hür kalsın» (1)

Anlaşmanın şekli ve sebepleri ve çıkarılan sonuç ne olursa olsun her iki filozof ta, batı dünyasında görmüş oldukları bir şerrin varlığında ve ortadan kaldırılmasında birleşmektedirler.

Batı toplumları bencil oldukları için bunun ekonomik alanda görünüşü «özel teşebbüs» ve «mülkiyetin kutsallığı», politik alanda görünüşü «sömürgecilik», sosyal alanda görünüşü bir **«sınıf devleti»** olmak niteliğini taşır. Her şey onları bir sınıf devleti olma amacına zorlar. Sosyal sınıfların demokratik idarede, Rousseau'nun «genel irade» kavramının yerine geçmesi bu yüzdendir.

Doğu toplumları ve genel olarak bizim toplumumuzda devlet görüşü **sömürücü** değil, **soyguncudur** (talan). Bu terimi, devletin **üretimle** olan bağlantısını ve ilişkisini belirtmek için kullanıyoruz.

Batıda devletin ekonomik temeli sömürgecilik, bizde ise istilâ ve soygunculuktu. Birisi **sömürge imparatorluğu kurmuş**, diğeri **soygun imparatorluğu**. Türk ve Slav kavimlerinin kurdukları devletler, farklı niteliklerine rağmen, hep istilâcı ve soyguncu olmuştur. Batılılar, doğu devletlerine, genel olarak, barbar derler. Gerçekte bu kendi barbarlıklarını gizlemek içindir. Mehmet Akif'in:

«Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar»

sözü uygarlık düşmanlığı anlamına gelmez. Sadece batı toplumlarının bu barbar ve sömürgeci yanını dile getirir.

Bizim devletimiz istilâcı ve soyguncu idi. Burada **soygunu sömürmenin** karşısına koymuşuz, üretim bilincine varmamış **«sınıf farklılaşması gelişmemiş devlet»** anlamını belirlemek içindir. Bizim halkımız, sömürücü olmadığı için **özel mülkiyet** kavramına da gelmemiştir. Bu yüzden Osmanlı Devleti Batı tarzında bir **sınıf devleti** değil, bir zümre, kendi deyimi ile bir **kapıkulu devleti** oldu. Onda ne sınıf, ne de mülkiyet bilinci gelişmişti. Soygun ve istilânın bittiği yerde devlet durakladı. Anadolu halkı tümüyle, ilkel bir tarım üretimi dışında, diğer üretim araçlarının mülkiyetine değer vermedi. Bu yüzden servet birikmesi olmadı. Esasen Osmanlı Devletinin kuruluşu sınıf farklılaşmasının gelişmesine karşı idi.

Batı toplumlarında ekonomik temel sömürme olduğu için, onun hayat ideali, devlet anlayışı başka idi.

Soyma ile **sömürme** birbirinden çok ayrı iki kavramdır. Birisi statik, diğeri dinamiktir. Sömürme sürekli olarak mümkündür. Çünkü temelinde insan emeği ve üretim vardır. İnsan emeğinin sömürülmesi esasına dayanır. Sömüren ve sömürülen arasındaki bağlantı çatışkandır. Birinden diğerine geçmek güçtür. Sömüren daima bir sınıf olarak ortaya çıkar. **Soyma**'da ise, **soyanla, soyulan** arasındaki bağlantı gevşektir. Birisinden diğerine geçme her zaman vardır. Batı tarzında sınıf niteliğine ulaşmamıştır.

Sömürme, sürekli şekiller altında devam ettiği halde, **soyma** devam edemez. Burada soyulan, işe zorlanmadığı için, gücü ve imkânları tükendiği anda çözülür ve dağılır. **Soyguncu devlet kuruluşundan, sömürücü devlet kuruluşuna geçmek, toplumun tabiatını değiştirmeye bağlı olduğu için çok güçtür.** Nitekim Sabahattin Bey, batı toplumlarının bu özelliğini ilk defa gördüğü için, toplumun tabiatını değiştirmek ve özel teşebbüse dayanan bir burjuva sınıfı yetiştirmek tezini savunmuştur. Fakat gerek toplum ve gerekse devlet bu fikre yabancı olduğundan, toplumcu olan Ziya Gökalp'in görüşü, özel teşebbüsçü olan Sabahattin Bey'in görüşünü bertaraf etmiştir. Soyguncu devlet, kuruluşu yönünden toplumcudur. Sınıf devleti tipine geçmeye çalıştığı takdirde ya çözülür dağılır veya sömürgecilerin elinde bir **kukla devlet** haline gelir. Onun için, **toplumun tabiatını değiştirmek yerine, devletin tabiatını ve kuruluşunu değiştirmek** uygundur. Ancak bu suretle, toplumun üretim gücünü, yine toplumun yararına kullanmak mümkündür. Soyguncu devlette, devlet toplayıcı, birleştirici ve koruyucu güçtür. Toplum devletsiz yapamaz. Çünkü özel mülkiyet ve gelişmiş bir sınıf farklılaşması yoktur. Bu yüzden, **sömürücü devletten sosyalist devlete geçmek sınıf mücadelesi ile olduğu halde, soyguncu devletten sosyalist devlete geçmek devletin gelişmesinin zorunlu bir sonucu ve halk için bir ölüm kalım konusudur.** İlerde bunu **kapıkulu devletinden** sosyalist devlete geçiş şartlarını incelerken tekrar ele alacağız ve Anadoluda kurulan halk devletinin yolunu neden şaşırdığını açıklıyacağız.

Soyguncu devlet, insanları ne zorla çalıştırır ve ne de çalıştırma yükünü üstüne alır. Devlet, birikmiş emeğe ortak olur. Bunda ölçü, devlet hâkimiyet hakkını, köylü ise emek hakkını kullanır. Fakirlik ve tembellik bu sistemde suç değildir.

Sömürmede, üretim gücünün işe çevrilmesi söz konusudur. Önemli olan insan emeği olduğu için burada sistem, emeğin ne tarzda verimli olacağı üzerine kurulmuştur. İnsanları çalıştırmak ve emeklerini almak için, her şeyden önce, onların özgürlüklerinin ortadan kalkması, başka bir deyimle, kölelik kurumunun çeşitli şekiller altında devam etmesi gerekir.

Her çeşit kölelik, sömürücü devlet için söz konusudur. Makinanın olmadığı çağlarda, köle bir iş ve üretim aracı olarak düşünülmüştür.

Türk toplumu ve Türk Devleti böyle bir dünya ve hayat anlayışının tamamıyle dışındadır. Örneğin bir Osmanlı Devletinin, siyah ırktan getirdiği insanları saraylara, konaklara yerleştirdiğini düşünelim. Onlar sadece zengin konaklarında ve sarayda haremağası veya zenci bacı ve dadı olarak kullanılmışlardır. Bir de, Amerikanın keşfinden sonra, batılıların zencileri hayvanlar gibi gemilere doldurarak, Amerikada, asırlarca köle olarak çalıştırıldıklarını ve bugün bile onlara insan muamelesi yapmadıklarını düşünecek olursak, sömürücü, kapitalist sistemlerin ne korkunç ve insan ırkına saygısının ne kadar geri olduğunu anlamak mümkün olur. Gerçekte onlar, kendi toplumlarının dışında kalan bütün insanlara, aşağı yukarı, bir çeşit **beyaz zenci** gözüyle bakmaktadırlar. Ve yine bir İngiliz yazarının hikâye ettiğine göre, Avustralyada, 18. asrın sonuna kadar, İngiliz gençleri yerlileri pazar eğlencelerinde bir nişan tahtası yerine kullanırlarmış.

Batı ülkelerinde bu çeşit barbarlığa karşı direnenlerin yalnız sosyalist aydınlar ve düşünürler olması, sosyalizmin temelinde nasıl ulvî bir insan sevgisi yattığını göstermeye yeter. Fertçiliğin en aşırı savunucusu büyük Fransız yazarı André Gide'in, Fransız sömürgelerini ve oradaki insan sefaletini gördükten sonra, birdenbire sosyalist olması, sosyalizmin insan sevgisini, insana saygı duygusunu savunan tek sığınak olduğunu göstermeye yeter. Uygulanma şeklinin iyi veya kötü olması, onun üstün prensiplerine zerre kadar gölge düşürmez. Nasıl ki özgürlük ve demokrasi kavramlarının sömürgeci amaçlar için kullanılması bizi özgürlüğe ve demokrasiye karşı şüpheye sürüklemediği gibi.

Nitekim bugün artık batıda toplumun mutluluğunu kendisine ülkü edinmiş olan sosyalizmin, bu üstün ahlâki prensiplerine karşı şüpheye düşen hiçbir namuslu aydına rastlanmaz. Oradaki tartışma sosyalizmin politik bir kuruluşa çevrilmesinden doğacak bunalımı göze almak veya almamak şıklarından birini seçme üzerinde cereyan etmektedir. **Sosyalizmi, geri** kalmış ülkelerde, korkunç bir umacı haline getirenler batılı aydınlar değil, sömürgeciler ve onların **yerli ajanlarıdır.**

FEODAL DUZENDE SOMURME

Batıda, üretim araçlarına sahip olanlar aynı zamanda, politik iktidara da sahip olmuşlardır. Feodal düzende üretimin ana kaynağı toprak olduğu için, politik iktidar da toprak sahiplerinin eline geçmiş ve toprağı işletenler köle, ya da yarı köle olmuşlardır. Çünkü, bu toplumlarda, üretim araçlarını başka türlü elde tutmaya imkân yoktur.

Bu yüzden gerek toprak köleliğine dayanan feodalizmde ve gerekse endüstri ve ticaretin gelişmesi sonucu ortaya çıkan batı burjuva demokrasilerinde sömürme ayrıntısı, sadece üretim araçlarının ve kaynaklarının değişmesinden ibarettir. Aralarında nitelik bakımından değil, üretim araçlarındaki değişiklik yüzünden fark vardır. Her ikisi de insanları çalıştırmak ve emeklerini sömürmek amacında birleşirler.

Batı orta çağında, üretimin ana kaynağı olan toprak, derebeylerinin elinde olduğu için «politik hâkimiyet» te onların elinde veya onların da ortak olduğu kuruluşlarda idi. Sonraları bu derebeyleri, merkezi krallıkların doğması üzerine sarayın çevresinde toplanan bir soylular sınıfı meydana getirmiştir ve kilise ile birleşerek bütün üretim araçlarına sahip olmuşlardır. Devletin ancak arısoya ait olacağı efsanesini yaratmak suretiyle, kendilerini ayrı bir **insan türü** olarak tanımlamış ve bunu doğal bir kanunmuş gibi kabul ettirmişlerdir.

Batı toplumları sömürücü ve üretici olduğu için orada politik hâkimiyet, her zaman bir sosyal sınıfa aittir. Bir sosyal sınıf gücünü yetirirse, devleti diğer bir sosyal sınıf ele geçirir. Bu yüzden, batıda devlet ve politika hep bu sosyal sınıf hâkimiyeti gerçeğini gözden uzak tutmaz. Bütün sosyal doktrinler bu gerçekten hareket eder. Nitekim Locke olsun, Rousseau veya Marx olsun politik hâkimiyeti incelerler ve yeni bir politik kuruluş teklif ederken, sosyal sınıf gerçeği karşısında belirli bir tavır almışlardır.

Locke, özel teşebbüs'ün hâkimiyet hakkını işçilere verir. Rousseau, «genel irade» teorisinde, hâkimiyet hakkının hiçbir politik sınıfa devredilemiyeceğini söyler. Sınıf devletinin, «genel irade» ye aykırı ve karşı olduğunu savunur. Böylece teorisi, batı toplumları için o çağda bir çeşit **imkânsızı denemek** o an anarşizme saplanır.

Batıda sınıfsızlık, son aşamada devletsizlik demektir. Nitekim Marx'cılık bile devleti bir sınıftan diğer sınıfa devreden, Marx'ın devletsiz cemiyet ülküsü uzak bir amaçtır ki buna Marx, Komünist aşama der. Gayesi işçi sınıfı diktatöryasının da ortadan kalkarak sınıfsız ve nihayet devletsiz bir topluma ulaşmaktır.